

**KALEPATAN POCAPAN *FONEM* WONTEN ING SESORAH
SISWA KELAS VIII SMP NEGERI 1 PRAMBANAN**

SKRIPSI

Dipunaturaken dhateng Fakultas Bahasa dan Seni
Universitas Negeri Yogyakarta
Minangka Jejangkeping Pandadaran Anggayuh
Gelar Sarjana Pendidikan

Dening :
Diyah Kusumaayu Cahya Ningrum
NIM 09205244085

**PROGRAM STUDI PENDIDIKAN BAHASA JAWA
JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAERAH
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA
2013**

PASARUJUKAN

Skripsi kanthi irah-irahan “Kalepatan Pocapan *Fonem* Wonten Ing Sesorah Siswa Kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan” menika sampun pikantuk pasarujukan saking dosen pembimbing saha sampun dipunandharaken ing pendhadharan wonten sangajengipun Dosen Penguji, surya kaping 27 September 2013 saha dipuntetepaken lulus.

Ingkang nyarujuki,

Yogyakarta, 7 Oktober 2013

Pembimbing I

Prof. Dr. Suwarna, M.Pd.

NIP 19640201 199812 1 001

Yogyakarta, 4 Oktober 2013

Pembimbing II

Drs. Mulyana, M.Hum.

NIP 19661003 199303 1 002

PANGESAHAN

Skripsi kanthi irah-irahan “Kalepatan Pocapan *Fonem* Wonten Ing Sesorah Siswa Kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan” menika sampun dipunandharaken ing pandadaran wonten sangajengipun Dosen Penguji, surya kaping 27 September 2013 saha dipuntetepaken lulus.

DEWAN PENGUJI

Asma	Jabatan	Tapak asma	Tanggal
Dr. Suwardi, M.Hum.	Ketua Penguji		10/10 2013
Drs. Mulyana, M.Hum.	Sekretaris Penguji		04/10 2013
Dra. Siti Mulyani, M.Hum.	Penguji utama		03/10 2013
Prof. Dr. Suwarna, M.Pd.	Penguji pendamping		07/10 2013

Yogyakarta, 11 Oktober 2013

Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

Dekan,

Prof. Dr. Zamzani, M.Pd.

NIP 19550505 198011 1 001

WEDHARAN

Ingang tapak asma wonten ngandhap menika, kula

nama : DiahKusumaayuCahyaNingrum

NIM : 09205244085

program studi : Pendidikan Bahasa Jawa

fakultas : Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta

ngandharaken bilih *karya ilmiah* menika asiling panaliten kula piyambak. Samangertos kula, *karya ilmiah* menika boten ngandhut materi ingkang kaserat dening tiyang sanes, kajawi perangan-perangan tartamtu ingkang kula pendhet sarana kangge dhasar anggenipun nyerat kanthi migatosaken tata cara saha paugeran nyerat ingkang mligi.

Seratan ing wedharan menika kaserat kanthi saestu. Mbok menawi kasunyatanipun kabukten bilih wedharan menika boten leres, bab menika dados tanggel jawab kula pribadi.

Yogyakarta, September 2013

Panyerat

DiahKusumaayuCahya N.

SESANTI

“Man JaddaWaJadda Man ShabaraZhafira”

Sintenaingkangtlatenbadhehasil, sahasintenaingkangsarehbadhenampikabegjan

(pepatah Arab)

PISUNGSUNG

Kanthi raos sukur dhumateng Gusti Allah, skripsi menika kapisungsungaken dhateng tiyang sepuh kula, Bapak WardoyoBrotoSaputro saha Ibu SitiAsmani ingkang sampunnggulawenthahsahaparing donga pangestu.

PRAWACANA

Puji sukur panaliti aturaken dhumateng ngarsanipun Gusti Allah ingkang sampun paring rohmat saha hidayahipun, satemah panaliti saged ngrampungaken tugas akhir skripsi (TAS) menika trep kaliyan wekdal ingkang sampun dipuntemtokaken. Tugas Akhir Skripsi (TAS) menika minangka sarat utami kangge anggayuh gelar sarjana pendidikan.

Anggenipun nyerat skripsi menika boten uwal saking panggulawenthah, panyengkuyung sarta panjurung saking tiyang sanes. Mliginipun katur agunging panuwun dhumateng Dosen pembimbing skripsi ingkang sampun nggulawenthah kanthi sabar saha paring kawruh inggih menika Bapak Prof.Dr.Suwarna, M.Pd. saha Bapak Drs. Mulyana, M.Hum satemah kula saged gancar anggenipun ngrampungaken skripsi. Salajengipun, panalitiugi badhe ngaturaken agunging panuwun dhumateng

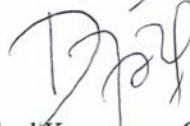
1. Bapak Dr. Suwardi, M. Hum. Minangka pangarsa Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring wejangan kangge ngrampungaken skripsi.
2. Bapak Dr. Purwadi minangka Penasehat Akademik (PA) saha sedaya dosen Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun nggulawenthah saha paring ngelmu sadangunipun kula ngudi kawruh ing Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah.
3. Staf karyawan FBS ingkang sampun paring panyengkuyung bab *administrasi* kuliah saha TAS.
4. Ibu Dra. Sri Rochaningsih minangka guru basa Jawi SMP 1 Prambanan ingkang sampun paring pamrayogi saha panyengkuyung.
5. Bapak, Ibu, saha Mbak, Mas ingkang saben dinten tansah paring pangestu, pandonga, saha tresna asih.
6. Kanca-kanca kuliah PBD angkatan 2009 kelas A, B, G, saha mliginipun kanca Hcom ingkang sampun paring panyengkuyung saha *motivasi*.

7. Mas Adzir, Mbak Ervika, Mbak Bekti, Heri, Ami, Dik Anin, Aji ingkang sampun paring panyengkuyung saha panjurung kula ngrampungaken skripsi menika.
8. Sedaya pihak ingkang boten saged kula sebutaken setunggal baka setunggal, kula aturaken agunging panuwun.

Panaliti rumaos bilih anggenipun nyerat skripsi menika taksih tebih saking sampurna. Awit saking menika, panaliti tansah ngantu-antu pamrayogi saha panyaruwe supados pikantuk asil ingkang langkung sae. Ing wasana, mugi-mugi skripsi menika migunani dhateng tiyang sanes.Aamiin.

Yogyakarta, September 2013

Panyerat

Diah Kusumaayu Cahya N.

NIM 09205244085

WOSING ISI

	Kaca
HALAMAN JUDUL.....	i
PASARUJUKAN.....	ii
PANGESAHAN	iii
WEDHARAN	iv
SESANTI	v
PISUNGSUNG	vi
PRAWACANA.....	vii
WOSING ISI.....	ix
<i>DAFTAR GAMBAR</i>	xiv
<i>DAFTAR TABEL</i>	xv
<i>DAFTAR LAMPIRAN</i>	xvi
SARINING PANALITEN	xvii

BAB I PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten	1
B. Underaning Prakawis	4
C. Watesaning Panaliten	4
D. Wosing Prakawis.....	5
E. Ancasing Panaliten.....	5
F. Paedahing Panaliten	5
G. Winatesing Pangertosan	6

BAB II GEGARAN TEORI

A. Kalepatan.....	8
B. <i>Fonem</i>	11
1. <i>Vokal</i> BasaJawi	12

2. <i>Konsonan</i> Basa Jawi	15
C. Bab Ingkang Ndayani Lepat Pocapan	19
D. Sesorah	34
E. Panaliten Ingkang Gayut	40

BAB III CARA PANALITEN

A. Jinising Panaliten	42
B. <i>Datasaha Sumber Data</i>	42
C. Caranipun Ngempalaken <i>Data</i>	43
D. Pirantining Panaliten	43
E. <i>Teknik Analisis Data</i>	45
F. <i>Validitas saha Reliabilitas</i>	47

BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

A. Asiling Panaliten	48
B. Pirembagan	
1. Wujuding Kalepatan Pocapan <i>Fonem</i>	
a. Kalepatan pocapan <i>fonem vokal</i>	54
1) <i>Fonem/a/</i> dipunucapaken [ə]	54
2) <i>Fonem/a/</i> dipunucapaken [ɔ]	58
3) <i>Fonem/a/</i> dipunucapaken [i]	62
4) <i>Fonem/ɔ/</i> dipunucapaken [a]	64
5) <i>Fonem/ə/</i> dipunucapaken [ɛ]	65
6) <i>Fonem /ə/</i> dipunucapaken [e]	67
7) <i>Fonem /ɛ/</i> dipunucapaken [ə]	68
8) <i>Fonem /U/</i> dipunucapaken [u]	69
9) <i>Fonem/u/</i> dipunucapaken [a]	71
10) <i>Fonem/i/</i> dipunucapaken [a]	72

11) <i>Fonem /I/</i> dipunucapaken [i]	73
b. Kalepatan pocapan <i>fonem konsonan</i>	
12) <i>Fonem/t/</i> dipunucapaken /h/	78
13) <i>Fonem/d/</i> dipunucapaken /ḏ/.....	79
14) <i>Fonem/ḏ/</i> dipunucapaken /d/	85
15) <i>Fonem/t̚/</i> dipunucapaken /t/	86
16) <i>Fonem /g/</i> dipunucapaken /y/	87
c. Tambahing <i>fonem</i>	
17) Tambahing <i>fonem /a/</i>	88
18) Tambahing <i>fonem /g/</i>	89
19) Tambahing <i>fonem /a/ saha /w/</i>	90
20) Tambahing <i>fonem /h/ saha /a/</i>	90
d. Sudaning <i>fonem</i>	
21) Sudaning <i>fonem /g/</i>	91
22) Sudaning <i>fonem /m/</i>	92
23) Sudaning <i>fonem /k/ saha /a/</i>	93
24) Sudaning <i>/k/ saha /i/</i>	94
25) Sudaning <i>fonem /a/ saha /n/</i>	94
e. Lepat pocapan saha sudaning <i>fonem</i>	
26) <i>Fonem/t̚/</i> dipunucapaken [t] saha Sudaning <i>Fonem /g/</i>	96
27) <i>Fonem/ə/</i> dipunucapaken [a] saha Sudaning <i>Fonem /g/</i>	96
f. <i>Metatesis</i>	
28) <i>Fonem/a/</i> dipunucapaken /ə/ saha <i>fonem /ə/</i> dipunucapaken /a/	97
29) <i>Fonem/a/</i> dipunucapaken /	98

2. Bab Ingkang Ndayani Kalepatan Pocapan <i>Fonem</i>	
a. Kalepatan pocapan <i>fonem vokal</i>	99
1) <i>Fonem/a/</i> dipunucapaken [ə].....	99
2) <i>Fonem/a/</i> dipunucapaken [ɔ]	102
3) <i>Fonem/a/</i> dipunucapaken [i]	106
4) <i>Fonem/ɔ/</i> dipunucapaken [a]	107
5) <i>Fonem/ə/</i> dipunucapaken [ɛ].....	109
6) <i>Fonem/ə/</i> dipunucapaken [e].....	110
7) <i>Fonem/ɛ/</i> dipunucapaken [ə].....	111
8) <i>Fonem /u/</i> dipunucapaken [u]	112
9) <i>Fonem/u/</i> dipunucapaken [a]	114
10) <i>Fonem/i/</i> dipunucapaken [a].....	115
11) <i>Fonem/I /</i> dipunucapaken [i]	116
b. Kalepatan pocapan <i>fonem konsonan</i>	
12) <i>Fonem/t/</i> dipunucapaken [h]	120
13) <i>Fonem/d/</i> dipunucapaken [ɖ].....	120
14) <i>Fonem/ɖ/</i> dipunucapaken [d].....	126
15) <i>Fonem/t/</i> dipunucapaken [t]	127
16) <i>Fonem /g/</i> dipunucapaken [y].....	128
c. Tambahing <i>fonem</i>	
17) Tambahing <i>fonem /a/</i>	129
18) Tambahing <i>fonem /g/</i>	129
19) Tambahing <i>fonem /a/</i> saha /w/.....	130
20) Tambahing <i>fonem /h/</i> saha /a/.....	131
d. Sudaning <i>fonem</i>	
21) Sudaning <i>fonem /g/</i>	131
22) Sudaning <i>fonem /m/</i>	132
23) Sudaning <i>fonem /k/</i> saha /a/.....	133

24) Sudaning /k/ saha /i/	134
25) Sudaning <i>fonem</i> /a/ saha /n/	134
e. Lepat pocapan saha sudaning <i>fonem</i>	
26) <i>Fonem</i> / t̚/ dipunucapaken [t] saha sudaning <i>fonem</i> /g/	136
27) <i>Fonem</i> /ə/ dipunucapaken [a] saha sudaning <i>fonem</i> /g/	136
f. <i>Metatesis</i>	
28) <i>Fonem</i> /a/ dipunucapaken [ə] saha <i>fonem</i> /ə/ dipunucapaken [a]	137
29) <i>Fonem</i> /a/ dipunucapaken /ɔ/ saha <i>fonem</i> /ɔ/ dipunucapaken[s].	138
BAB V PANUTUP	
A. Dudutan	140
B. <i>Implikasi</i>	142
C. Pamrayogi	142
KAPUSTAKAN	143
LAMPIRAN	145

DAFTAR GAMBAR

	Kaca
Gambar 1: Gambarkertu data.....	45

DAFTAR TABEL

		Kaca
Tabel 3 :	<i>Tabel Analisis Data.....</i>	46
Tabel 4 :	<i>Tabel Kalaupun Pocapan Fonem.....</i>	48

DAFTAR LAMPIRAN

	Kaca
Lampiran 1 Tabel Kalepatan Pocapan <i>Fonem</i>	145
Lampiran 2 Seratijin panaliten.....	173

KALEPATAN POCAPAN *FONEM* WONTEN ING SESORAH SISWA KELAS VIII SMP NEGERI 1 PRAMBANAN

**Dening Diyah Kusumaayu CahyaNingrum
NIM 09205244085**

SARINING PANALITEN

Ancasing panaliten menika kangge nggambaraken kalepatan pocapan *fonem* siswa kelas VIII SMP 1 Prambanan nalika sesorah. Awit saking menika, *subjek* panaliten inggih menika siswa kelas VIII SMP 1 Prambanan. *Objek* panaliten inggih menika wujuding kalepatan *fonem* saha bab ingkang ndayani lepat pocapan *fonem* wonten ing sesorah.

Panaliten menika *fokus* wonten ing prekawis lepat pocapan *fonem* dening siswa kanthi *teknik deskriptif*. Anggenipun ngempalaken data kanthi *teknik simak sadap* saha nyathet. *Data* ingkang sampun dipunkempalaken lajeng dipunanalisis kanthi *teknik analisis deskriptif*. Keabsahan data kanthi *reliabilitas intrarater*, saha panglimbang para ahli (*experts judgement*).

Asiling panaliten kalepatan pocapan siswa wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP 1 Prambanan inggih menika: (1) kalepatan pocapan *fonem vokal*, kalepatan pocapan *fonem konsonan*, tambahing *fonem*, sudaning *fonem*, lepat pocapan lan sudaning *fonem* saha *metatesis*. (2) Bab ingkang ndayani lepat pocapan wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan inggih menika dipunpangguhaken enem bab ing antawisipun saking *aspek linguistik* inggih menika *asimilasi progresif*, *asimilasi regresif* saha *distribusi*. Bab ingkang ndayani lepat pocapan saking *aspek non- linguistik* inggih menika panutur kesesa mocapaken, panutur dereng mangertos cara mocapaken saha panutur kirang setiti nalika mocapaken.

BAB I

PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten

Ing pasinaon basa Jawi bab wigati ingkang dipunrembag inggih menika kaprigelan basa. Kaprigelan basa ing antawisipun awujud nyemak, maos, nyerat kaliyan micara minangka *kompetensi* dhasar wonten ing pasinaon basa Jawi. Salah satunggaling kaprigelan basa ingkang badhe dipunrembag inggih menika kaprigelan micara. Kanthi micara tiyang saged ngandharaken ide, pamanggih saha osiking manah dhumateng tiyang sanes kanthi ancas tartamtu. Micara minangka kaprigelan manungsa ingkang kedah dipunsarengi kalihan olah basa ingkang leres. Kaprigelan micara ingkang leres menika nggampilaken anggenipun ngandharaken pamanggih supados saged dipunmangertosi.

Pasinaon saha pamulangan bab kaprigelan micara menika kanthi *formal* lumampah wonten pawiyatan. Wonten ing pawiyatan, sinau bab kaprigelan micara menika gayut kalihan guru saha siswanipun. Guru minangka tiyang ingkang nggulawenthah siswa kedah gadhah ngelmu saha cara mulang bab kaprigelan micara. *Datan* mangertos ilmu saha cara kang gumathok, pamulangan boten badhe katindakaken kanthi rancag.

Jumbuh kalihan pamulangan bab kaprigelan micara wonten ing kurikulum muatan lokal SMP kelas VIII inggih menika “*Mampu mengungkapkan pikiran, pendapat, gagasan dan perasaan secara lisan melalui bercerita dalam berbagai ragam bahasa Jawa sesuai unggah-ungguh*” (MGMP Kabupaten Klaten, 2012). Andharan menika minangka standar kompetensi kanthi kompetensi dhasar

berpidato utawi sesorah. Adhedhasar menika kaprigelan sesorah dening siswa SMP mawi basa Jawi minangka *objek kaji* wonten ing panaliten. Guru manggihaken kalepatan – kalepatan basa Jawi nalika siswa mocapaken sesorah. Kalepatan basa Jawi ingkang dipunprangguli dening para guru inggih menika kalepatan bab *fonologi*, *morfologi*, *diksi* saha *sintaksis*.

Bab *fonologi* wonten ing basa tulis ngrembag antawisipun, *ejaan* saha tandha maos ewadene wonten basa lisan ngrembag bab pocapan. Bab *morfologi* magepokan kaliyan bab *struktur gramatikal*. Bab *diksi* gayut kaliyan pamilihing tembung. Ewadene bab *sintaksis* magepokan kaliyan tata ukara. Mliginipun kalepatan bab *fonologi* wonten ing basa lesan kathah kalepatan inggih menika bab pocapan. Pocapan wonten sesorah siswa kelas VIII kedadosan amargi siswa dereng mangertos kadospundi cara mocapaken aksara jumbuh kaliyan *struktur gramatikal* basa Jawi. Kalepatan pocapan ingkang dipunkajengaken wonten ing panaliten menika inggih menika bab kalepatan pocapan *fonem vokal*, pocapan *fonem konsonan* saha pocapan ewah- ewahan *fonem*. Bab menika ndayani bedanipun teges saha ewahipun pocapan jumbuh kaliyan tata *kaidah* basa.

Adhedhasar asiling *observasi* wonten ing SMP Negeri 1 Prambanan, pocapan siswa kelas VIII nalika sesorah kathah kalepatanipun. Siswa ingkang saweg sinau basa kedah nggatosaken peranganing basa mliginipun bab pocapan. Pocapan dening siswa menika kedah cetha ing antawisipun swanten *vokal* saha *konsonan*. Swanten *vokal* saha *konsonan* menika menawi boten dipunucapaken kanthi cetha, saged ndayani *makna* tembung ingkang beda saha nuwuhaken *variasi fonem* ingkang boten jumbuh kaliyan tata *kaidah* basa..

Minangka tuladha kalepatan pocapan dening siswa inggih menika mocapaken tembung kanthi ‘*dengan*’ pocapan ingkang leres inggih menika [kanthi] ‘*dengan*’. Nanging, seratan kanthi ‘*dengan*’ asring pocapanipun [kanti]. Bab menika kadadosan amargi siswa dereng saged nguwaosi pocapan basa Jawi *standar*. Tuladha sanesipun inggih menika mocapaken piwales ‘*balasan*’ ananging dipunucapaken [piwelas] ‘*kasihan*’. Kalepatan siswa boten namung bab *fonem* vokal saha konsonan, kathah ugi kalepatan ewah- ewahan *fonem* wonten ing sesorah ingkang dipuntambahi saha dipunsuda.

Wonten ing panaliten menika siswa kelas VIII SMP 1 Prambanan dipunpilih minangka *subjek* panaliten. Bab menika amargi siswa kelas VIII taksih kathah kalepatan bab pocapan nalika ngandharaken sesorah. Nalika micara mliginipun sesorah bilih lepat anggenipun mocapaken tetembungan tartamtu, menika saged nuwuhaken tegesing tembung ingkang beda. Kejawi menika kalepatan pocapan ugi ndayani *ketidakteraturan* pangangge basa nalika mocapaken aksara. Kalepatan pocapan dumadi amargi aksara dipunucapaken boten jumbuh kaliyan swanten ingkang nglambangaken aksara.

Kalepatan pocapan aksara basa Jawi wonten ing sesorah menika kedah dipunleresaken wiwit SMP supados siswa boten nindakaken kalepatan ingkang sami ing SMA samangke. Prelunipun panaliten menika sageda sesorah dipun*analisis* minangka pambudidaya kangge mangertosi saha ngleresaken kalepatan pocapan dening siswa kelas VIII SMP satemah nambah *repertoar* basa. Ewadene kagem guru saged suka ancer- ancer bab *tipe – tipe* kalepatan saha bab

ingkang ndayani satemah migunani kangge damel *bahan ajar* saha *strategi* pasinaon salajengipun.

B. Underaning Perkawis

Adhedhasar dhasaring panaliten, underaning perkawis ing antawisipun :

1. wujud- wujud kalepatan pocapan *fonem* (*vokal* saha *konsonan*) wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan.
2. bab- bab ingkang ndayani lepat pocapan *fonem* wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan.
3. wujud- wujud panganggenipun tembung utawi *diksi* wonten sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan.
4. wujud- wujud kalepatan struktur makna saking kalepatan mocapaken saha panganggenipun ingkang kirang trep wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan.

C. Watesaning Perkawis

Ngengingi kathahing perkawis ingkang gayut kalihan panaliten menika, Panaliti mratelakaken winatesing perkawis ingkang dipunrembag inggih menika

1. kalepatan pocapan *fonem* wonten sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan,
2. bab- bab ingkang ndayani lepat pocapan *fonem* wonten sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan

D. Wosing Perkawis

Saking underaning perkawis saged kapendhet wosing perkawis :

1. kalepatan pocapan *fonem* wonten sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan,
2. bab -bab ingkang ndayani lepat pocapan *fonem* wonten sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan.

E. Ancasing Panaliten

Ancasing panaliten inggih menika nggambaraken wujud kalepatan pocapan wonten sesorah saha mangertosi bab- bab ingkang ndayani lepat pocapan wonten sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan.

F. Paedahing Panaliten

Kanthi *teoritis* panaliten menika gadhah paedah kangge mangertosi kalepatan pocapan ingkang bonten jumbuh kaliyan tata *kaidah* basa. Asiling panaliten menika ugi dipunajab saged suka sumbang sih ing babagan *linguistik* mliginipun bab *fonemik* satemah saged dipunginakaken minangka *relevansi* dening panaliti sanesipun ingkang nliti babagan ingkang *relevan*.

Kanthi *praktis* panaliten menika ginanipun kangge para siswa saged nambah *repertoar* basa. Tuwin kagem guru basa Jawi kagem guru saged suka ancer- ancer bab *tipe – tipe* kalepatan saha bab ingkang ndayani satemah migunani kangge damel *bahan ajar* saha *strategi* pasinaon salajengipun.

G. Watesaning Pangertosan

1. Kalepatan

Kalepatan menika gadhah tembung lingga lepat tegesipun boten leres . Kalepatan menika kedadosan ugi amargi boten setitinipun panutur inggih menika siswa. Kalepatan dening siswa menika kaperang dados kalih inggih menika lepat ucap wonten ing basa lesan saha lepat seratanipun. Ananging wonten ing panaliten menika ingkang dipunrembag inggih menika kalepatan siswa wonten ing basa lesan.

2. Pocapan

Pocapan menika saking tembung lingga ucap tegesipun medalipun gunem (Purwadarminta,1939:447). Pocapan ingkang dipunkajengaken wonten ing panaliten menika inggih menika pocapan *fonem vokal* saha *konsonan*. Wonten ing basa Indonesia pocapan ugi sami tegesipun kaliyan *lafal*. *Lafal* inggih menika cara panutur anggenipun mocapaken swantening basa.

3. Kalepatan Pocapan

Kalepatan pocapan menika bab boten trekipun nalika mocapaken swantening basa ingkang dipunasilaken dening *alat ucap* manungsa. Kalepatan pocapan ingkang dipunkajengaken wonten ing panaliten menika inggih menika pocapan *fonem vokal* saha *konsonan*. Boten trep anggenipun mocapaken *fonem vokal* saha *konsonan* amargi siswa kelas VIII dereng nguwaosi bab *lafal* basa Jawi

ingkang leres satemah dadosaken tembung ingkang dipunucapaken dening siswa menika lepat.

4. Sesorah

Sesorah utawi pidhato inggih menika gadhah teges andharan awujud wejangan utawi pitutur saha kawruh ingkang wonten gayutanipun kaliyan mbabar ngelmu. Pratelan menika jumbuh kaliyan pamanggihipun Purwadi (2010:21) Sesorah punika mengku suraos wejangan, wedharan, wulangan, pitutur, pituduh, ular- ular, seserapan, kawruh, kawignyan, saha kawasisan ingkang wonten gandheng cenengipun kalihan olah kridhaning mbabar ngelmu.

BAB II

GEGARAN *TEORI*

A. Kalepatan

Kalepatan menika saking tembung lingga ‘lepat’ tegesipun klentu utawi *salah*. Tembung ‘*kalepatan*’ saha ‘*kekeliruan*’ minangka kalih tembung ingkang gadhah teges kirang langkung sami. Kalepatan (*error*) saha *kekeliruan* (*mistake*) menika kedadosan ugi amargi boten setitipun panutur utawi tiyang ingkang ngginakaken basa. Panutur ingkang ngginakaken basa, mliginipun siswa ingkang saweg nyinau basa temtu kemawon asring nindakaken kalepatan. Kalepatan dening siswa menika kaperang dados kalih inggih menika lepat ucap wonten ing basa lesan saha lepat seratan. Bab menika jumbuh kaliyan pamanggihipun Dulay (1982: 138) *errors are the flawed side of learner speech or writing*, surasanipun bilih kalepatan inggih menika bab cacating pidato siswa utawi seratanipun.

Ngengingi pangertosan bab kalepatan saha *kekeliruan*, Corder (salebeting Depdikbud, 1997: 2.6) bedakaken pangertosan *error*, *mistake* saha *lapse* bilih *error* ngrunut kaliyan pemahaman (kompetensi), *mistake* ngrunut kaliyan *penampilan* (*performansi*) ewadene *lapse* inggih menika kalepatan basa amargi boten sengaja utawi kawastanan *slip of tongue*.

Kalepatan dipuntindakaken dening siswa amargi dereng mangertosi *sistem* basa ingkang dipunginakaken, limrahipun asipat konsisten utawi terus kemawon dening siswa dumugi siswa menika mangertos saestu *sistem* basa ingkang dipunginakaken. Pramila lepat pocapan siswa menika kedah enggal dipundandosi supados siswa menika enggal mangertos pocapan wonten ing *sistem* basa ingkang

dipunginakaken. Beda kaliyan *lapse* saha *kekeliruan (mistake)*, panutur sejatosipun sampun mangertos kaidah basa ingkang dipunginakaken. Ananging amargi sawijining bab, panutur menika kesupen nalika mocapaken basa. Menawi nalika lepat mocapaken basa, panutur lajeng dipunemutaken, salajengipun panutur saged ngleresaken piyambak dados *kekeliruan* menika sipatipun boten dangu.

Pangertosan ing nginggil jumbuh kaliyan pamanggihipun Tarigan saha Tarigan (1990:75) ingkang mahyakaken bilih *kekeliruan (mistake)* dumados limrahipun awit saking bab *performansi* ewadene bab *kompetensi* ingkang ndayani kalepatan (*error*). *Performansi* ingkang karembag menika ingkang kadunungan lepat pocapan amargi panutur kesupen, lepat ucap saha wontenipun *tekanan* bab *psikologi* kadosta *emosi*. Beda kaliyan kalepatan (*error*), *kompetensi* panutur bab basa ingkang sipatipun *sistematis* minangka sumberipun lepat pocapan.

Saking sedaya andharan para ahli basa ing nginggil saged kadudut bilih *mistake* inggih menika *penyimpangan* ingkang dipunsebabaken dening bab- bab *perfomance* kadosta winatesing pamikiran, supe, *tekanan emosional* lan sapanunggalanipun. Ewadene kalepatan (*error*) inggih menika *penyimpangan* ingkang *sistematis* saha *konsisten* pramila dados ciri khas pocapan siswa ingkang sinau basa wonten ing tingkat tartamtu. Tuladhanipun siswa kelas VIII SMP ingkang saweg nyinau basa, kathah kalepatan pocapan amargi kirangipun *pemahaman* bab basa Jawi, mliginipun sinau bab basa sesorah ingkang ngginakaken basa *resmi* inggih menika basa krama alus.

Depdikbud (1997: 4.4 – 4.17) ugi merang kalepatan miturut *klasifikasi kategori linguistik*. Kalepatan dipunperang dados sekawan kategori adhedhasar *komponen* basa kaandharna ing ngandhap menika.

1. *Fonologi*

Kalepatan *fonologi* kaperang dados *lafal* utawi pocapan saha *ejaan*. Kalepatan pocapan inggih menika lepat mocapaken *fonem* wonten ing tembung satemah nyimpang saking pocapan ingkang baken dumugi nuwuhaken makna ingkang beda. Ewadene *ejaan* inggih menika kalepatan panyerataning tembung saha panganggening tandha waos.

2. *Morfologi*

Kalepatan *morfologi* inggih menika lepat panganggening basa amargi lepat anggenipun mujudaken tembung andhahan kanthi wuwuhan, tembung dwilingga lan sapanunggalanipun.

3. *Sintaksis*

Kalepatan *sintaksis* inggih menika kalepatan struktur frasa, klausa saka ukara.

4. *Leksikon*

Kalepatan *leksikon* inggih menika kalepatan panganggening tembung ingkang boten trep saha leres.

Jumbuh kaliyan pamanggih ing nginggil bilih temtu kemawon panaliten menika kalebet ngrembag kalepatan *fonologis* inggih menika pocapan. Panaliten kalepatan pocapan menika winates ngrembag bab lepat pocapan *fonem vokal* saha *konsonan*. Lepat pocapan menika kedadosan wonten sesorah ingkang ngginakaken basa *resmi*. Pramila pocapan siswa kawastanan lepat bilih pocapan ingkang nyebal saking basa *resmi* dipunjumbuhaken *aspek gramatikal*ipun kaliyan pandom ***Fonologi Bahasa Jawa*** (Mulyani, 2008). *Fonologi Bahasa Jawa* minangka *referensi* ingkang ngewrat cara anggenipun mocapaken tembung basa Jawi.

B. *Fonem*

Mulyani (2008: 45) ngandharaken bilih *fonem* inggih menika *suatu bunyi terkecil yang mampu menunjukkan kontras makna*. Tegesipun bilih *fonem* menika swantening aksara ingkang saged nedahaken bedanipun *makna*. Miturut pamanggihipun Kenneth L. Pike (wonten Muslich, 2012: 77) *a phoneme is one of the significant units of sounds, or a contransitive sound unit*. Bilih dipunterjemahaken *fonem* inggih menika salah setunggaling *unit* ingkang signifikan saking bunyi utawi salah setunggaling *unit* ingkang *kontransitif*.

Miturut Jones (1950: 12) ngandharaken bilih *any unambiguous manner of representing pronunciation by means of writing is called "phonetic transcription"*. Pamanggihipun Jones bilih kathahipun *makna* ingkang boten *ambigu* nedahaken cara mocapaken wonten ing seratan ingkang dipunwastani *transkripsi fonetis*. *Fonem* basa Jawi ingkang badhe dipunanalisis menika dipuntranskripsikaken kanthi *transkripsi fonetis* ngginakaken tandha [...].

Bab menika ugi dipunandharaken Mulyani (2008: 43) *transkripsi fonetis* kanthi tandha [...], *transkripsi fonemis* /.../ saha *transkripsi morfemis* {...}. *Transkripsi* inggih menika panyerataning *tuturan* kangge nggambaraken pocapan *fonem* saha morfem. *Transkripsi fonetis* inggih menika *transkripsi* ingkang nggambaraken sedaya swanten kanthi setiti, bab menika kanthi ningali *transkripsi* kasebut saged dipunkinten- kinten wujud anggenipun mocapaken. *Transkripsi fonemis* mujudaken seratan miturut *fonem* ewadene *transkripsi morfemis* mujudaken seratan miturut *morfem*.

Mulyani (2008: 46) ngandharaken bilih aksara wonten ing basa Jawi dipunbedakaken antawisipun *fonem vokal* saha *fonem konsonan*. *Fonem* wonten ing basa Jawi antawisipun : /a/, /ɔ/, /o/, /i/, /u/, /e/, saha /ə/. Ewadene *fonem konsonan* inggih menika /p/, /b/, /m/, /w/, /f/, /d/, /t/, /n/, /l/, /r/, /d/, /ɖ/, /t̪/, /s/, /z/, /c/, /j/, /ɲ/, /y/, /k/, /g/, /ŋ/, /h/, /ʔ/ (Nurhayati, 2006: 9). *Fonem konsonan* basa Jawi adhedhasar *peran alat bicara* ingkang mujudaken *fonem* kasebut dipunbedakaken dados sedasa kelompok.

Sedasa kelompok *fonem konsonan* inggih menika (1) *konsonan bilabial* ing antawisipun *konsonan* /p/, /b/, saha /m/; (2) *konsonan labio-dental* wujudipun *konsonan* /w/ ; (3) *konsonan apiko-dental* ing antawisipun *konsonan* /d/ saha /t/ ; (4) *konsonan apiko-alveolar* ing antawisipun *konsonan* /n/, /l/, saha /r/ ; (5) *konsonan apiko-palatal* ing antawisipun *konsonan* /t̪/ saha /ɖ/; (6) *konsonan lamino – alveolar* wujudipun *fonem* /s/; (7) *konsonan medio – palatal* ing antawisipun *fonem* /c/, /j/, /ɲ/, saha /y/; (8) *konsonan dorso – velar* ing antawisipun *fonem* /k/, /g/, /ŋ/; *konsonan laringal* wujudipun *fonem* /h/; saha (10) *konsonan glottal stop* wujudipun *fonem* /ʔ/.

1. *Vokal* Basa Jawi

Sasangka (2001: 2) ngandharaken *vokal* inggih menika swanten ingkang ingkang muni jalaran medalipun angin saking paru- paru kawedhar saking jroning tutuk boten wonten ingkang ngalang- alangi. Wonten ing ngandhap menika, Mulyani (2008: 46- 53) ngandharaken *vokal* saha *konsonan* basa Jawi.

Fonem /a/

Fonem /a/ kalebet fonem vokal rendah, depan, tak bulat saha terbuka.

Fonem /a/ wonten ing basa Jawi limrahipun kawastanan vokal a miring. Fonem vokal /a/ dunungipun wonten ing wiwitaning wanda saha wonten ing pungkasaning tembung (langkung sekedhik). Tuladhanipun tembung abang [abang]’merah’.

Fonem /ɔ/

Fonem /ɔ/ kalebet fonem vokal rendah, netral saha terbuka. Fonem /ɔ/

wonten ing basa Jawi limrahipun kawastanan vokal a jejeg. Fonem /ɔ/ dunungipun wonten ing wiwitaning tembung, pungkasaning wanda sepisan, ing madyaning wanda, saha wonten ing pungkasaning tembung. Tuladhanipun tembung menika [mənikɔ] ‘ini’.

Fonem /i/

Fonem /i/ kalebet fonem vokal tinggi, depan tak bulat saha tertutup.

Fonem /i/ wonten ing basa Jawi, vokal menika gadhah kalih alofon inggih menika [i] saha [I]. Vokal /i/ menika dunungipun wonten ing wiwitaning wanda, pungkasaning wanda sepisan, ing madyaning wanda, saha wonten ing pungkasaning tembung. Tuladhanipun tembung imba [imba] ‘alis’.

Fonem /u/

Fonem /u/ kalebet vokal tinggi, belakang netral, saha tertutup. Fonem /u/

wonten ing basa Jawi, vokal menika gadhah kalih alofon inggih menika [u] saha [U]. Fonem menika dunungipun wonten ing wiwitaning tembung, pungkasaning

wanda sepisan, ing madyaning wanda, saha wonten ing pungkasaning tembung. Tuladhanipun tembung satuhu [satuhu] ‘*sesungguhnya*’.

Fonem /ə/

Fonem /ə/ kalebet vokal madya,tengah, tak bulat saha semi tertutup.

Fonem menika dunungipun wonten ing wiwitaning tembung, pungkasaning wanda sepisan, ing madyaning wanda, saha boten dipunpangguhaken *vokal /ə/* dunungipun ing pungkasaning tembung. *Vokal* menika ing basa Jawi kawastanan *vokal /ə/* pepet. Tuladhanipun tembung pangapuntèn [paŋapuntən] ‘*maaf*’.

Fonem /e/

Fonem /e/ kalebet vokal madya,tengah, tak bulat saha semi tertutup. Vokal menika wonten ing basa Jawi gadhah kalih *alofon*, inggih menika */e/* saha */ɛ/*. *Fonem* menika dunungipun wonten ing wiwitaning tembung, pungkasaning wanda sepisan, ing madyaning wanda, saha wonten ing pungkasaning tembung. Tuladhanipun tembung kangge [kange] ‘*untuk*’.

Fonem /o/

Fonem /o/ kalebet vokal madya, belakang, bulat dan semi terbuka. Vokal menika wonten ing basa Jawi dunungipun wonten ing wiwitaning tembung, pungkasaning wanda sepisan, madyaning wanda saha pungkasaning tembung. *Vokal /o/* menika gadhah kalih *alofon* inggih menika */o/* saha */ɔ/*. Tuladhanipun tembung dados [dados] ‘*jadi*’.

2. *Konsonan Basa Jawi*

Fonem /p/

Fonem /p/ kalebet konsonan hambat letup bilabial tak bersuara oral. Fonem /p/ dunungipun ing wiwitaning wanda sepisan, wiwitaning wanda kaping kalih saha pungkasaning tembung. Tuladhanipun tembung para [pɔrɔ] ‘para’.

Fonem /b/

Fonem /b/ kalebet konsonan hambat letup bilabial bersuara oral. Fonem /b/ dunungipun ing wiwitaning wanda sepisan, wiwitaning wanda kaping kalih saha pungkasaning tembung. Tuladhaning tembung basa [bɔsɔ] ‘bahasa’.

Fonem /m/

Fonem /m/ kalebet konsonan nasal bilabial saha sedaya konsonan nasal menika kalebet konsonan bersuara. Fonem /m/ dunungipun ing wiwitaning wanda sepisan, wiwitaning wanda kaping kalih saha pungkasaning tembung. Tuladhaning tembung karem [karəm] ‘senang’.

Fonem /w/

Fonem /w/ kalebet semi- vokal labio- dental, bersuara luncuran. Wonten ing basa Jawi fonem dunungipun ing wiwitaning wanda. Tuladhanipun tembung wiwit [wiwit] ‘mulai’.

Fonem /t/

Fonem /t/ kalebet konsonan hambat letup apiko- dental tak bersuara oral. Fonem /t/ dunungipun ing wiwitaning wanda sepisan, wiwitaning wanda kaping kalih saha pungkasaning tembung. Tuladhanipun tembung tiyang [tiyan] ‘orang’.

Fonem /d/

Fonem /d/ kalebet konsonan hambat letup apiko-dental bersuara oral.

Wonten ing basa Jawi *fonem* menika dunungipun ing wiwitaning wanda sepisan, wiwitaning wanda kaping kalih saha pungkasaning tembung. Tuladhanipun tembung kedah [kədah] ‘*harus*’.

Fonem /n/

Fonem /n/ kalebet konsonan nasal apiko- alveolar bersuara. Wonten ing

basa Jawi *fonem* menika dunungipun ing wiwitaning wanda saha pungkasaning tembung. Tuladhanipun tembung rina [rinɔ] ‘*siang*’.

Fonem /l/

Fonem /l/ kalebet konsonan sampingan apiko- alveolar bersuara oral.

Wonten ing basa Jawi *fonem* menika dunungipun ing wiwitaning wanda, *konsonan* kaping kalih wonten ing *klaster* saha pungkasaning tembung. Tuladhanipun tembung lega [ləgɔ] ‘*lega*’.

Fonem /r/

Fonem /r/ kalebet konsonan getar apiko- alveolar bersuara oral. Wonten

ing basa Jawi *fonem* menika dunungipun ing wiwitaning wanda, madyaning wanda *terbuka* (*fonem kedua klaster*) saha pungkasaning tembung. Tuladhanipun tembung kinormatan [kinormatan] ‘*terhormat*’.

Fonem /ɖ/

Fonem /ɖ/ kalebet konsonan hambat letup apiko-palatal tak bersuara oral.

Wonten ing basa Jawi *fonem* menika dunungipun ing wiwitaning wanda. Tuladhanipun tembung pacelathon [pacəlaθon] ‘*percakapan*’.

Fonem /ɖ/

Fonem /ɖ/ kalebet konsonan hambat letup apiko-dental bersuara oral.

Wonten ing basa Jawi *fonem* menika dunungipun ing wiwitaning wanda. Tuladhanipun tembung dhumateng [ɖumatəŋ] ‘*kepada*’.

Fonem /s/

Fonem /s/ kalebet konsonan geseran lamino- alveolar tak bersuara oral.

Wonten ing basa Jawi *fonem* menika dunungipun ing wiwitaning wanda saha pungkasaning tembung. Tuladhanipun tembung syukur [syukUr] ‘*syukur*’.

Fonem /c/

Fonem /c/ kalebet konsonan hambat letup medio-palatal tak bersuara oral.

Wonten ing basa Jawi *fonem* menika dunungipun ing wiwitaning wanda. Tuladhanipun tembung adicara[adicoɾɔ] ‘*acara*’.

Fonem /j/

Fonem /j/ kalebet konsonan hambat letup medio-palatal bersuara oral.

Wonten ing basa Jawi *fonem* menika dunungipun ing wiwitaning wanda. Tuladhanipun tembung sengaja [seŋɔjɔ] ‘*sengaja*’.

Fonem /ŋ/

Fonem /ŋ/ kalebet konsonan nasal medio-palatal bersuara. Wonten ing

basa Jawi *fonem* menika dunungipun ing wiwitaning wanda. Tuladhanipun tembung nyuwun [ñuwUn] ‘*minta*’.

Fonem /y/

Fonem /y/ kalebet *semi vokal medio- palatal luncuran bersuara*. Wonten ing basa Jawi *fonem* menika dunungipun ing wiwitaning wanda. Tuladhanipun tembung sedaya [sedɔyɔ] ‘*semua*’.

Fonem /k/

Fonem /k/ kalebet *konsonan hambat letup dorso-velar tak bersuara oral*. Wonten ing basa Jawi *fonem* menika dunungipun ing wiwitaning tembung, wiwitaning wanda kaping kalih saha pungkasaning tembung . Tuladhanipun tembung laku [laku] ‘*laku*’.

Fonem /g/

Fonem /g/ kalebet *konsonan hambat letup dorso-velar bersuara oral*. Wonten ing basa Jawi *fonem* menika dunungipun ing wiwitaning wanda saha pungkasaning tembung. Tuladhanipun tembung gadhah [gaḍah] ‘*punya*’.

Fonem /ŋ/

Fonem /ŋ/ kalebet *konsonal dorso-velar*. Wonten ing basa Jawi *fonem* menika dunungipun ing wiwitaning wanda saha pungkasaning tembung. Tuladhanipun tembung ingkang [ingkaŋ] ‘*yang*’.

Fonem /h/

Fonem /h/ kalebet *konsonan geseran laringal*. Wonten ing basa Jawi *fonem* menika dunungipun ing wiwitaning wanda saha pungkasaning tembung. Tuladhanipun tembung kawruh [kawrUh] ‘*pengetahuan/ilmu*’.

Konsonan Rangkap

Miturut Mulyani (2008: 46- 53) *Konsonan rangkap* inggih menika panganggenipun kalih *konsonan* utawi langkung ingkang beda wonten ing setunggal wanda kanthi urutan. *Konsonan rangkap* menika ugi dipunwastani *gugus konsonan* utawi *klaster*. Wonten ing basa Jawi *klaster* wujudipun setunggal *fonem* ingkang wingkingipun wonten *konsonan* /r/, /l/, /w/, saha /y/.

Fonem ingkang saged dipunsukani *fonem* /r/ kangge mujudaken setunggal *klaster* ing antawisipun *fonem* /p, b, m, w, t, d, ṭ, ḍ, s, c, j, k saha g/. Tuladhanipun tembung /wr/ kawruh [kawrUh] ‘ilmu’.

Fonem ingkang saged dipunsukani *fonem* /l/ kangge mujudaken setunggal *klaster* ing antawisipun *fonem* /p, b, t, d, s, c, j, k saha g/. Tuladhanipun tembung /tl/ tliti [tliti] ‘teliti’.

Fonem ingkang saged dipunsukani *fonem* /w/ kangge mujudaken setunggal *klaster* ing antawisipun *fonem* / d, l, c, k saha s/. Tuladhanipun tembung /dw/ dwija [dwijɔ] ‘guru’.

C. Bab Inggih Ndayani Lepat Pocapan

Pocapan dipunwastai lepat bilih wonten bab ingkang ndayani lepat pocapan *fonem*. Bab ingkang ndayani lepat pocapan *fonem* menika dipunperang dados kalih inggih menika daya pangaribawa saking salebeting basa utawi *aspek linguistik* saha daya pangaribawa saking jawi basa inggih menika *aspek non-linguistik*.

1. *Linguistik*

Nalika mocapaken *fonem* wonten ing tuturan menapa gineman boten saged kawedhar piyambak nanging gegayutan kaliyan *fonem* sanes ingkang urut swantenipun. Bab menika ndadosaken ewah- ewahaning swanten. Miturut Muslich (2009) ewahipun swanten boten ndadosaken ewahipun *identitas fonem*, pramila ewahipun swanten menika asipat *fonetis*. Ananging bilih ewahipun swanten ndadosaken ewahipun *identitas fonem*, pramila ewahipun swanten menika asipat *fonemis*. Gayut kaliyan bab- bab ingkang ndayani ewahipun *fonem*, Chaer (2009: 96- 105) mahyakaken 5 bab ingkang ndayani lepat pocapan awit ewahipun *fonem*.

a) *Koartikulasi*

Koartikulasi ugi kawastanan *artikulasi sartaan*, utawi *artikulasi kedua*, inggih menika proses *artikulasi* sanes ingkang nyartani *artikulasi* utami. Maknanipun inggih menika nalika *artikulasi primer* damel swanten sepisan, pirantining pocapan sampun mendhet ancang- ancang badhe damel swanten salajengipun, bab menika ndadosaken asiling swanten ewah (Chaer, 2009: 96). Wonten ing *Koartikulasi* ugi dipunpanggihaken faktor panjurung sanesipun kaandharaken ing ngandhap menika.

1) *Labialisasi*

Labialisasi inggih menika *proses pelabialan* utawi *pembulatan* wujud lathi nalika damel *artikulasi primer* (Chaer, 2009: 97). Tuladhanipun *labialisasi* inggih menika swanten [t] inggih menika kalebet *alpikoalveolar*. Nanging

wonten ing tembung tuwa awit saking badhe mocapaken swaten [u] minangka *vokal* bunder, pramila swanten [t] kedadosan *pembulatan* wujud ing lathi dados [t^wuwɔ].

a. *Retrofleksi*

Retrofleksi inggih menika *proses penarikan ujung lidah ke arah palatum* nalika nindakaken *artikulasi primer* satemah mireng swanten [r] (Chaer, 2009: 97). Tuladhanipun nalika mocapaken tembung gerdhu dipun*retrofleksi* dados dipunucapaken [g^rɛdu] .

b. *Palatalisasi*

Palatalisasi inggih menika *proses pengangkatan daun lidah ke arah palatum* nalika nindakaken *artikulasi primer* (Chaer, 2009: 97). Tuladhanipun tembung nalika mocapaken tembung piala awit saking *proses palatalisasi* dados dipunucapaken [p^yɔlɔ].

c. *Velarisasi*

Velarisasi inggih menika *proses pengangkatan pangkal lidah ke arah langit-langit lunak* nalika nindakaken *artikulasi primer* (Chaer, 2009: 97). Tuladhanipun tembung nalika mocapaken tembung meksi awit saking *proses velarisasi* dados dipunucapaken [m^xɛxi].

d. *Faringalisasi*

Faringalisasi inggih menika *penyempitan rongga faring* nalika nindakaken *artikulasi primer* (Chaer, 2009: 98). Sedaya swanten saged dipun*faringalisasi*ken.

e. *Glotalisasi*

Glotalisasi inggih menika panyartan *bunyi hambat pada glotis* nalika nindakaken *artikulasi primer* (Chaer, 2009: 98). Tuladhanipun inggih menika tembung bikak [bika?].

b) Daya Pangaribawaning Swanten Sakiwa Tengenipun

Daya pangaribawaning swanten sakiwa tengenipun inggih menika tegesipun wonten pangaribawanipun swanten sakiwa tengenipun *fonem* ingkang ewah (Chaer, 2009: 98). Daya pangaribawaning swanten menika saged saderengipun saha sasampunipun *fonem* ingkang murugaken wontenipun ewah- ewahan ingkang kawastanan *asimilasi* saha *disimilasi*.

1) *Asimilasi*

Asimilasi inggih menika ewah- ewahaning swanten kanthi *fonetis* awit dayapangaribawaning bab saderengipun menapa sasampunipun. *Asimilasi* dipunperang dados kalih inggih menika *asimilasi progresif* saha *asimilasi regresif*.

2) *Asimilasi progresif* inggih menika ewahipun swanten kanthi *fonetis* amargi dipunmangaribawani swanten saderengipun. Tuladhanipun tembung stasiun, *fonem /t/* inggih menika kalebet *apikodental*, nanging wonten ing tembung stasiun swanten [t] dipunucapaken *laminoalveolar* awit saking dipunmangaribawani kanthi *progresif* saking swanten [s] ingkang kalebet *laminopalatal* (Chaer, 2009: 98).

3) *Asimilasi regresif* inggih menika ewahipun swanten kanthi *fonetis* amargi dipunmangaribawani swanten salajengipun. Tuladhanipun tembung tanpa

[tanpɔ] ingkang diuucapaken [tɔnpɔ]. *Fonem* [ɔ] ingkang dipunucapaken wonten ing wanda sepisan menika dipunmangaribawani kaliyan swanten [ɔ] wonten ing wanda pungkasan. *Fonem* /a/ ingkang kalebet *vokal* rendah, depan , takbulat dipunucapaken [ɔ] ingkang kalebet *vokal* rendah, belakang saha netral.

2) *Disimilasi*

Disimilasi inggih menika ewahipun swanten jalaran wonten swanten ingkang sami. (Chaer, 2009: 99). Swanten ingkang sami lajeng dipundadosaken swanten ingkang beda. Tuladhanipun tembung rara ireng [rɔrɔ irəŋ]. Amargi *disimilasi* swanten [r] wonten ing tembung rara ireng ewah dados swanten [l], satemah dipunucapaken [lɔrɔ irəŋ].

c) *Distribusi*

Distribusi inggih menika dununging swanten wonten ing ujaran. Awit saking *distribusi* menika nuwuhaken ewah- ewahing ingkang kawastanan *aspirasi*, *pelepasan (release)*, *pemaduan*, *harmonisasi vokal*, saha *netralisasi* (Chaer, 2009: 99).

a. *Aspirasi*

Aspirasi inggih menika pocapaning swanten dipunsarengi kaliyan medalipun *hembusan udara dengan keras* satemah kapirenga swanten [h] (Chaer, 2009: 99). Tuladhanipun Wonten ing basa Jawi inggih menika tembung iga dipunucapaken [ig^ha], gusti [g^husti].

b. *Pelepasan (release)*

Pelepasan (release) inggih menika pocapan swanten *hambat letup* tanpa *hampatan* utawi *letupan*, lajeng kanthi sesarengan swanten salajengipun dipunucapaken (Chaer, 2009: 100). Tuladhanipun tembung madhep mantep, liwat mburi.

c. *Pemaduan*

Pemaduan inggih menika panyudaning *letupan* wonten ing swanten *hambat letup*. Wonten ing bab menika sasampunipun *hambat letup* dilepaskan, lajeng swanten dipungeser kanthi lirih (Chaer, 2009: 100). Tuladhanipun tembung abot [abot^s] saha asrep [asrep^s].

d. *Harmonisasi Vokal*

Harmonisasi vokal inggih menika proses *penyamaan vokal* wonten ing wanda sepisan binuka kanthi *vokal* wonten ing wanda kaping kalih *tertutup* (Chaer, 2009: 100). Tuladhanipun inggih menika tembung sare, kowe, *vokal /e/* dipunucapaken [e] inggih menika [sare] saha [kowe]. Wonten ing tembung anggen, *vokal /e/* dipunucapaken [ɛ] dados [angen]. Kejawi dunungipun wonten ing wanda ingkang binuka, *vokal /e/* ingkang dipunucapaken [ɛ] ugi dumunung wonten ing wanda kaping kalih. Tuladhanipun tembung dereng dipunucapaken [derɛŋ].

e. *Netralisasi*

Netralisasi inggih menika icalipun *kontras* antawisipun kalih *fonem* ingkang beda (Chaer, 2009: 100). Tuladhanipun inggih menika tembung anteb ingkang saged dipunucapaken [antəb] saha [antəp].

d) *Amargi proses Morfologi*

Amargi *proses Morfologi* inggih menika ugi kawastanan proses *morfofonemik* utawi *morfofonologi*. Wonten ing ngandhap menika dipunandharaken bab – bab ingkang dumadi awit saking proses morfologi.

1) *Pemunculan fonem*

Pemunculan fonem inggih menika wontenipun *fonem* ingkang saderengipun boten wonten awit saking *proses morfologi* (Chaer, 2009: 101). Tuladhanipun bilih tembung gawa ingkang pikantuk panambang {-i} menika badhe nuwuhaken *fonem* /n/, amargi tembung lingganipun arupi *vokal*, saged dipuntingali ing ngandhap menika,

[gɔwɔ] + {-i} = [gawani].

2) *Pelesapan Fonem*

Pelesapan fonem inggih menika icalipun *fonem* awit saking *proses morfologi* (Chaer, 2009: 101). Tuladhanipun inggih menika icalipun *fonem* /p/ wonten ing tembung parut ingkang pikantuk ater- ater [m-], saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika,

{m-} + {parUt} = {marUt}

3) *Peluluhan Fonem*

Peluluhan fonem inggih menika luluhipun *fonem* dados rerangkening *fonem* salajengipun (Chaer, 2009: 102). Tuladhanipun inggih menika tembung baku ingkang pikantuk panambang {-an}, saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika,

[baku] + {-an} = [bakuan] = [bakən]

4) *Pergeseran Fonem*

Pergeseran fonem inggih menika ewahipun dunungipun *fonem* saking setunggal wanda dhateng wanda salajengipun . Tuladhanipun inggih menika tembung cilik ingkang pikantuk panambang {-an}, saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika,

[cilik] + {-an} = [ci. li. ?an]

5) *Perubahan Fonem*

Perubahan fonem inggih menika ewahipun *fonem* dados *fonem* sanesipun supados swantenipun boten sami (Chaer, 2009: 102). Tuladhanipun inggih menika tembung putra ingkang pikantuk panambang {-e}, saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika,

[putr ɔ] + {-e} = [putrane]

e) Amargi owah gingsiring tembung

Ewahipun swanten amargi owah gingsiring tembung menika dipunperang dados gangsal inggih menika *kontraksi*, *metatesis*, *diftongisasi*, *monoftongisasi* saha *anaftiksis*. Owah gingsiring tembung, saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

1) *Kontraksi*

Kontraksi (penyinkatan) inggih menika panyudaning swanten wonten ing tembung. Dipuntingali wonten ing perangan pundi panyudaning swanten kalawau. Pramila dipunbedakaken dados tiga inggih menika *aferesis*, *sinkop* saha *apokop*.

Aferesis

Aferesis inggih menika sudanipun swanten wonten ing wiwitaning tembung (Chaer, 2009: 103). Tuladhanipun tembung agunging [aguŋIn] ‘*besar*’ dipunucapaken gunging [guŋIn] ‘*besar*’).

Apokop

Apokop inggih menika sudanipun swanten wonten ing pungkasaning tembung (Chaer, 2009: 103). Tuladhanipun tembung mbakyu [mbakyu] ‘*kakak perempuan*’ dipnucapaken mbak [mbak] ‘*kakak perempuan*’.

Sinkop

Sinkop inggih menika sudanipun swanten wonten ing tengahing tembung (Chaer, 2009: 104). Tuladhanipun tembung weneh [wɛnɛh] ‘*beri*’ dipunucapaken weh [wɛh] ‘*beri*’.

2) *Metatesis*

Metatesis inggih menika ewahipun urutaning swanten *fonemis* wonten ing tembung (Chaer, 2009: 104). Tegesipun ewah urutaning *fonem* wonten ing tembung. Tuladhanipun tembung wira-wiri [wira-wiri] dipunucapaken riwa-riwi [riwa-riwi].

3) *Diftongisasi*

Diftongisasi inggih menika proses ewahipun swanten *vokal tunggal* dados *vokal rangkap* kanthiurut (Chaer, 2009: 104). Ewahipun *vokal tunggal* dados *vokal rangkap* menika taksih dipunucapaken wonten *satu puncak kenyaringan*, dados taksih setunggal wanda. Tuladhanipun inggih menika,

nesu = nuesu, swanten [e] = [u^w]

enak = uenak, swanten [e] = [u^w]

4) *Monoftongisasi*

Monoftongisasi inggih menika proses ewahipun swanten kalih *vokal* dados setunggal *vokal*. Ewahipun *vokal* menika ancasipun kangge gampilaken pocapan (Chaer, 2009: 104). Tuladhanipun inggih menika, tembung pulau dipunucapaken [pulo].

5) *Anaftiksis*

Anaftiksis inggih menika proses panambahing swanten *vokal* wonten ing antawisipun kalih *konsonan* wonten ing tembung utawi panambahing setunggal *konsonan* wonten ing tembung tartamtu (Chaer, 2009: 105). Panambahing swanten wonten ing sawijining tembung kaperang dados tiga, inggih menika *protesis*, *epentesis* saha *paragog*. Panambahing swanten kasebut dipunrembag wonten ing ngandhap menika.

a) *Protesis*

Protesis inggih menika tambahaning swanten ing sangajenging tembung (Chaer, 2009: 105). Tuladhanipun tembung nanging [naŋiŋ] ‘*karena*’ dipunucapaken ananging [anaŋiŋ] ‘*karena*’.

b) *Epentesis*

Epentesis inggih menika tambahaning swanten ing tengahing tembung (Chaer, 2009: 105). Tuladhanipun tembung upami [upami] ‘*perumpamaan*’ dipunucapaken umpami [upami] ‘*perumpamaan*’).

c) *Paragog*

Paragog inggih menika tambahing swanten ing pungkasaning tembung (Chaer, 2009: 105). Tuladhanipun tembung ibu [ibu] ‘*ibu*’ dipunucapaken ibuk [ibu?] ‘*ibu*’.

2. *Non- Linguistik*

Aspek non-linguistik menika ateges bab ingkang ndayani asalipun saking panutur basa. Hastuti (2003: 79) ngandharaken bilih kalepatan ingkang dipungambaraken inggih menika ‘*gelincir*’ awit saking kirang ngatos- atos panutur nalika mocapaken basa. Bab menika amargi panutur kesesa anggenipun mocapaken, satemah ingkang dipunucapken lepat. S.K Sharma (salebeting Hastuti, 2003: 79) mahyakaken sekawan bab *ekstra linguistik* ingkang ndayani lepat pocapan, dipunadharaken ing ngandhap menika.

a) *Kegagalan ingatan*

Kegagalan ingatan utawi asring kawastanan supe menika ndayani lepat pocapan. Bab menika amargi panutur kirang *fokus* basa ingkang badhe dipunucapaken.

b) *Emosi yang meningkat*

Emosi yang meningkat menika jumbuh kaliyan kahanan *emosi* panutur. Panutur ingkang nembe duka ugi mangaribawani basa ingkang dipunucapaken.

c) *Kelelahan mental atau fisik*

Kelelahan mental atau fisik menika asalipun saking panutur. Panutur ingkang *fisik*ipun nembe sayah, ugi mangaribawani basa ingkang dipunucapaken.

d) *Kegemaran mabuk.*

Kegemaran mabuk utawi karem ngunjuk unjukan ingkang ngandhut *alkohol* menika mangaribawani lepat basa ingkang dipunucapaken. Bab menika dumadi dening panutur ingkang sampun diwasa saha nembe dipunmangaribawani *alkohol*, satemah asring menapa ingkang dipunucapaken menika boten laras kaliyan kahanan.

Bab ingkang ndayani sanesipun dipunandharaken dening Hastuti (2003: 79), inggih menika jangkep kaliyan gambaran bab kalepatan. Bab kasebut inggih menika *salah, penyimpangan, pelanggaran*, saha *kekhilafan*.

- a) Kangge mahyakaken tegesipun tembung '*salah*' dipuntandhingaken kaliyan tembung, maknanipun inggih menika menapa ingkang dipuntindakaken (bilih panutur lepat) mboten leres, mboten ngrunut *norma*, mboten ngrunut paugeran ingkang sampun katemtokaken. Bab menika bok bilih amargi panutur dereng mangertos, mboten mangertos wonten *norma*, bab sanesipun ugi saged *khilaf*. Bilih kalepatan menika dipungayutaken kaliyan panganggening tembung, panjenenganipun boten mangertos tembung ingkang leres dipunginakaken.
- b) "*Penyimpangan*" tegesipun menyimpang saking *norma* ingkang sampun diputetepaken. Panutur boten kersa, males ngrunut *norma* ingkang sampun

wonten. Panutur menika mangertos wonten *norma*, nanging kanthi boten nggatosaken saha madosi *norma* sanes ingkang dipunanggep jumbuh kaliyan pamanggihipun. Bab sanes ingkang njurung, amargi pangangen- angen ingkang teteg, ingkang boten saged ewah amargi bab sanes. Sipat basa kados menika langkung njurung dhateng pamujuding tembung, *istilah*, *slang*, *jargon* saha *prokem*.

- c) ‘*Pelanggaran*’ menika suka pamanggih *negatif* amargi pangange basa kanthi *sadar* boten kersa ngrunut paugeran ingkang sampun katemtokaken, sinaosa panjenenganipun mangertos bilih menapa ingkang dipuntindakaken ndadosaken bab ingkang awon.
- d) ‘*Kekhilafan*’ inggih menika *proses psikologi* wonten ing bab menika mratandhani bilih panutur menika *khilaf* ngetrepaken *norma* dening piyambakipun. *Khilaf* menika ndadosaken klentu anggenipun ngginakaken tembung, bokbilih saged lepat mocapaken saha lepat anggenipun ngrangke *fonem* amargi kirang setiti.

Saking wedharan ing nginggil bab ingkang ndayani lepat pocapan wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP 1 Prambanan jumbuh kaliyan teori ing nginggil inggih menika saking *aspek linguistik* inggih menika amargi daya pangaribawaning swanten sakiwa tengenipun (*asimilasi progresif saha asimilasi regresif*) saha *distribusi*. Bab ingkang ndayani lepat pocapan saking *aspek non-linguistik* inggih menika amargi panutur kesesa, panutur dereng mangertos pandom cara mocapaken saha panutur kirang setiti.

1. Amargi Daya Pangaribawaning Swanten Sakiwa Tengenipun

Amargi daya pangaribawaning swanten sakiwa tengenipun wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan inggih menika *asimilasi*. *Asimilasi* kaperang dados kalih inggih menika dipunandharaken ing ngandhap menika.

a. *Asimilasi*

Asimilasi kaperang dados kalih inggih menika *asimilasi progresif* saha asimilasi *regresif*. Tuladha *asimilasi progresif* saha asimilasi *regresif* kaandharaken wonten ing ngandhap menika.

1). *Asimilasi Progresif*

Tuladhanipun *asimilasi progresif* wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP 1 Prambanan inggih menika “Sumangga langkung [rumiyin] atur syukur dhumateng gusti ingkang maha kuwaos....”, tembung rumiyin [rumiyIn] dipunucapaken [rumiyin]. Tembung rumiyin [rumiyIn] dipunucapaken [rumiyin] mujudaken *asimilasi progresif* swanten [I] ing wanda pungkasan dipunmangaribawani swanten [i] wanda kaping kalih.

2). *Asimilasi Regresif*

Tuladhanipun *asimilasi regresif* wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP 1 Prambanan inggih menika “.... rahmat saha barokahipun, [setemah] panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagas, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika”, tembung satemah [satəmah] dipunucapaken [sətəmah]. Tembung satemah [satəmah] dipunucapaken

[sətəmah] mujudaken *asimilasi regresif* swanten [a] wonten ing wanda sepisan dipunmangaribawani swanten [ə] ing wanda salajengipun.

2. *Distribusi*

Amargi *distribusi* wonten ing wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP 1 Prambanan tuladhanipun inggih menika “....awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang [wuru?] kanthi sabar, tulus saha ikhlas.”. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [U] nanging dipunucapaken [u] dados siswa [wuru?]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking *distribusi fonem /u/*. *Fonem /u/* ingkang dunungipun ing wanda menga dipunucapaken [u] nanging bilih dunungipun wonten ing wanda sigeg kedah dipunucapaken [U]. Dados, tembung wuruk kedahipun dipunucapaken [wurU?].

3. Panutur Kesesa Mocapaken

Aspek non-linguistik ingkang ndayani lepat pocapan inggih menika Amargi panutur kesesa mocapaken tetembungan wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP 1 Prambanan. Tuladhanipun “Bapak, ibu guru karyawan ingkang [saluhu] luhuring budi.”, tembung satuhu dipunucapaken [saluhu]. Bab menika amargi panutur kesesa anggenipun mocapaken tetembungan nalika sesorah.

4. Dereng Mangertos Cara Mocapaken

Aspek non-linguistik ingkang ndayani lepat pocapan *fonem* salajengipun inggih menika amargi panutur dereng mangertos cara mocapaken *fonem* wonten ing tetembungan nalika sesorah. Tuladhanipun “Bapak, ibu guru karyawan ingkang satuhu luhuring [buḍi].”, tembung budi dipunucapaken [buḍi]. Bab menika amargi panutur dereng mangertos saestu bilih cara anggenipun mocapaken

fonem /d/ ingkang kacithak /d/ inggih menika dipunucapaken [d] sanes /ḍ/. Dados tembung budi ingkang leres dipunucapaken [budi].

5. Kirang Setiti

Aspek non-linguistik ingkang ndayani lepat pocapan *fonem* salajengipun inggih menika amargi panutur kirang setiti aggenipun mocapaken *fonem* wonten ing tetembungan nalika sesorah. Tuladhanipun “[Para] kanca, siswa- siswi SMP Negeri 1 Prambanan ingkang kula tresnani.”, tembung para dipunucapaken [para]. Bab menika amargi panutur kirang setiti bilih cara anggenipun mocapaken *fonem* /ɔ/ ingkang kacithak /a/ inggih menika dipunucapaken [ɔ] sanes /a/. Dados tembung para ingkang leres dipunucapaken [pɔɾɔ].

D. Sesorah

Sesorah utawi *public speaking* asring dipunmangertosi dening masarakat minangka sesorah/ sesorah. Keraf (1997: 314) ngandharaken bilih sesorah *merupakan penyajian lisan kepada suatu kelompok massa*. Miturut Rakhmat (1994: 48) sesorah inggih menika *proses komunikasi yang lebih bersifat satu arah sebab hanya seorang saja yang berbicara dan yang lainnya mendengarkan*. Pamanggihipun Rakhmat sesorah utawi sesorah inggih menika *proses komunikasi ingkang asipat setunggal arah* amargi namung stunggal tiyang kemawon ingkang atur pangandikan lajeng sanesipun mirengaken.

Pamanggih sanes miturut Maidar (1991: 11) mahyakaken bilih *penyampaian dan penanaman pikiran, informasi, gagasan dari pembicara kepada khalayak disebut* sesorah. Pamanggihipun Maidar bilih andharan pamanggih,

pangertosan, *ide/ gagasan* saking pambiwara dhumateng tiyang kathah kawastanan sesorah. Sesorah wonten ing basa Jawi dipunwastani sesorah. Miturut Purwadi (2010: 21) Sesorah nggih mengku suraos wejangan, wedharan, wulangan, pitutur, pituduh, ular- ular, seserapan, kawruh, kawignyan, saha kawasisan ingkang wonten gadheng cenengipun kalihan olah kridhaning mbabar ngelmu. Sesorah minangka wejangan, mahyakaken perkawis utawi pawartos ingkang magepokan kalihan pamulangan ngelmu. Pawartos saha ngelmu ingkang dipunandharaken menika saged awujud pamanggih saha osiking manah.

Sesorah wonten ing maneka warnaning acara gadhah ancas ingkang maneka warni ugi. Kuntari (2010: 13) mahyakaken ancasing sesorah kadosta ing ngandhap menika.

1. Atur pambagya harja inggih menika sesorah kangge atur sugeng rawuh dhumateng tamu dening ingkang kagungan kersa utawi panawung kridha darma.
2. Atur pawartos inggih menika sesorah kangge acara rapat, *promosi* lan sapanunggalanipun.
3. Tanggap sabda inggih menika sesorah kangge nanggepi atur pambagya harja, limrahipun dening sulih sarira saking tamu.
4. Atur panglipur inggih menika sesorah kangge acara ingkang nandang sungkawa utawi acara layon.
5. Pangajak inggih menika sesorah kangge acara *penyuluhan- penyuluhan*.
6. Medhar sabda utawi ular- ular inggih menika sesorah kangge paring pitutur luhur saha ngelmu ingkang wonten paedah

Lucas (2009: 17- 20) ugi ngandharaken pitung *proses* sesorah *komunikasi* ingkang mangaribawani andharan sesorah dening panutur. *Proses* sesorah komunikasi inggih menika :

- a. *speaker is the person who is presenting an oral message to a listener.* Tegesipun *pembicara* utawi panutur inggih menika tiyang ingkang ngadharaken sesorah kagem pamiyarsa.
- b. *message is whatever a speaker communicates to someone else.* Tegesipun *pesan* inggih menika menapa kemawon panutur *berkomunikasi* kalihan tiyang sanes.
- c. *channel is the means by which a message is communicated.* Tegesipun *saluran* inggih menika cara kadospundi pesen dipunandharaken.
- d. *listener is the person who receives the speaker's message.* Tegesipun pamiyarsa inggih menika tiyang ingkang nampi pesen utawi tuturan saking panutur.
- e. *feedback is the message usually nonverbal, sent from a listener to a speaker.* Tegesipun *umpan balik* inggih menika pesen *nonverbal* limrahipun, kakintunaken saking pamiyarsa kagem panutur.
- f. *interference is anything that impedes the communication of a message .* *Interference can be external or internal listeners.* Tegesipun *interferensi* inggih menika sedaya ingkang dados *faktor* pepalang andharan utawi komunikasi. Pepalang menika saged saking *faktor* eksternal saha internal pamiyarsa.

g. *situation is the time and place in which speech communication occurs.*

Tegesipun kahanan inggih menika wekdal saha panggenan nalika sesorah kaleksanan.

Proses sesorah *komunikasi* awit saking panutur, pesen, *saluran*, pamiyarsa, *umpan balik*, *interferensi* saha kahanan menika minangka bab – bab ingkang mangaribawani nalika panutur saweg ngandharaken sesorah. Mliginipun kangge siswa ingkang saweg sinau sesorah, *proses* nalika micara sesorah ugi kedah dipungatosaken supados pesen ingkang dipunkersakaken saged dipuntampi sedaya dening pamiyarsa.

Miturut Kuntari (2010: 14- 15) nalika sesorah, panutur ugi kedah nggatosaken bab sekawan wa setunggal ba. Menawi bab- bab menika sampun katindakaken kanthi rancag, kaajab sageda narik kawigatosan para pamiyarsa saha nyemak kanthi premati sedaya andharan panutur. *Aspek* sekawan wa setunggal ba kaandharna ing ngandhap menika.

1. Wicara

Wicara tegesipun *berbicara* wonten ing basa Indonesia. Nalika micara panutur kedah nggatosaken basa ingkang dipunginakaken mliginipun bab pocapan. Wonten ing basa Jawi, *fonem- fonem* tartamtu kadosta da kaliyan dha kedah leres pocapanipun. Lepat pocapan menika ndayani teges saha *makna* ingkang beda.

2. Wirasa

Wirasa tegesipun *penghayatan*. Panutur sesorah ugi kedah mangertosi wosing sesorah ingkang kaandharna, boten namung apalan.

3. Wirama

Wirama tegesipun *irama*. Wirama wonten ing mriki ateges panutur kedah nggatosaken alon soranipun swanten saha *intonasi* nalika sesorah satemah pamiyarsa ingkang mirengaken boten karaos bosen.

4. Wiraga

Wiraga menika ateges olahing raga saha *mimik* pasuryan. Olahing raga saha *mimik* pasuryan kedah kajumbuhna kaliya kahanan. *Arah* paningalan nalika sesorah ugi kedah tumata dhateng sedaya pamiyarsa. Prayoginipun kanthi patrap asta ngapurancang nanging boten kaku satemah katon luwes.

5. Busana

Busana nalika sesorah kedah kajumbuhna kaliyan adicara. Beda busananipun nalika sesorah mantu, *penyuluhan*, tanggap sabda kaliyan sesorah acara layon.

Saderengipun ngandharaken sesorah, panutur limrahipun nyamektakaken bab- bab menapa kemawon ingkang badhe kaandharna nalika sesorah samangkih utawi kawastanan *persiapan*. Wekdal *persiapan* sesorah mangaribawani tiyang ingkang badhe sesorah. Rakhmat (1994: 17- 19) ugi mratelakaken jinising sesorah adhedhasar wonten menapa boten persiapanipun.

1. *Impromptu*

Impromptu inggih menika sesorah ingkang boten mawi *persiapan* utawi dipunwastani *serta merta*. Teknik sesorah menika wujudipun andharan sesorah kanthi *ide-ide* ingkang *spontan*. Dados tiyang ingkang badhe sesorah boten

nyamektakaken *naskah* utawi bab – bab ingkang wigati jumbuh kaliyan acara. *Panutur* namung ngandharaken *ide* saha pamanggih ingkang wonten penggalhipun.

2. *Manuskrip*

Manuskrip menika *teknik* sesorah kanthi ngginakaken *naskah* minangka pandom ngandharaken sedaya tetembungan wonten ing sesorah. Sedaya tembung ingkang sampun kasamektakaken wonten ing *naskah* kedah dipunwaos. Wonten ing panaliten menika panaliti ngginakaken *teknik manuskrip* amargi siswa kelas VIII saweg sinau bab sesorah satemah taksih ngginakaken *naskah* minangka pandom. *Naskah* ingkang sampun kasamektakaken panaliti dipunbage kangge siswa nalika sesorah. *Naskah* sesorah menika saged kawaos saha ugi kepareng dipunapalaken dening siswa.

3. *Memoriter*

Memoriter menika *teknik* sesorah kanthi cara apalan. *Panutur* nyamektakaken *naskah* kangge sesorah lajeng dipunapalaken rumiyin. *Teknik* menika memper kaliyan *teknik manuskrip*, bedanipun *naskah* ingkang sampun samekta boten dipunbeta nalika ngandharaken sesorah.

4. *Ekstemporer*

Ekstemporer menika *teknik* sesorah kanthi cara nyamektakaken bab- bab wigati minangka wosing sesorah. *Panutur* damel cengkorongan sesorah isinipun bab menapa kemawon ingkang badhe kaandharaken nalika sesorah.

Sesorah ugi gadhah tata cara ingkang tumata. Bahar (2010: 20- 27) mahyakaken tata cara sesorah kadosta ing ngandhap menika.

1. Nemtokakaken ancasing sesorah
2. Nemtokakaken cengkorongan sesorah
3. Ngempalalaken saha olah bahan kangge sesorah
4. Ngrembakaken cengkorongan saha damel isining sesorah
5. Gladhen micara sesorah
6. Damel '*second opinion*' utawi *cadangan ide* sesorah ngawekani menawi sesorah boten jumbuh kaliyan cengkorongan.
7. *Revisi* utawi ngleresaken ingkang lepat.

Dados saged dipundudut pangertosan sesorah ingkang jumbuh kaliyan panaliten menika inggih menika ngaturaken pamanggih, ide, pawartos dhumateng tiyang sanes mawi cara lesan sarta kanthi ancas tartamtu. Sesorah ingkang dipunandharaken dening panutur ugi wonten *persiapanipun*. *Persiapan* ingkang kasamektakaken inggih menika panutur ngginakaken naskah sesorah awit saking subjek panaliten menika siswa kelas VIII ingkang taksih gladhen sesorah.. Lelampahaning *persiapan* micara sesorah ugi mangaribawani *proses* nalika siswa minangka panutur ngandharaken sesorah.

E. Panaliten Ingang Gayut

Panaliten babagan kalepatan basa sampun dipunlampahi dening para panaliti, salah sawijining panaliten ingkang gayut inggih menika dening Kartika Dewi Widayani Putri (2013) kanthi irah – irahan *Kesalahan Penggunaan fonem Bahasa Jawa dalam Dialog* Kethoprak Bocah “Jaka Kendhil Juanapati”. Asiling panaliten menika nggambaraken bab kalepatan pocapan *fonem* amargi peraga kethoprak menika kirang nguwaosi bab panganggenipun *fonem* basa Jawi.

Saminipun panaliten menika kaliyan panaliten ingkang badhe dipuntliti inggih menika ngrembag bab *fonologi* basa lesan inggih menika wujud saha bab ingkang ndayani kalepatan pocapan *fonem*.

Bedanipun dipuntingali saking objek kaji panalitenipun Putri wonten ing kethoprak bocah kanthi basa padinan ananging panaliten menika sesorah dening siswa kelas VIII ingkang ngginakaken basa resmi. Panaliten *relevan* sanesipun inggih menika panalitenipun Niko Bimo Sulistyو (2013) kanthi irah – irahan Analisis Kesalahan Fonologi pada Siaran Berita Bahasa Jawa Yogyakarta 2012. Asiling panaliten menika nggambaraken bab kalepatan fonologis amargi penyiar pawarta menika kirang nguwaosi bab *kaidah fonologi* basa Jawi.

Panaliten *relevan* sanesipun inggih menika panalitenipun Nurani Handayani (2011) kanthi irah – irahan Kalepatan Pocapan *Fonem* Bahasa Jawa Siaran Berita Yogyakarta di Stasiun televisi TVRI Yogyakarta. Asiling panaliten menika nggambaraken bab kalepatan pocapan *fonem* amargi penyiar pawarta menika kirang nguwaosi bab *kaidah fonologi* basa Jawi. Sedaya panaliten kalawau dipundadosaken panaliten ingkang *relevan* dening panaliti amargi saged suka gambaran saha pangertosan kangge nggampilaken panaliten.

BAB III

CARANING PANALITEN

A. Jinising Panaliten

Jinising panaliten inggih menika panaliten *deskriptif* kanthi migunakaken metode *deskriptif*. Miturut Sudaryanto (1988: 62) istilah *deskriptif* menika dipunandharaken bilih panaliten *deskriptif* dipuntindakaken adhedhasar *fakta* kahananipun utawi *fenomena* ingkang kanthi *empiris* *hidup* dening para panuturipun satekang asilaken *data* menapa wontenipun. Metode panaliten *deskriptif* menika dipunlampahi kanthi cara ngempalaken, *klasifikasi* saha *analisis* utawin golah *data* arupit etembungan kanthi ancas nggambaraken wujud kalepatan pocapan dening siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan.

B. Data saha Sumber Data

Data wonten ing panaliten menika awujud tembung wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan Klaten. Siswa kelas VIII dipunpilih minangka *subjek* panaliten, awit saking siswa menika ingkang saweg nyinau bab basa mliginipun sesorah boten uwal saking kalepatan nalika mocopaken *fonem* wonten ing nasak sesorah. Dados, kalepatan ingkang dipuntindakaken dening siswa boten badhe dipunwangsul wonten ing pasinanon salajengipun. *Objek* panaliten menika inggih menika wujud kalepatan pocapan *fonem* saha bab ingkang ndayani kalepatan pocapan *fonem* wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan Klaten.

Sumber data panaliten i nggih menika a wujud *rekaman* sesorah siswa kelas VIII ingkang cacahipun 27 *rekaman*, kapendhet saking kelas VIIIA dumugi kelas VIII G SMP N 1 Prambanan Klaten taun ajaran 2012/2013. Cacahipun kelas VIII inggih menika pitung kelas, saben kelas wonten 26 dumugi 30 siswa. Dados gunggungipun kelas VIII wonten 205 siswa, panaliti namung mendhet setunggal kelas minangka *data* ingkang cacahipun 27 siswa. Miturut Arikunto (2006: 134) anggenipun mendhet *sampel* saboten- botenipun 10 % saking *populasi*. 10% saking 205 siswa inggih menika 20,5 satemah kanthi cacahipun *data* 27 *rekaman* sampun *valid* minangka *sumber data*. *Data* wonten ing panaliten menika awujud *lafal* ingkang lepat babagan *fonem basa Jawi* wonten ing *rekaman* sesorah siswa kelas VIII SMP 1 Prambanan Klaten.

C. Caranipun Ngempalaken *Data*

Cara ngempalaken *data* wonten ing panaliten menika ngginakaken *teknik simak sadap* saha *teknik nyathet*. Miturut Kesuma (2007:43) *Teknik simak sadap* inggih menika ndakaken *metode* nyemak kanthi nyadap pa nganggening bawasan panutur sageda wujud lisan saha seratan. Ing *teknik simak sadap*, panaliti menika ngamati sedaya pocapan sesorah dening siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan. *Teknik simak sadap* dipunginakaken supados mangertosi pocapan ingkang sageda dos *data* saha sageda merang pocapan sesorah dening siswa. Salajengipun ndakaken *teknik cathet/nyerat* inggih menika nyathet sedaya tembung ingkang lepat saking sesorah siswa kelas VIII SMP wonten ing kertu *data*.

Sasampunipun *data* dipunserat ing kertu *data*, lajeng asiling *data* menika dipunperang a dhedhasar wujud kalepatan saha bab ingkang nda ya ni lepat pocapan. Asiling *data* salajengipun dipunserat wonten ing *tabel analisis data* supados gampang anggenipun nganalisis. Cak- cakanipun anggenipun ngempalaken *data* inggih menika :

1. Nyemak saha nyathet sedaya pocapan sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan.
2. Nyemak saha nyathet sedaya pocapan ingkang lepat saking sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan.

D. Pirantining Panaliten

Pirantining panaliten inggih menika panaliti piyambak utawi kawastanan *Human instrument*. Panaliti piyambak minangka piranti ingkang ngempalaken *data* wiwit saking nyemak *rekaman audio* sesorah, nyathet tembung ingkang lepat saha merang *data* lepat pocapan sesorah. Panaliti minangka human instrument dipunsengkuyung kaliyan *kartu data* saha *rekaman audio*. Panaliti ngginakaken *kartu data* saha piranti nyerat kangge nyathet wujud kalepatan wonten ing *kartu data*. *Kartu data* menika dipunginakaken kangge nyathet sedaya *data* saking asiling *rekaman* sesorah.

Kartu data menika ngewrat tigang bab jinis kalepatan inggih menika kalepatan pocapan *fonem* dening siswa kelas VIII SMP N 1 Prambanan. Kalepatan menika ing antawisipun kalepatan pocapan *vokal* kaliyan *konsonan*

saha ka lepatan ewah- ewahan *fonem*. Gambar menika wujudipun *kartu data* ingkang dipunginakaken panaliti.

No.Sesorah : 27 Data : Para [rɔwUh] ingkang kinurmatan. 1. [rɔwUh] Lepat pocapan <i>vokal</i> Wujud kalepatan : <i>fonem</i> /a/ dipunucapaken [ɔ] Bab ingkang ndayani : swanten [ɔ] wonten ing tembung para [pɔr ɔ] (<i>Asimilasi progresif</i>) S27/01/04/13

Gambar 1. Kartu *Data*

Adhedhasar gambar *kartu data* ing inggih saged dipunpratelakaken wujud-wujud ka lepatan pocapan *fonem* siswa. Ewadene ing *kartu data* wonten nomer *kartu data* ingkang a nglimputi S27 inggih menika nomer urut sesorah, 01 minangka tanggal mendhetipun *data*, 04 minangka sasi mendhetipun *data* saha 13 minangka warsa mendhetipun *data* inggih menika warsa 2013. *Rekaman audio* menika minangka piranti panyengkuyung wonten ing pirantining panaliten kejawi *kartu data*. *Rekaman* dipuntindakaken kangge *dokumentasi* siswa nalika sesorah. Kanthi *rekaman audio* menika panaliti saged midhangetaken sesorah siswa mliginipun bab pocapan *fonem*. *Rekaman* menika wujudipun swanten ingkang dipunpendhet kanthi piranti *tape recorder*.

E. Teknik Analisis Data

Proses nganalisis data menika sampun kawiwitan nalika nyemak *rekaman audio* sesorah saha ngempalaken *data*. Anggenipun nindakaken *analisis data* ugi sampun katindakaken nalika nyerat asiling *data* wonten ing *kartu data*. Caranipun

nganalisis data menika kanthi cara *deskriptif* inggih menika *nganalisis data* kanthi di *punklasifikasikaken* adhedhasar wujud ingkang lepatan *fonem*. Cak-cakaning proses *nganalisis data* ingkang katindakaken inggih menika :

1. Asiling *data* lepat pocapan wonten ing kertu *data* lajeng dipunperang adhedhasar wujud kalepatanipun.
2. Asiling *data* lepat pocapan wonten ing kertu *data* lajeng dipunperang adhedhasar bab ingkang ndayani lepat pocapan.
3. Asiling *data* lepat pocapan wonten ing kertu *data* lajeng dipunccek malih saderengipun dipunlebetaken ing kertu *data*.
4. Nindakaken *analisis* kanthi njumbuhaken asiling *data* kaliyan *teori* ingkang dipunginakaken.
5. Cak-cakan ingkang pungkasan inggih menika mendhet dudutan saking asiling *data* ingkang sampun dipun*analisis*.

Tb. 3. *Analisis Data*

No	Data	Wujud kalepatan						Bab ingkang Ndayani						Andharan
		1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	
1.	Bapak k epala sekolah ingkang [kanUrmatan]. (26/10/04/13)	√									√			Tembung ki nurmatan dipunucapaken [kanurmatan], <i>fonem</i> /i/ dipunucapaken [a]. Bab ingkang ndayani: panutur ke sesa anggenipun mocapaken.

Katrangan *tabel analisis data*

Wujud kalepatan pocapan wonten ing sesorah :

1. ngandharaken titikaning kalepatan *fonem vokal*
2. ngandharaken titikaning kalepatan *fonem konsonan*
3. ngandharaken titikaning kalepatan sudaning *fonem*

4. ngandharaken titikaning kalepatan tambahing *fonem*
5. ngandharaken titikaning kalepatan *fonem* saha sudaning *fonem*
6. ngandharaken titikaning kalepatan gesehing *fonem*

Bab ingkang ndayani lepat pocapan :

- a. ngandharaken titikaning *asimilasi progresif*
- b. ngandharaken titikaning *asimilasi regresif*
- c. ngandharaken titikaning *distribusi*
- d. ngandharaken titikaning panutur kesesa mocapaken
- e. ngandharaken titikaning panuturdereng mangertosi cara mocapaken
- f. ngandharaken titikaning panutur kirang setiti

F. Validitas saha Reliabilitas

Kangge ne mtokaken *data* ingkang *reliabel* wonten ing pa naliten menika dipunginakaken *reliabelitas intrarrater*. *Reliabelitas intrarrater* menika kanthi cara nyemak *rekaman* siswa kanthi m akaping- kaping supados pi kantuk *data* ingkang tetep utawi *data jenuh*. *Validitas data* migunakaken validasi *Experts Judgement*. Miturut Syamsuddin (2006: 216) *Experts Judgement* inggih menika *nasihat atau pendapat pakar atau ahli yang memeriksa semua tahapan penelitian dan memberikan arahan*. Pamanggihipun Syamsuddin inggih menika pamanggih saha pa nyaruwe pa ra *ahli* ingkang m riksani pa naliten salajengipun s uka pamrayogi. *Validasi* wonten ing pa naliten menika dipuntemtokaken kanthi pirembaran mitra makarya saha panglimbang para ahli, inggih menika *konsultasi kalihan dosen pembimbing*.

BAB IV

ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGANIPUN

A. Asiling Panaliten

Adhedhasar asiling panaliten ingkang sampun katindakaken, pikantuk gambaran kalepatan pocapan *fonem* wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan Klaten. Kalepatan pocapan *fonem* wonten ing panaliten menika kaperang dados kalepatan pocapan *fonem vokal*, kalepatan pocapan *fonem konsonan*, tambahing *fonem*, sudaning *fonem*, lepat pocapan lan sudaning *fonem* saha gesehing *fonem*. Asiling panaliten saged dipuntingali wonten ing *tabel* ngandhap menika.

Tb. 4 Tabel Kalepatan Pocapan Fonem

No.	Wujud	Katrangan	Bab ingkang Ndayani
(1)	(2)	(3)	(4)
1	<i>Fonem vokal</i> a) <i>Fonem /a/</i> → [ə] → [ɔ] → [i]	kekirangan saha[kələpatan], ugi ngaturaken panuwun dhateng kadang sepuh kelas IX(S7/10/04/13) /a/→ [ə]	<i>Asimilasi regresif</i>
		Para [rɔwUh] ingkang kinurmatan.(S27/10/04/13) /a/→ [ɔ]	<i>Asimilasi progresif</i>
		kula minangka wakilipun kelas VII saha kelas VIII ngaturaken [pinampi] atur perpisahan saking kadang sepuh kelas IX.(S1/10/04/13) /a/→ [i]	Panutur kesesa mocapaken

Tabel salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)
	b) <i>Fonem</i> /ɔ/ → [a]	agunging panuwun ingkang [apnat] pepindhan.... (S12/10/04/13) /a/ → [ɔ]	<i>Asimilasi progresif</i>
	c) <i>Fonem</i> /ə/ → [ɛ] → [e]	kaparingan rahayu nir ing sembikala anggenipun [ɲlajəŋaken] pawiyatan satemah saged nggayuh ingkang dados gegayuhanipun. (S12/10/04/13) / ə / → [ɛ]	Panutur kirang setiti anggenipun mocapaken
		awit saking sih [katresnan] ingkang sampun nggulawenthah (S10/10/04/13) / ə / → [e]	Panutur kesesa mocapaken
	d) <i>Fonem</i> /ɛ/ → [ə]	Bok bilih cekap semanten [aŋgən] kula matur.... (S1/10/04/13) /ɛ/ → [ə]	Panutur kirang setiti anggenipun mocapaken
	e) <i>Fonem</i> /u/ → [u] → [a]	bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang [wuru?] kanthi sabar, tulus saha ikhlas. (S4/10/04/13). /u/ → [u]	Distribusi /u/ → [u] Mapan wonten ing wanda sigeg
		[samɔŋgɔ]. langkung rumiyin atur syukur dhumateng gusti ingkang maha kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun.... (S1/10/04/13) /u/ → [a]	Panutur kirang setiti anggenipun mocapaken

Tabel salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)
	f) <i>Fonem</i> /i/ → [a] → [i]	sansaya inggil tataran pawiyatan sansaya inggil [jejabahanipun]. (S17/10/04/13) /i/ → [a]	Panutur kirang setiti anggenipun mocapaken
		Bapak, ibu guru karyawan ingkang satuhu [luhurin] budi. (S5/10/04/13) /i/ → [i]	Distribusi /i/ → [i] Mapan wonten ing wanda sigeg
2	<i>Fonem konsonan</i> a) <i>Fonem</i> /t/ → [h]	Bapak, ibu guru karyawan ingkang [saluhu] luhuring budi. (S11/10/04/13) /t/ → [h]	Panutur kirang setiti anggenipun mocapaken
	b) <i>Fonem</i> /d/ → [ɖ]	Bapak, ibu guru karyawan ingkang satuhu luhuring [buɖi]. (S1/10/04/13) /d/ → [ɖ]	Panutur dereng mangertos cara anggenipun mocapaken
	c) <i>Fonem</i> /ɖ/ → [d]	kula nyuwun agunging pangapunten [dumatən] Bapak Ibu saha sedaya warga sekolah. (S14/10/04/13) /ɖ/ → [d]	Panutur dereng mangertos cara anggenipun mocapaken
	d) <i>Fonem</i> /tʃ/ → [t]	saged kempal manunggal [kanti] bagas, waras saha kathahing kabagyan (S20/10/04/13) /tʃ/ → [t]	Panutur dereng mangertos cara anggenipun mocapaken

Tabel salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)
	e) <i>Fonem /g/ → [y]</i>	Satemah kadang sepuh kelas IX saged ngangsu kawruh wonten ing pawiyatan sadangunipun udakawis[tiyan]warsa. (S10/10/04/13) /g/ → [y]	Panutur kirang setiti anggenipun mocapaken
3.	Tambahing <i>fonem</i> a) Tambahing <i>fonem /a/</i>	Pramila kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau mepeng amrih sedaya pangajabipun kadang sepuh kelas IX saged [kaləʔsanaan]. Amin. (S1/10/04/13)	Panutur kirang setiti anggenipun mocapaken
	b) Tambahing <i>fonem /g/</i>	Kula ngraosaken [bingah] panjenengan sampun kasil lulus saking (S27/10/04/13)	Panutur kirang setiti anggenipun mocapaken
	c) Tambahing <i>fonem /a/ saha /w/</i>	gusti ingkang maha kuwaos ingkang [parawIn] rahmat saha barokahipun.... (S27/10/04/13)	Panutur kirang setiti anggenipun mocapaken
	d) Tambahing <i>fonem /a/ saha /n/</i>	ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa [pəpinḍahan] awit saking sih katresnan (S1/10/04/13)	Panutur kirang setiti anggenipun mocapaken
4.	Sudaning <i>fonem</i> a) Sudaning <i>fonem /g/</i>	sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun [ɲulɔwəntah], mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas. (S4/10/04/13)	Panutur kirang setiti anggenipun mocapaken
	b) Sudaning <i>fonem /m/</i>	kelas VII saha kelas VIII ngaturaken [panapi] atur perpisahan saking kadang sepuh kelas IX. (S27/10/04/13)	Panutur kirang setiti anggenipun mocapaken

Tabel salajengipun

(1)	(2)	(3)	(4)
	c) Sudaning <i>fonem</i> /k/ saha /a/	kempal manunggal kanthi bagas, waras saha kathahing [bagyan] wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika. (S9/10/04/13)	Panutur kirang setiti anggenipun mocapaken
	d) Sudaning <i>fonem</i> /k/ saha /i/	kula minangka [walipUn] kelas VII saha kelas VIII ngaturaken pinampi atur perpisahan saking kadang sepuh kelas IX. (S27/10/04/13)	Panutur kirang setiti anggenipun mocapaken
	e) Sudaning <i>fonem</i> /a/ saha /n/	Mugia bapak ibu guru [kaparin] ganjaran ingkang langkung sae saking Gusti ingkang maha agung, Amin. (S9/10/04/13)	Panutur kesesa anggenipun mocapaken
5.	Lepat pocapan saha sudaning <i>fonem</i> <i>fonem</i> /t/ dipunucapaken [t] saha sudaning <i>fonem</i> /g/	sih katresnan bapak/ibu guru ingkang sampun [ḡulowəntah], mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas. (S24/10/04/13)	Panutur kirang setiti anggenipun mocapaken
6.	<i>Metatesis</i> <i>Fonem</i> /a/ dipunucapaken /ə/ saha <i>fonem</i> /ə/ dipunucapaken [a]	Kula sakanca boten saged atur [piwəlas] menapa – menapa, namung matur agunging panuwun (S8/10/04/13)	Panutur kirang setiti anggenipun mocapaken

Adhedhasar *tabel* ing nginggil saged nedahaken bilih kalepatan pocapan *fonem* menika dipunpanggiaken enem wujud kalepatan pocapan. Kalepatan kasebut inggih menika kalepatan pocapan *fonem vokal*, kalepatan pocapan *fonem konsonan*, tambahing *fonem*, sudaning *fonem*, lepat pocapan lan sudaning *fonem* saha gesehing *fonem*. Wonten sewelas kalepatan pocapan *fonem vokal* inggih menika *fonem* /a/ dipunucapaken [ə], *fonem* /a/ dipunucapaken [ɔ], *fonem* /ɔ/

dipunucapaken [a], *fonem /a/* dipunucapake [i], *fonem /ə/* dipunucapaken [ɛ] ,
fonem /ə/ dipunucapaken [e], *fonem /ɛ/* dipunucapaken [ə], *fonem /u/*
 dipunucapaken [u], *fonem /u/* dipunucapaken [a], *fonem /i/* dipunucapaken [a]
 saha *fonem /i/* dipunucapaken [i].

Bab kalepatan pocapan *fonem konsonan* wonten gangsal kalepatan
konsonan inggih menika *fonem /g/* dipunucapaken [y], *fonem /t/* dipunucapaken
 [h], *fonem /d/* dipunucapaken [ɖ], *fonem /d/* dipunucapaken [d], saha *fonem /t/*
 dipunucapaken [t]. Bab tambahing *fonem* wonten tiga, inggih menika tambahing
fonem vokal, tambahing *fonem konsonan* saha tambahing *fonem vokal* saha
konsonan. Tambahing *fonem vokal* wonten setunggal inggih menika tambahing
fonem /a/. Tambahing *fonem konsonan* wonten setunggal inggih menika
 tambahing *fonem /g/*. Tambahing *fonem vokal* saha *konsonan* wonten kalih
 inggih menika tambahing *fonem /a/* saha */w/* lan tambahing *fonem /a/* saha */n/*.
 Dados kalepatan pocapan *fonem awujud* tambahing *fonem* menika dumunung
 setunggal *fonem* saha kalih *fonem*.

Bab sudaning *fonem* wonten gangsal kalepatan inggih menika sudaning
fonem /g/, sudaning *fonem /m/*, sudaning *fonem /k/* saha */a/*, sudaning *fonem /k/*
 saha */i/*, saha sudaning *fonem /a/* saha */n/*. Dados kalepatan pocapan awujud
 sudaning menika dumunung setunggal *fonem* saha kalih *fonem*. Kalepatan
 ingkang salajengipun inggih menika lepat pocapan *fonem konsonan* saha sudaning
fonem. Lepat pocapan *fonem konsonan* saha sudaning *fonem* wonten kalih inggih
 menika *fonem /t/* dipunucapaken [t] lan sudaning *fonem /g/* saha *fonem /e/*
 dipunucapaken [a] lan wontenipun sudaning *fonem /g/*.

Wujud lepat pocapan *fonem* ingkang pungkasan inggih menika *Metatesis* inggih menika lira-liruning swanten wonten ing salebeting tembung. Tuladha *Metatesis* inggih menika *fonem* /a/ dipunucapaken [ə] saha *fonem* /ə/ dipunucapaken [a]. Saking sedaya wujud lepat pocapan ing nginggil, saged dipuntingali *prosentase* lepat pocapan saha bab ingkang ndayani lepat pocapan wonten ing ngandhap menika.

B. Pirembagan

1. Wujuding Kalepatan Pocapan

Asiling panaliten kalepatan pocapan wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan inggih dipunrembag wonten ing pirembagan menika. Pirembagan menika adhedhasar *data* saking rekaman audio sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan. Wonten ing pirembagan menika badhe dipunrembag kalih perkawis inggih menika ingkang sepisan wujud kalepatan pocapan saha ingkang kaping kalih bab ingkang ndayani lepat pocapan. Pirembagan kekekalihipun dipunandharaken ing ngandhap menika.

a. Kalepatan Pocapan *Fonem vokal*

1) *Fonem* /a/ dipunucapaken [ə]

Kalepatan ngginakaken basa mliginipun wonten ing pocapan *fonem* basa Jawi asring mujudaken kalepatan. *Fonem* basa Jawi gadhah ciri saha pocapan tartamtu jumbuh kaliyan *fonem* wonten ing basa Jawi, tuladhanipun *fonem* /a/ gadhah kalih *alofon*, inggih menika *alofon* [a] saha *fonem* [ə]. Pramila, temtu kemawon pocapan *fonem* basa Jawi beda kaliyan pocapan *fonem* basa Indonesia.

Wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP 1 Prambanan mujudaken kalepatan pocapan /a/ dipunucapaken [ə]. Kalepatan pocapan/a/ dipunucapaken [ə] dipunpangguhaken enem tembung ingkang lepat pocapan *fonemipun*. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken kanthi *fonem* /a/ dipunucapaken [ə]. Tembung ingkang kedadosan lepat pocapan kasebut saged dipuntingali wonten ing *data* menika.

- (1) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha Kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, setemah panjenengan tuwinkula saged kempal [mənunggal] kanthi bagus, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (1) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika manunggal [manunggal]. Tembung manunggal inggih menika tembung kanthi *proses* wuwuhan arupi ater- ater {ma-}, seselan *alomorf* {N-(-n-)} saha tembung lingga tunggal ingkang tegesipun siji (Poerwadarminta, 1939: 615).

Tembung manunggal dipunucapaken [mənunggal] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning wanda sepisan, inggih menika wonten ing ater- ater {ma-}. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ə] dados menunggal [mənunggal]. *Data* dipuntingali saking *konteksupun* manunggal [manunggal] gadhah makna nyawiji, satemah pocapan [mənunggal] mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan /a/ dipunucapaken [ə] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (2) [SəlaɲɲipUn] kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (2) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika salajengipun [salajəŋipUn]. Tembung salajengipun minangka tembung kanthi *proses* wuwuhan, inggih menika saking tembung lingga lajeng ingkang maknanipun banjur (Tata Baku Basa Jawa, 1992: 299), pikantuk ater- ater {sa-} saha panambang {-ipun}. Wonten ing ater- ater {sa-} menika *fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ə] dados [səlaɲəŋipUn]. Tembung salajengipun dipunucapaken [səlaɲəŋipUn] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning wanda sepisan.

Tembung salajengipun bilih dipunucapaken [səlaɲəŋipUn] maknanipun sami, nanging bilih dipunjumbuhaken kaliyan ***Fonem Bahasa Jawa*** ingkang leres inggih menika dipunucapaken [salajəŋipUn]. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan /a/ dipunucapaken [ə] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (3) Kula sakanca nyuwun pangapunten awit kekurangan saha[kələpatan], ugi ngaturaken panuwun dhateng kadang sepuh kelas IX ingkang sampun suka pitedah dhumateng rayi kelas VII lan kelas VIII bilih kula sakanca kedah manut kaliyan ngendikanipun bapak ibu guru.

Data (3) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika kalepatan [kaləpatan]. Tembung kalepatan menika dumadi kanthi *proses* wuwuhan, inggih menika saking tembung lingga lepat ingkang tegesipun luput (Poerwadarminta, 1939: 272), pikantuk ater- ater {ka-} saha panambang {-an}. Tembung kalepatan dipunucapaken [kaləpatan] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning wanda sepisan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ə] dados [kələpatan]

satemah *data* dipuntingali saking *konteks* ukara boten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan /a/ dipunucapaken [ə] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (4) Boten kesupen, kula sakanca caos donga mug-mugi kadang sepuh kelas IX kaparingan rahayu nir ing [səmbəkɔɔ] anggenipun nglajengaken pawiyatan satemah saged nggayuh ingkang dados gegayuhanipun.

Data (4) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika sambekala [səmbəkɔɔ]. Tembung sambekala dipunucapaken [səmbəkɔɔ]mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda sepisan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ə] dados [səmbəkɔɔ]. *Data* dipuntingali saking *konteks* ukaranipun pocapan [səmbəkɔɔ] gadhah teges alangan (Poerwadarminta, 1939: 541), satemah pocapan [səmbəkɔɔ] boten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan /a/ dipunucapaken [ə] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (5) Pramila kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau mepeng amrih sedaya [pəŋajabipUn] kadang sepuh kelas IX saged kaleksanan.

Data (5) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika pangajabipun [paŋajabipUn]. Tembung pangajabipun menika saking tembung lingga ajab ingkang tegesipun diarep- arep (Poerwadarminta, 1939: 3) kanthi *proses* wuwuhan arupi ater- ater {pa-}, seselan *alomorf* {N-(-ng-)} saha panambang {-ipun}. Tembung pangajabipun dipunucapaken [pəŋajabipUn] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning wanda sepisan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ə] dados [pəŋajabipUn] satemah *data* dipuntingali saking

konteks ukaranipun pocapan [pəŋajabipUn] mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan /a/ dipunucapaken [ə] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (6) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha kuwaos ingkang paringrahmat saha barokahipun, [sətəmah]panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagus, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (6) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika setemah[sətəmah]. Tembung kasebut mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning wanda sepisan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ə] dados [sətəmah]. Tembung satemah gadhah teges tundone (Poerwadarminta, 1939: 548) satemah *data* dipuntingali saking *konteks* ukaranipun pocapan [sətəmah] mboten wonten maknaipun.

2) *Fonem /a/ dipunucapaken [ɔ]*

Wujud kalepatan salajengipun inggih menika *fonem /a/* dipunucapaken [ɔ]. Kalepatan pocapan *fonem /a/* dipunucapaken [ɔ] dipunpangguhaken tetembungan ingkang lepat pocapan *fonem*ipun . *Data* lepat pocapan *fonem /a/* dipunucapaken [ɔ] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (7) Para [rɔwUh] ingkang kinurmatan.

Data (7) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika rawuh [rawUh]. Tembung rawuh dipunucapaken [rɔwUh]mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning wanda sepisan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ɔ] dados

[rɔwUh]. Tembung rawuh gadhah teges teka (Poerwadarminta, 1939: 522), satemah *data* dipuntingali saking *konteks* ukaranipun pocapan [rɔwUh] mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem* /a/ dipunucapaken [ɔ] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (8) Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang[tɔnpɔ]pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (8) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika tanpa [tanpɔ].

Tembung tanpa dipunucapaken [tɔnpɔ] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda sepisan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ɔ] dados [tɔnpɔ]. Tembung tanpa gadhah teges ora nganggo (Poerwadarminta, 1939: 590), satemah *data* dipuntingali saking *konteks* ukaranipun pocapan [tɔnpɔ] mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem* /a/ dipunucapaken [ɔ] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (9) Kadang sepuh kelas IX ingkang sakedhap malih badhe [nilɔrakən] pawiyatan ing SMP menika, kula minangka wakilipun kelas VII saha kelas VIII ngaturaken panampi atur perpisahan saking kadang sepuh kelas IX.

Data (9) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika nilaraken [nilarakən]. Tembung nilaraken inggih menika tembung kanthi *proses* wuwuhan arupi panambang {-aken}, kanthi tembung lingga tilartegesipun tinggal (Poerwadarminta, 1939: 606). Tembung nilarakendipunucapaken [nilɔrakən] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning wandakaping kalih. *Fonem* ingkang kedahipun

dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ɔ], satemah *data* dipuntingali saking *konteks* ukaranipun pocapan [niɔrakən] mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem* /a/ dipunucapaken [ɔ] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (10) Sejatosisipun tanggel jawab kadang sepuh kelas IX menika langkung [awrɔt], sansaya inggil tataran pawiyatan sansaya inggil jejibahanipun.

Data (10) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika awrat [awrat].Tembung awrat dipunucapaken [awrɔt] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ɔ] dados [awrɔt].Tembung awrat gadhah teges abot (Poerwadarminta, 1939: 23), satemah *data* dipuntingali saking *konteks* ukaranipun pocapan [awrɔt] mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem* /a/ dipunucapaken [ɔ] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (11) Menawi kula sakanca gadhah lepat [ucɔp] saha patrap ingkang ndayani boten mranani penggalih, kula nyuwun agunging pangapunten dhumateng Bapak Ibu saha sedaya warga sekolah.

Data (11) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika ucap [ucap].Tembung ucap dipunucapaken [ucɔp] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ɔ] dados [ucɔp].Tembung ucap gadhah teges wetuning gunem (Poerwadarminta, 1939: 447), satemah *data* dipuntingali saking *konteks* ukaranipun pocapan [ucɔp]

mboten wonten maknanipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem* /a/ dipunucapaken [ɔ] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (12) Menawi kula sakanca gadhah lepat ucap saha [pɔtrɔp] ingkang ndayani boten mranani penggalih, kula nyuwun agunging pangapunten dhumateng Bapak Ibu saha sedaya warga sekolah.

Data (12) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika patrap [patrap].

Tembung patrap dipunucapaken [pɔtrɔp] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ɔ] dados [pɔtrɔp]. Tembung patrap gadhah makna tindak tanduk (Poerwadarminta, 1939: 477), satemah *data* dipuntingali saking *konteks* ukaranipun pocapan [pɔtrɔp] mboten wonten maknanipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem* /a/ dipunucapaken [ɔ] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (13) Pramila kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau mpeneng amrih sedaya [paŋɔjabipUn] kadang sepuh kelas IX saged kaleksanan.

Data (13) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika pangajabipun [paŋɔjabipUn]. Tembung pangajabipun dipunucapaken [paŋɔjabipUn] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning wandakaping kalih. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ɔ] dados [paŋɔjabipUn]. Tembung pangajabipun saking tembung lingga ajab gadhah makna ingkang dipunarep - arep (Poerwadarminta, 1939: 3), satemah *data* dipuntingali saking *konteks* ukaranipun pocapan [paŋɔjabipUn] mboten wonten maknanipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat

pocapan *fonem* /a/ dipunucapaken [ɔ] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (14) [SolɔjəŋipUn] kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (14) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika salajengipun [salajəŋipUn]. Tembung salajengipun minangka tembung andhahan, inggih menika saking tembung lingga lajeng pikantuk ater- ater {sa-} saha panambang {-ipun}. Tembung salajengipun dipunucapaken [solɔjəŋipUn] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning wanda sepisan inggih menika wonten ing ater - ateripun, saha wanda kaping kalih. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ɔ] dados [solɔjəŋipUn]. Tembung salajengipun bilih ngrunut saking maknaipun tembung, gadhah makna banjur (Tata Baku Basa Jawa, 1992: 299), satemah pocapan [solɔjəŋipUn] mboten wonten maknaipun.

3) *Fonem* /a/ dipunucapaken [i]

Wujud kalepatan salajengipun inggih menika *fonem* /a/ dipunucapaken /i/. Kalepatan pocapan *fonem* /a/ dipunucapaken /i/ dipunpanggiaken tunggal tembung ingkang lepat pocapan *fonem*ipun. *Data* lepat pocapan *fonem* /a/ dipunucapaken /i/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (19) Kadang sepuh kelas IX ingkang sakedhap malih badhe nilaraken pawiyatan ing SMP menika, kula minangka wakilipun kelas VII saha kelas VIII ngaturaken [pinampi] atur perpisahan saking kadang sepuh kelas IX.

Saking *data* (19) ing nginggil ingkang lepat pocapan *fonem* /a/ dipunucapaken [i] inggih menika tembung panampi [panampi]. Tembung panampi

dipunucapaken [pinampi] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning wanda sepisan. Bilih ngrunut maknanipun tembung, tembung panampi gadhah makna anggenipun nampi (Poerwadarminta, 1939: 462), satemah bilih dipunucapaken [pinampi] mboten wonten maknanipun.

4) *Fonem /ɔ/ dipunucapaken [a]*

Wujud kalepatan salajengipun inggih menika *fonem /a/ alofon /ɔ/* dipunucapaken /a/. Kalepatan pocapan /a/ *alofon /ɔ/* dipunucapaken /a/ dipunpangghaken tetembungan ingkang lepat pocapan *fonemipun*. *Data* lepat pocapan *fonem /ɔ/* dipunucapaken [a] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (15) [Para] kanca, siswa- siswi SMP Negeri 1 Prambanan ingkang kula tresnani.

Data (15) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika para [pɔrɔ]. Tembung para dipunucapaken [para] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning wanda sepisan saha pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ɔ] nanging dipunucapaken [a] dados [para]. Tembung para gadhah makna tiyang ingkang kathah gunggungipun (Poerwadarminta, 1939: 471). Tembung para dipunucapaken [arap] maknanipun sami awit saking pocapan kalawau tetembungan wonten ing basa Indonesia. Nanging pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan Tata Basa Baku Basa Jawa inggih menika [pɔrɔ]. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem /ɔ/* dipunucapaken [a] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (16) Para kanca,[siswa]- siswi SMP Negeri 1 Prambanan ingkang kula tresnani.

Data (16) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika siswa [siswo].Tembung siswa dipunucapaken [siswa] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning tembung. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ɔ] nanging dipunucapaken [a] dados [siswa].Tembung siswa gadhah makna murid (Poerwadarminta, 1939: 566). Tembung siswa dipunucapaken [siswa] maknanipun sami awit saking pocapan kalawau tetembungan wonten ing basa Indonesia. Nanging pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan Tata Basa Baku Basa Jawainggih menika [siswo]. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem /ɔ/* dipunucapaken [a] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (17) Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang[tanpa] pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (17) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika tanpa [tanpo].Tembung tanpa dipunucapaken [tanpa] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning tembung. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ɔ] nanging dipunucapaken [a] dados [tanpa]. Tembung tanpa gadhah teges ora nganggo (Poerwadarminta, 1939: 590), satemah *data* dipuntingali saking *konteks* ukaranipun pocapan [tanpa] mboten wonten maknanipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem /ɔ/* dipunucapaken [a] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (18) [pramila] kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau mampeng amrih sedaya pangajabipun kadang sepuh kelas IX saged kaleksanan.

Data (18) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika pramila [pramilɔ]. Tembung pramila dipunucapaken [pramila] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning tembung. *Fonem* ingkang kedhipun dipunucapaken [ɔ] nanging dipunucapaken [a] dados [pramila]. Tembung pramila gadhah teges mula (Poerwadarminta, 1939: 510), satemah *data* dipuntingali saking *konteks* ukaranipun pocapan [pramila] mboten wonten maknaipun.

5) *Fonem* /ə/ dipunucapaken [ɛ]

Wujud kalepatan salajengipun inggih menika /ə/ dipunucapaken [ɛ]. Kalepatan pocapan *fonem* /ə/ dipunucapaken [ɛ] dipunpangguhaken kalih tembung ingkang lepat pocapan *fonem*ipun. *Data* lepat pocapan *fonem* /ə/ dipunucapaken [ɛ] dipunandharaken ingngandhap menika.

- (20) Salajengipun kula minangka wakil saking siswa kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun [ɲgulɔwɛnʔah] mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (20) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika nggulawenthah [ɲgulɔwɛnʔah]. Tembung nggulawenthah menika dumadi saking *alomorf* {N-(ng-)} saha tembung gulawenthah ingkang maknaipun ngupakara (Poerwadarminta, 1939: 153). Tembung nggulawenthah dipunucapaken [ɲgulɔwɛnʔah] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wandakaping tiga. *Fonem* ingkang kedhipun dipunucapaken [ə] nanging dipunucapaken [ɛ] dados [ɲgulɔwɛnʔah], satemah *data* dipuntingali saking *konteks* ukaranipun mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang

mujudaken lepat pocapan *fonem* /ə/ dipunucapaken [ɛ] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (21) Boten kesupen, kula sakanca caos donga mugi-mugi kadang sepuh kelas IX kaparingan rahayu nir ing sembikala anggèlapanakən] pawiyatan satemah saged nggayuh ingkang dados gegayuhanipun.

Data (21) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika nglajengaken [ŋlajəŋakən]. Tembung nglajengaken minangka tembung kanthi *proses* wuwuhan inggih menika *alomorf* {N-(ng-)}, saha panambang {-aken}, asalipun saking tembung lingga lajeng ingkang tegesipun banjur (Poerwadarminta, 1939: 254). Tembung nglajengaken dipunucapaken [ŋlajəŋakən] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten panambangipun ing tengahing wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ə] nanging dipunucapaken [ɛ] dados [ŋlajəŋakən], satemah *data* dipuntingali saking *konteks* ukaranipun mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem* /ə/ dipunucapaken [ɛ] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (22) Pramila kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau [məmpəŋ] amrih sedaya pangajabipun kadang sepuh kelas IX saged kaleksanan.

Data (22) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika mēmpeng [məmpəŋ]. Tembung mēmpeng dipunucapaken [məmpəŋ] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wontening tengahing wanda sepisan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ə] nanging dipunucapaken [ɛ] dados [məmpəŋ]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung mēmpeng gadhah makna greget mantep (Poerwadarminta, 1939: 306),

satemah pocapan [mempəŋ] dipuntingali saking *konteks* ukaranipun mboten wonten maknaipun.

6) *Fonem /ə/ dipunucapaken [e]*

Wujud kalepatan salajengipun inggih menika *fonem /ə/* dipunucapaken [e]. Kalepatan pocapan *fonem /ə/* dipunucapaken [e] dipunpangguhaken kalih tembung ingkang lepat pocapan *fonemipun*. *Data* lepat pocapan *fonem /ə/* dipunucapaken [e] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (23) Salajengipun kula minangka wakil saking siswa kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih awit saking sih [katresnan] bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (23) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika katresnan [rtakənans]. Tembung katresnan minangka tembung kanthi *proses* wuwuhan inggih menika ater- ater {ka-}, saha panambang {-an}, asalipun saking tembung lingga tresna ingkang tegesipun asih (Poerwadarminta, 1939: 620). Tembung katresnan dipunucapaken [rtakenans] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wandakaping kalih. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ə] nanging dipunucapaken [e] dados [nansertak]. Tembung katresnan bilih dipunucapaken [rtakenans] maknaipun sami, nanging bilih dipunjumbuhaken kaliyan ***Fonem Bahasa Jawa*** ingkang leres inggih menika dipunucapaken [rtakənans]. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem /ə/* dipunucapaken [e] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (24) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha Kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged [kempal]manunggal kanthi bagas, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (24) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika kempal [kəpmal].Tembung kempal menika gadhah teges kumpul (Poerwadarminta, 1939: 207).Tembung kempal dipunucapaken [kepmal] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda sepisan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ə] nanging dipunucapaken [e] dados [lapmek], satemah *data* dipuntingali saking *konteks* ukaranipun mboten wonten maknaipun.

7) *Fonem* /ɛ/ dipunucapaken [ə]

Wujud kalepatan salajengipun inggih menika *fonem* /ɛ/ dipunucapaken /ə/. Kalepatan pocapan *fonem* /ɛ/ dipunucapaken /ə/ dipunpangguhaken setunggal tembung ingkang lepat pocapan *fonem*ipun. *Data* lepat pocapan *fonem* /ɛ/ dipunucapaken /ə/dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (25) Bok bilih cekap semanten [aŋgən] kula matur.

Data (25) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika anggen [aŋgən].Tembung anggen menika gadhah teges anggo (Poerwadarminta, 1939: 14).Tembung anggen dipunucapaken [aŋgən]mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ɛ] nanging dipunucapaken [ə] dados [aŋgən], satemah *data* dipuntingali saking *konteks* ukaranipun mboten wonten maknaipun.

8) *Fonem /u/ dipunucapaken /u/*

Wujud kalepatan salajengipun inggih menika *fonem /u/ dipunucapaken /u/*. Kalepatan pocapan menika *fonem /u/ dipunucapaken /u/ dipunpanggiaken* sekawan tembung ingkang lepat pocapan *fonemipun*. *Data* lepat pocapan menika *fonem /u/ dipunucapaken /u/ dipunandharaken ing ngandhap menika*.

- (26) Salajengipun kula minangka wakil saking siswa kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang [wuru?] kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (26) tembung ingkang lepat pocapan *fonem vokal /u/ dipunucapaken /u/*, inggih menika wuruk [wurU?]. Tembung wuruk menika gadhah teges pitutur (Poerwadarminta, 1939: 668). Tembung wuruk dipunucapaken [wuru?] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [U] nanging dipunucapaken [u], satemah *data* dipuntingali saking *konteks* ukara mboten wonten maknanipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan menika *fonem /u/ dipunucapaken /u/ saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika*.

- (27) Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging [panuwun] ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (27) tembung ingkang lepat pocapan menika *fonem /u/ dipunucapaken /u/*, inggih menika panuwun [panuwun]. Tembung panuwun menika tembung wuwuhan kanthi ater- ater {pa-} saha tembung nuwun ingkang maknanipun ‘*terima kasih*’ (Poerwadarminta, 1939: 350).

Tembung panuwun dipunucapaken [panuwun] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [U] nanging dipunucapaken [u], satemah tembung panuwun dipunucapaken [panuwun] mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan menika *fonem* /u/ dipunucapaken /u/ saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (28) [Salajəŋipun] kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (28) tembung ingkang lepat pocapan menika *fonem* /u/ dipunucapaken /u/, inggih menika salajengipun [salajəŋipUn]. Tembung salajengipun minangka tembung kanthi *proses* wuwuhan, inggih menika saking tembung lingga lajeng ingkang maknaipun banjur (Tata Baku Basa Jawa, 1992: 299), pikantuk ater- ater {sa-} saha panambang {-ipun}.

Tembung salajengipun dipunucapaken [salajəŋipun] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing panambangipun utawi tengahing wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [U] nanging dipunucapaken [u]. Tembung salajengipun dipunucapaken [səlaɲəŋipun] maknaipun sami, nanging bilih dipunjumbuhaken kaliyan ***Fonem Bahasa Jawa*** ingkang leres inggih menika dipunucapaken [salajəŋipUn]. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan menika *fonem* /u/ dipunucapaken /u/ saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (29) Mugia bapak ibu guru kaparinganganjaran ingkang [laŋkuŋ]sae saking Gusti ingkang maha agung, Amin.

Data (29) tembung ingkang lepat pocapan menika *fonem* /u/ dipunucapaken /u/, inggih menika langkung [laŋkuŋ]. Tembung langkung dipunucapaken [laŋkuŋ] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [U] nanging dipunucapaken [u]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung langkung gadhah makna luwih (Tata Baku Basa Jawa, 1992: 311), satemah tembung langkung dipunucapaken [laŋkuŋ] mboten wonten maknaipun.

9) *Fonem* /u/ dipunucapaken [a]

Wujud kalepatan salajengipun inggih menika /u/ dipunucapaken [a]. Kalepatan pocapan /u/ dipunucapaken [a] dipunpangguhaken kalih tembung ingkang lepat pocapan *fonem*ipun. *Data* lepat pocapan *fonem* /u/ dipunucapaken [a] dipunandharaken ing ngandhap menika.

(30) Bapak, ibu guru karyawan ingkangsatuhu [lahurIn] budi.

Data (30) ingkang lepat pocapan *fonem* /u/ dipunucapaken [a], inggih menika tembung luhuring [luhurIn]. Tembung luhuring dipunucapaken [lahurIn] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning wanda sepisan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [u] nanging dipunucapaken [a]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung luhuring gadhah makna dhuwur (Poerwadarminta, 1939: 277), satemah tembung luhuring bilih dipunucapaken [lahurIn] mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem* /u/ dipunucapaken [a]saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (31) [Samɔŋgɔ] langkung rumiyin atur syukur dhumateng gusti ingkang maha kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagas, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (31) ing nginggil mujudaken lepat pocapan *fonem* /u/ dipunucapaken /a/, inggih menika tembung sumangga [sumɔŋgɔ]. Tembung sumangga dipunucapaken [samɔŋgɔ] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning wanda sepisan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [u] nanging dipunucapaken [a]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung sumangga gadhah makna ayo (Poerwadarminta, 1939: 571), satemah tembung sumangga dipunucapaken [samɔŋgɔ] mboten wonten maknaipun.

10) *Fonem* /i/ dipunucapaken [a]

Wujud kalepatan salajengipun inggih menika /i/ dipunucapaken [a]. Kalepatan pocapan /i/ dipunucapaken [a] dipunpanggiaken setunggal tembung ingkang lepat pocapan *fonem*ipun. *Data* lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [a] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (32) Sejatosisipun tanggel jawab kadang sepuh kelas IX menika langkung awrat, sansaya inggil tataran pawiyatan sansaya inggil [jejibahanipUn].

Data (32) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken /a/, inggih menika tembung jejibahanipun [jejibahanipUn]. Tembung jejibahanipun menika kalebet tembung dwipurwa kanthi tembung lingga jibah ingkang pikantuk panambang {-an} saha {-ipun}. Tembung jejibahanipun dipunucapaken [jejibahanipUn] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih. *Fonem* ingkang

kedahipun dipunucapaken [i] nanging dipunucapaken [a]. Bilih ngrunut maknanipun tembung, tembung jibah gadhah makna kuwajiban (Poerwadarminta, 1939: 91), satemah tembung jejibahanipun dipunucapaken [jejabahanipUn] mboten wonten maknanipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [a] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

(33) Bapak kepala sekolah ingkang [kanUrmatan]

Data (33) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [a], inggih menika tembung kinurmatan [kinUrmatan]. Tembung kinurmatan menika asalipun saking tembung lingga kurmat ingkang pikantuk seselan {-in-} saha panambang {-an}. Tembung kinurmatan dipunucapaken [kanUrmatan] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaningwanda sepisan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [i] nanging dipunucapaken [a]. Bilih ngrunut maknanipun tembung, tembung kinurmatan gadhah ingkang dipunurmati (Poerwadarminta, 1939: 239), satemah tembung kinurmatan dipunucapaken [kanUrmatan] mboten wonten maknanipun.

11) *Fonem* /i/ dipunucapaken [i]

Wujud kalepatan salajengipun inggih menika *fonem* /i/ dipunucapaken [i]. Kalepatan pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] dipunpangguhaken tetembungan ingkang lepat pocapan *fonem*ipun. *Data* lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] dipunandharaken ing ngandhap menika.

(34) Bapak, ibu guru karyawan ingkang satuhu [luhuring] budi.

Data (34) ingkang lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i], inggih menika tembung luhuring [luhurɪŋ]. Tembung luhuring dipunucapaken [luhurɪŋ]

mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [I] nanging dipunucapaken [i]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung luhuring gadhah makna dhuwur (Tata Bahasa Baku Bahasa Jawa, 1992: 302), satemah tembung luhuring dipunucapaken [luhurIn] maknaipun sami, nanging bilih dipunjumbuhaken kaliyan ***Fonem Bahasa Jawa*** pocapan ingkang leres inggih menika [luhurIn]. *Data* lepat pocapan *fonem /i/* dipunucapaken [i] dipunandharaken ing ngandhap menika.

(35) Para kanca, siswa- siswi SMP Negeri 1 Prambanan [Inkan] kula tresnani.

Data (35) ingkang lepat pocapan *fonem /i/* dipunucapaken [i], inggih menika tembung ingkang [Inkan]. Tembung ingkang dipunucapaken [Inkan] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda sepisan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [I] nanging dipunucapaken [i]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung ingkang gadhah makna sing (Tata Bahasa Baku Bahasa Jawa, 1992: 319), satemah tembung ingkang dipunucapaken [Inkan] maknaipun sami, nanging bilih dipunjumbuhaken kaliyan ***Fonem Bahasa Jawa*** pocapan ingkang leres inggih menika [Inkan]. *Data* lepat pocapan *fonem /i/* dipunucapaken [i] dipunandharaken ing ngandhap menika.

(36) Sumangga langkung [rumiyin] atur syukur dhumateng gusti ingkang maha kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagas, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (36) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] inggih menika tembung rumiyin [rumiyIn]. Tembung rumiyin dipunucapaken [rumiyin] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [I] nanging dipunucapaken [i]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung rumiyin gadhah makna biyen (Tata Bahasa Baku Bahasa Jawa, 1992: 300), satemah tembung rumiyin dipunucapaken [rumiyin] maknaipun sami, nanging bilih dipunjumbuhaken kaliyan ***Fonem Bahasa Jawa*** pocapan ingkang leres inggih menika [rumiyIn]. *Data* lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (37) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng gusti ingkang maha kuwaos ingkang [pariŋ]rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagus, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (37) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] inggih menika tembung paring [parI] Tembung paring dipunucapaken [paŋ] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [I] nanging dipunucapaken [i]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung paring gadhah makna weweh (Tata Bahasa Baku Bahasa Jawa, 1992: 334), satemah tembung paring dipunucapaken [paŋ]im maknaipun sami, nanging bilih dipunjumbuhaken kaliyan ***Fonem Bahasa Jawa*** pocapan ingkang leres inggih menika [paŋ] . *Data* lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (38) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha Kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, setemah panjenengan [tuwin]kula saged kempal manunggal kanthi bagus, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (38) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] inggih menika tembung tuwin [tuwin]. Tembung tuwin dipunucapaken [tuwin] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [I] nanging dipunucapaken [i]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung tuwin gadhah makna ugi (Poerwadarminta, 1939: 617), satemah tembung tuwin dipunucapaken [tuwin] maknaipun sami, nanging bilih dipunjumbuhaken kaliyan ***Fonem Bahasa Jawa*** pocapan ingkang leres inggih menika [tuwin]. *Data* lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i]dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (39) Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken [agunjin] panuwun ingkang tanpa pepindhanawit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (39) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] inggih menika tembung aguning [agunjin]. Tembung aguning dipunucapaken [agunjin] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [I] nanging dipunucapaken [i]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung aguning gadhah makna gedhe (Poerwadarminta, 1939: 4), satemah tembung aguning dipunucapaken [agunjin] maknaipun sami, nanging bilih dipunjumbuhaken kaliyan ***Fonem Bahasa Jawa*** pocapan ingkang leres

inggih menika [agun]n]. *Data* lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (40) Salajengipun kula minangka wakil saking siswa kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking [sih] katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (40) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] inggih menika tembung sih [sih]. Tembung sih dipunucapaken [sih] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [I] nanging dipunucapaken [i]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung sih gadhah makna tresna (Poerwadarminta, 1939: 562), satemah tembung sih dipunucapaken [sih] maknaipun sami, nanging bilih dipunjumbuhaken kaliyan ***Fonem Bahasa Jawa*** pocapan ingkang leres inggih menika [sih]. *Data* lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (41) Boten kesupen, kula sakanca caos donga mugi-mugi kadang sepuh kelas IX kaparingan rahayu [nir] ing sembakala anggenipun nglajengaken pawiyatan satemah saged nggayuh ingkang dados gegayuhanipun.

Data (41) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] inggih menika tembung nir [nir]. Tembung nir dipunucapaken [nir] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [I] nanging dipunucapaken [i]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung nir gadhah makna tanpa (Poerwadarminta, 1939: 345), satemah tembung nir dipunucapaken [nir] maknaipun sami, nanging bilih dipunjumbuhaken kaliyan ***Fonem Bahasa Jawa***

pocapan ingkang leres inggih menika [nIr]. *Data* lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (42) Sejatosisipun tanggel jawab kadang sepuh kelas IX menika langkung awrat, sansaya [iŋgil] tataran pawiyatan sansaya inggil jejibahanipun.

Data (42) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] inggih menika tembung inggil [iŋgil]. Tembung inggil dipunucapaken [iŋgil] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [I] nanging dipunucapaken [i]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung inggil gadhah makna dhuwur (Poerwadarminta, 1939: 172), satemah tembung inggildipunucapaken [iŋgil] maknaipun sami, nanging bilih dipunjumbuhaken kaliyan *Fonem Bahasa Jawa* pocapan ingkang leres inggih menika [iŋgil].

b. Kalepatan Pocapan *Fonem Konsonan*

12) *Fonem* /t/ dipunucapaken [h]

Wujud kalepatan pocapan *fonem konsonan* ingkang sepisan inggih menika /t/ dipunucapaken [h]. Kalepatan pocapan /t/ dipunucapaken [h] dipunpanggiaken setunggal tembung ingkang lepat pocapan *fonem*ipun. *Data* lepat pocapan *fonem* /t/ dipunucapaken [h] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (43) Bapak, ibu guru karyawan ingkang[saluhu] luhuring budi.

Data (43) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /t/ dipunucapaken [h], inggih menika tembung satuhu [satuhu]. Tembung satuhu dipunucapaken [saluhu] mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih. *Fonem* ingkang kedahipun

dipunucapaken [t] nanging dipunucapaken [h]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembungsatuhu gadhah makna satemene (Poerwadarminta, 1939: 548), satemah tembung satuhu dipunucapaken [saluhu] mboten wonten maknaipun.

13) *Fonem /d/ dipunucapaken [ɖ]*

Wujud kalepatan pocapan *fonem konsonan* salajengipun inggih menika /d/ dipunucapaken [ɖ]. Kalepatan pocapan /d/ dipunucapaken [ɖ] dipunpanggiaken kalih welas tembung ingkang lepat pocapan *fonem*ipun. *Data* lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ɖ] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (44) Bapak, ibu guru karyawan ingkang satuhu luhuring [buɖi].

Data (44) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ɖ], inggih menika tembung budi [budi]. Tembung budi dipunucapaken [buɖi] mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ɖ]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung budi gadhah makna penggalih (Tata Bahasa Baku Bahasa Jawa, 1992: 300), satemah tembung budi dipunucapaken [buɖi] mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ɖ] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (45) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha Kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagus, waras saha kathahing kabagyan wonten ing[adɖicɔɔ] *perpisahan* siswa kelas IX menika.

Data (45) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ɖ], inggih menika tembung adicara [adɖicɔɔ]. Tembung adicara dipunucapaken [adɖicɔɔ]

mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ɖ]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung adicara dumadi saking tembung adi kaliyan acara, tembung adi gadhah makna becik (Tata Bahasa Baku Bahasa Jawa, 1992: 2), satemah tembung adicara dipunucapaken [aɖicɔɾɔ] mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem /d/* dipunucapaken [ɖ] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (46) Satemah [kaɖaŋ] sepuh kelas IX saged ngangsu kawruh wonten ing pawiyatan sadangunipun udakawis tigang warsa.

Data (46) ing nginggil lepat pocapan *fonem /d/* dipunucapaken [ɖ], inggih menika tembung kadang [kadaŋ]. Tembung kadang dipunucapaken [kaɖaŋ] mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ɖ]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung kadang gadhah makna sedherek (Poerwadarminta, 1939: 178), satemah tembung kadang dipunucapaken [kaɖaŋ] mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem /d/* dipunucapaken [ɖ] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (47) Satemah kadang sepuh kelas IX saged ngangsu kawruh wonten ing pawiyatan[sadaŋunipUn] udakawis tigang warsa.

Data (47) ing nginggil lepat pocapan *fonem /d/* dipunucapaken [ɖ], inggih menika tembung sadangunipun [sadaŋunipUn]. Tembung sadangunipun dipunucapaken [sadaŋunipUn] mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih

menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ɖ]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung sadangunipun saking tembung lingga dangu gadhah makna suwi (Poerwadarminta, 1939: 64), satemah tembung sadangunipun dipunucapaken [saɖaɳunipUn] mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepatpocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ɖ] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (48) Satemah kadang sepuh kelas IX saged ngangsu kawruh wonten ing pawiyatan sadangunipun [uɖɔkawIs] tigang warsa.

Data (48) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ɖ], inggih menika tembung udakawis [uɖɔkawIs]. Tembung udakawis dipunucapaken [uɖɔkawIs] mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ɖ]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung udakawis gadhah makna kirang langkung (Poerwadarminta, 1939: 434), satemah tembung udakawis dipunucapaken [uɖɔkawIs] mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepatpocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ɖ] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (49) Kula sakanca nyuwun pangapunten awit kekirangan saha kalepatan, ugi ngaturaken panuwun dhateng kadang sepuh kelas IX ingkang sampun suka pitedah dhumateng rayi kelas VII lan kelas VIII bilih kula sakanca [kəɖah] manut kaliyan ngendikanipun bapak ibu guru.

Data (49) ing nginggil lepat pocapan *fonem /d/* dipunucapaken [ɖ] inggih menika tembung kedah [kədah]. Tembung kedah dipunucapaken [kəɖah] mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ɖ]. Bilih ngrunut maknanipun tembung, tembung kedah gadhah makna kudu ‘*harus*’ (Tata Bahasa Baku Bahasa Jawa, 1992: 309), satemah tembung kedah dipunucapaken [kəɖah] mboten wonten maknanipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem /d/* dipunucapaken [ɖ] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (50) Kula sakanca nyuwun pangapunten awit kekirangan saha kalepatan, ugi ngaturaken panuwun dhateng kadang sepuh kelas IX ingkang sampun suka pitedah dhumateng rayi kelas VII lan kelas VIII bilih kula sakanca kedah manut kaliyan [ɲendʒikanipUn] bapak ibu guru.

Data (50) ing nginggil lepat pocapan *fonem /d/* dipunucapaken [ɖ], inggih menika tembung ngendikanipun [ɲendʒikanipUn]. Tembung ngendikanipun dipunucapaken [ɲendʒikanipUn] mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ɖ]. Bilih ngrunut maknanipun tembung, tembung ngendikanipun gadhah makna kanda (Poerwadarminta, 1939: 392), satemah tembung ngendikanipun dipunucapaken [ɲendʒikanipUn] mboten wonten maknanipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem /d/* dipunucapaken [ɖ] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (51) Kula sakanca nyuwun pangapunten awit kekirangan saha kalepatan, ugi ngaturaken panuwun dhateng kadang sepuh kelas IX ingkang sampun suka

[pitəḍah] dhumateng rayi kelas VII lan kelas VIII bilih kula sakanca kedah manut kaliyan ngendikanipun bapak ibu guru.

Data (51) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ḍ], inggih menika tembung pitedah [pitəḍah]. Tembung pitedah dipunucapaken [pitəḍah] mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ḍ]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung pitedah gadhah makna pitutur (Poerwadarminta, 1939: 494), satemah tembung pitedah dipunucapaken [pitəḍah] mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ḍ] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (52) Boten kesupen, kula sakanca caos [ḍoŋɔ] mugi-mugi kadang sepuh kelas IX kaparingan rahayunir ing sambikala anggenipun nglajengaken pawiyatan satemah saged nggayuh ingkang dados gegayuhanipun.

Data (52) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ḍ], inggih menika tembung donga [ḍoŋɔ]. Tembung donga dipunucapaken [ḍoŋɔ] mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda sepisan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ḍ]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung donga gadhah makna pamuji (Poerwadarminta, 1939: 74), satemah tembung donga dipunucapaken [ḍoŋɔ] mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ḍ] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (53) Boten kesupen, kula sakanca caos donga mugi-mugi kadang sepuh kelas IX kaparingan rahayunir ing sambikala anggenipun nglajengaken pawiyatan satemah saged nggayuh ingkang [ḍaḍɔs] gegayuhanipun.

Data (53) ing nginggil lepat pocapan *fonem /d/* dipunucapaken [ɖ], inggih menika tembung dados [ɖados]. Tembung dados dipunucapaken [ɖados] mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda sepisan saha wiwitaning wanda kaping kalih. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ɖ]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung dados gadhah makna dadi (Tata Basa Baku Basa Jawa, 1992: 301), satemah tembung dados dipunucapaken [ɖados] mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem /d/* dipunucapaken [ɖ] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (54) Pramila kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau mepeng amrih[səɖɔyɔ] pangajabipun kadang sepuh kelas IX saged kaleksanan.

Data (54) ing nginggil lepat pocapan *fonem /d/* dipunucapaken [ɖ], inggih menika tembung sedaya [səɖɔyɔ]. Tembung sedaya dipunucapaken [səɖɔyɔ] mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ɖ]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung sedaya gadhah makna kabeh (Tata Basa Baku Basa Jawa, 1992: 307), satemah tembung sedaya dipunucapaken [səɖɔyɔ] mboten wonten maknaipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem /d/* dipunucapaken [ɖ] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (55) Menawi kula sakanca gadhah lepat ucap saha patrap ingkang [nɖayani] boten mranani penggalih, kula nyuwun agunging pangapunten dhumateng Bapak Ibu saha sedaya warga sekolah.

Data (55) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ɖ], inggih menika tembung ndayani [ndayani]. Tembung ndayani dipunucapaken [nɖayani] mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda sepisan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ɖ]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung ndayani gadhah makna murugaken (Tata Basa Baku Basa Jawa, 1992: 314), satemah tembung ndayani dipunucapaken [nɖayani] mboten wonten maknaipun.

14) *Fonem* /ɖ/ dipunucapaken [d]

Wujud kalepatan pocapan *fonem konsonan* salajengipun inggih menika /ɖ/ dipunucapaken [d]. Kalepatan pocapan /ɖ/ dipunucapaken [d] dipunpanggiaken setunggal tembung ingkang lepat pocapan *fonem*ipun. *Data* lepat pocapan *fonem* /ɖ/ dipunucapaken [d] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (56) Menawi kula sakanca gadhah lepat ucap saha patrap ingkang ndayani boten mranani penggalih, kula nyuwun agunging pangapunten [ɖumatɔŋ] Bapak Ibu saha sedaya warga sekolah.

Data (56) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /ɖ/ dipunucapaken [d], inggih menika tembung dhumateng [ɖumatɔŋ]. Tembung dhumateng dipunucapaken [ɖumatɔŋ] mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda sepisan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ɖ] nanging dipunucapaken [d]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung dhumateng gadhah makna marang (Poerwadarminta, 1939: 109), satemah tembung dhumateng dipunucapaken [ɖumatɔŋ] mboten wonten maknaipun.

15) *Fonem /t/ dipunucapaken [t]*

Wujud kalepatan pocapan *fonem konsonan* salajengipun inggih menika /t/ dipunucapaken [t]. Kalepatan pocapan /t/ dipunucapaken [t] dipunpanggiaken tigang tembung ingkang lepat pocapan *fonemipun*. *Data* lepat pocapan *fonem /t/* dipunucapaken [t] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (57) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha Kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal [kanti]bagas, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (57) ing nginggil lepat pocapan *fonem /t/* dipunucapaken [t], inggih menika tembung kanthi [kan̥ti]. Tembung kanthi dipunucapaken [kanti] mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [t̚] nanging dipunucapaken [t]. Bilih ngrunut maknanipun tembung, tembung kanthi gadhah makna kalawan (Poerwadarminta, 1939: 186), satemah tembung kanthi dipunucapaken [kanti] mboten wonten maknanipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem /t/* nanging dipunucapaken [t] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (58) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha Kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagas, waras saha [katahIn̥] kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (58) ing nginggil lepat pocapan *fonem /t/* dipunucapaken [t], inggih menika tembung kathahing [ka̤ʔahIn̥]. Tembung kathahing dipunucapaken [katahIn̥] mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda kaping kalih. *Fonem* ingkang

kedahipun dipunucapaken [t̪] nanging dipunucapaken [t]. Bilih ngrunut maknanipun tembung, tembung kathahing saking tembung lingga kathah gadhah makna akeh (Poerwadarminta, 1939: 193), satemah tembung kathahing dipunucapaken [katahɪŋ] mboten wonten maknanipun. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem* /t̪/ nanging dipunucapaken [t] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (59) Salajengipun kula minangka wakil saking siswa kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun [ŋgulɔwənt̪ah], mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (59) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /t̪/ dipunucapaken [t], inggih menika tembung nggulawenthah [ŋgulɔwənt̪ah]. Tembung nggulawenthah dipunucapaken [ŋgulɔwənt̪ah] mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [t̪] nanging dipunucapaken [t]. Bilih ngrunut maknanipun tembung, tembung nggulawenthah gadhah makna ngupakara (Poerwadarminta, 1939: 153), satemah tembung kathahing dipunucapaken [ŋgulɔwənt̪ah] mboten wonten maknanipun.

16) *Fonem* /g/ dipunucapaken [y]

Wujud kalepatan pocapan *fonem konsonan* salajengipun inggih menika /g/ dipunucapaken [y]. Kalepatan pocapan /g/ dipunucapaken [y] dipunpanggiaken setunggal tembung ingkang lepat pocapan *fonemipun*. *Data* lepat pocapan *fonem* /g/ dipunucapaken [y] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (60) Satemah kadang sepuh kelas IX saged ngangsu kawruh wonten ing pawiyatan sadangunipun udakawis [tiyaŋ] warsa.

Data (60) ing nginggil lepat pocapan *fonem* /g/ dipunucapaken [y], inggih menika tembung tigang [tigaŋ]. Tembung tigang dipunucapaken [tiyaŋ] mujudaken lepat pocapan *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda pungkasan. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [g] nanging dipunucapaken [y]. Bilih ngrunut maknanipun tembung, tembung tigang gadhah makna telung (Poerwadarminta, 1939: 605), satemah tembung kathahing dipunucapaken [tiyaŋ] maknanipun sanes telung ananging cagak gendera (Poerwadarminta, 1939: 605).

c. Tambahing *Fonem*

17) Tambahing *fonem* /a/

Wujud tambahing ingkang sepisan inggih menika tambahing *fonem* /a/.

Data lepat pocapan tambahing *fonem* /a/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (61) Pramila kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau mepeng amrih sedaya pangajabipun kadang sepuh kelas IX saged [kaləksanaan].

Saking *data* (61) ingkang lepat pocapan tambahing *fonem* /a/ inggih menika tembung kaleksanan [kaləksanan]. Tembung kaleksanan dipunucapaken [kaləksanan] mujudaken lepat pocapan tambahing *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ingtengahing wanda pungkasan. Wonten ing tengahing wanda pungkasan kedahipun namung wonten tigang *fonem*, inggih menika [nan]. Nanging, ewah dados sekawan *fonem* amargi wontenipun

tambahing *fonem* /a/, satemah panutur mocapaken tembung kaleksanan dados [kaləksanan].

Tembung kaleksanan menika tembung andhahan kanthi ater- ater {ka-} saha panambang {-an}. Miturut Paramasastra Gagrag Anyar Basa Jawa (2001: 64) tembung ingkang pikantuk panambang bilih wekasanipun awujud *vokal* mesthi kemawon dados ewah, bab menika kawastanan *persandian*. Pramila, tembung leksana ingkang pikantukater- ater {ka-} saha panambang {-an} lepat bilih dipunucapaken [kaləksanaan], leresipun [kaləksanan].

18) Tambahing *fonem* /g/

Wujud tambahing *fonem* ingkang salajengipun inggih menika tambahing *fonem* /g/. Data lepat pocapan tambahing *fonem* /g/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (62) Kula ngraosaken [bingah] panjenengan sampun kasil lulus saking SMP menika kanthi mbeta ijasah dhateng pawiyatan ingkang langkung inggil.

Saking data (62) ingkang lepat pocapan tambahing *fonem* /a/ inggih menika tembung bingah [bɪŋah]. Tembung bingah dipunucapaken [bɪŋah] mujudaken lepat pocapan tambahing *fonem* konsonan, inggih menika ingkang dunungipun wonten ingtengahing wanda pungkasan. Wonten ingtengahing wanda pungkasan kedahipun namung wonten tigang *fonem*, inggih menika [bɪŋah].

Nanging, ewah dados sekawan *fonem* amargi wontenipun tambahing *fonem* /g/, satemah panutur mocapaken tembung bingah dados [bingah]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung bingah gadhah makna bungah, seneng banget (Poerwadarminta, 1939: 53), satemah bilih dipunucapaken [bingah] mboten wonten maknaipun.

19) Tambahing *fonem* /a/ saha /w/

Wujud tambahing ingkang salajengipun inggih menika tambahing *fonem* /a/saha /w/. *Data* lepat pocapan tambahing *fonem* /a/ saha /w/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (63) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng gusti ingkang maha kuwaos ingkang [parawIn] rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagas, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Saking *data* (63) ing nginggil ingkang mujudaken lepat pocapan tambahing *fonem* /a/ saha /w/ inggih menika tembung paring [parIn]. Tembung paring dipunucapaken [parawIn] mujudaken lepat pocapan tambahing *fonem vokal saha konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda pungkasan. Wonten ing tengahing wanda pungkasan kedahipun namung wonten tigang *fonem*, inggih menika [ŋ]. Nanging, ewah dados kalih wanda amargi wontenipun tambahing *fonem* /a/ saha /w/, satemah panutur mocapaken tembung paring dados [parawIn]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung paring gadhah makna paweh (Poerwadarminta, 1939: 473), satemah bilih dipunucapaken [parawIn] mboten wonten maknaipun.

20) Tambahing *fonem* /h/ saha /a/

Wujud tambahing ingkang salajengipun inggih menika tambahing *fonem* /h/saha /a/. *Data* lepat pocapan tambahing *fonem* /h/ saha /a/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (64) Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa [pəpinḍahan] awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Saking *data* (64) ing nginggil ingkang mujudaken lepat pocapan tambahing *fonem* /h/ saha /a/ inggih menika tembung pepindhan [pəpinḍan]. Tembung pepindhan dipunucapaken [pəpinḍahan] mujudaken lepat pocapan tambahing *fonem vokal saha konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda pungkasan. Wonten ing tengahing wanda pungkasan kedahipun namung wonten tigang *fonem*, inggih menika [ḍan]. Nanging, ewah dados kalih wanda amargi wontenipun tambahing *fonem* /h/ saha /a/, satemah panutur mocapaken tembung pepindhan dados [pəpinḍahan]. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung pepindhan saking tembung lingga pindho gadhah makna ambal kaping kalih (Poerwadarminta, 1939: 492), satemah bilih dipunucapaken [pəpinḍahan] mboten wonten maknaipun.

d. Sudaning *Fonem*

21) Sudaning *Fonem* /g/

Wujud sudaning ingkang sepisan inggih menika sudaning *fonem* /g/. Sudaning *fonem* /g/ dipunpanggiaken kalih tembung. *Data* lepat pocapan sudaning *fonem* /g/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (65) Salajengipun kula minangka wakil saking siswa kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun [ŋulowəntəh], mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Saking *data* (65) ing nginggil ingkang mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem* /g/ inggih menika tembung nggulawenthah [ŋulowəntəh]. Tembung

nggulawenthah dipunucapaken [ɲulɔwənt̪ah] mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ingwiwitaning wanda sepisan. Bilih ngrunut maknanipun tembung, tembung nggulawenthah gadhah makna ngupakara (Poerwadarminta, 1939: 153), satemah bilih dipunucapaken [ɲulɔwənt̪ah] mboten wonten maknanipun.

- (66) Boten kesupen, kula sakanca caos donga mugi-mugi kadang sepuh kelas IX kaparingan rahayu nir ing sambikala anggenipun nglajengaken pawiyatan satemah saged [ɲayUh] ingkang dados gegayuhanipun.

Saking *data* (66) ing nginggil ingkang mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem /g/* inggih menika tembung nggayuh [ɲayUh]. Tembung nggayuh dipunucapaken [ɲayUh] mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning wanda sepisan. Bilih ngrunut maknanipun tembung, tembung nggayuh gadhah makna njangka (Poerwadarminta, 1939: 128), satemah bilih dipunucapaken [ɲayUh] mboten wonten maknanipun.

22) Sudaning *fonem /m/*

Wujud sudaning *fonem* salajengipun inggih menika sudaning *fonem /m/*. Sudaning *fonem /m/* dipunpanggiaken setunggal tembung. *Data* lepat pocapan sudaning *fonem /m/* dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (67) Kadang sepuh kelas IX ingkang sekedhap malih badhe nilaraken pawiyatan ing SMP menika, kula minangka wakilipun kelas VII saha kelas VIII ngaturaken [panapi] atur perpisahan saking kadang sepuh kelas IX.

Saking *data* (67) ing nginggil ingkang lepat pocapan sudaning *fonem /m/* inggih menika tembung panampi [panampi]. Tembung panampi dipunucapaken [panapi] mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem konsonan*, inggih menika

ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung panampi gadhah makna anggenipun nampi (Poerwadarminta, 1939: 462), satemah bilih dipunucapaken [panapi] mboten wonten maknaipun.

23) Sudaning *fonem /k/ saha /a/*

Wujud sudaning ingkang salajengipun inggih menika sudaning *fonem /k/ saha /a/*. Sudaning *fonem /k/ saha /a/* dipunpanggiaken setunggal tembung. *Data* lepat pocapan sudaning *fonem /k/ saha /a/* dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (68) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha Kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagus, waras saha kathahing [bagyan] wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Saking *data* (68) ing nginggil ingkang lepat pocapan sudaning *fonem /k/ saha /a/* inggih menika tembung kabagyan [kabagyan]. Tembung kabagyan dipunucapaken [bagyan] mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem konsonan saha vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wanda sepisan. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung kabagyan gadhah makna kabegjan (Poerwadarminta, 1939: 25), satemah bilih dipunucapaken [bagyan] mboten wonten maknaipun.

24) Sudaning */k/ saha /i/*

Wujud sudaning ingkang salajengipun inggih menika sudaning *fonem /k/ saha /i/* alofon */i/*. Sudaning *fonem /k/ saha /i/* dipunpanggiaken setunggal

tembung. *Data* lepat pocapan sudaning *fonem* /k/ saha /i/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (69) Kadang sepuh kelas IX ingkang sekedhap malih badhe nilaraken pawiyatan ing SMP menika, kula minangka [walipUn] kelas VII saha kelas VIII ngaturaken panampi atur perpisahan saking kadang sepuh kelas IX.

Saking *data* (69) ing nginggil ingkang lepat pocapan sudaning *fonem* /k/ saha /i/ inggih menika tembung wakilipun [wakilipUn].Tembung wakilipun dipunucapaken [walipUn] mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem konsonan* saha *vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wanda kaping kalih. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung wakilipun gadhah makna sesulhipun (Poerwadarminta, 1939: 653), satemah bilih dipunucapaken [walipUn] mboten wonten maknaipun.

25) Sudaning *fonem* /a/ saha /n/

Wujud sudaning ingkang salajengipun inggih menika sudaning *fonem* /a/ saha /n/. Sudaning *fonem* /a/ saha /n/dipunpanggiaken tigang tembung. *Data* lepat pocapan sudaning *fonem* /a/ saha /n/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (70) Mugia bapak ibu guru [kapariŋ]ganjaran ingkang langkung sae saking Gusti ingkang maha agung, Amin.

Saking *data* (70) ing nginggil ingkang lepat pocapan sudaning *fonem* /a/ saha /n/ inggih menika tembung kaparingan[kapariŋ].Tembung kaparingan dipunucapaken [kapariŋ] mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem vokal* saha *konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wanda pungkasan. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung kaparingan gadhah makna dipunwenahi (Poerwadarminta, 1939: 473), satemah bilih dipunucapaken [kapariŋ]mboten wonten maknaipun.

- (71) Boten kesupen, kula sakanca caos donga mugi-mugi kadang sepuh kelas IX kaparingan rahayu nir ing sambikala anggenipun nglajengaken pawiyatan satemah saged nggayuh ingkang dados [gegayuh^{hip}Un].

Saking *data* (71) ing nginggil ingkang lepat pocapan sudaning *fonem* /a/ saha /n/ inggih menika tembung gegayuhanipun [gegayuhanipUn]. Tembung gegayuhanipun dipunucapaken [gegayuh^{hip}Un] mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem vokal* saha *konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wandakaping sekawan. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung gegayuhanipun gadhah makna menapa- menapa ingkang dipunjangka (Poerwadarminta, 1939: 128), satemah bilih dipunucapaken [gegayuh^{hip}Un] mboten wonten maknaipun.

- (72) Awit [kawigat^{osip}Un] kula aturaken agunging panuwun.

Saking *data* (72) ing nginggil ingkang lepat pocapan sudaning *fonem* /a/ saha /n/ inggih menika tembung kawigatosanipun [kawigat^{osip}Un]. Tembung kawigatosanipun dipunucapaken [kawigat^{osip}Un] mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem vokal* saha *konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wanda kaping gangsal. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung kawigatosanipun gadhah makna prelu sanget (Poerwadarminta, 1939: 663). Tembung kawigatosanipun bilih dipunucapaken [kawigat^{osip}Un] maknaipun sami nanging dipunjumbuhaken kaliyan ***Fonem Bahasa Jawa*** pocapan ingkang leres inggih menika [kawigat^{osanip}Un].

e. Lepat Pocapan saha Sudaning *Fonem*

26) *Fonem* /t/ dipunucapaken [t] saha Sudaning *Fonem* /g/

Wujud lepat pocapan ingkang pungkasan inggih menika *fonem /ʈ/* dipunucapaken [t] saha sudaning *fonem /g/*. Lepat pocapan *fonem /ʈ/* dipunucapaken [t] saha sudaning *fonem /g/* dipunpanggiaken setunggal tembung. *Data* lepat pocapan *fonem /ʈ/* dipunucapaken [t] saha sudaning *fonem /g/* dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (73) Salajengipun kula minangka wakil saking siswa kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun [ɲulɔwəntəh], mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (73) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem /ʈ/* dipunucapaken [t] saha sudaning *fonem /g/* inggih menika tembung nggulawenthah [ɲgul ɔwəntəh] dados [ɲul ɔwəntəh]. Lepat pocapan *fonem /ʈ/* dipunucapaken [t] saha sudaning *fonem /g/* menika mujudaken wonten ing tengahing wanda sepisan saha wiwitaning wanda pungkasan. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung nggulawenthah gadhah makna ngupakara (Poerwadarminta, 1939: 153), satemah bilih dipunucapaken [ɲulɔwəntəh] mboten wonten maknaipun.

27) Fonem /ə/ dipunucapaken [a] saha Sudaning Fonem /g/

Wujud lepat pocapan ingkang pungkasan inggih menika *fonem /ə/* dipunucapaken [a] saha sudaning *fonem /g/*. Lepat pocapan *fonem /ə/* dipunucapaken [a] saha sudaning *fonem /g/* dipunpanggiaken setunggal tembung. *Data* lepat pocapan *fonem /ə/* dipunucapaken [a] saha sudaning *fonem /g/* dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (74) Menawi kula sakanca gadhah lepat ucap saha patrap ingkang ndayani boten mranani [paɲalɪh], kula nyuwun agunging pangapunten dhumateng Bapak Ibu saha sedaya warga sekolah.

Data (74) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem* /ə/ dipunucapaken [a] saha sudaning *fonem* /g/ inggih menika tembung penggalih [pəŋgalɪh] dados [paŋgalɪh]. Lepat pocapan *fonem* /ə/ dipunucapaken [a] saha sudaning *fonem* /g/ menika mujudaken wonten ing tengahing wanda sepisan saha tengahing wanda pungkasan. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung penggalih gadhah makna ngupakara (Tata Bahasa Baku Bahasa Jawa, 1992: 315), satemah bilih dipunucapaken [paŋgalɪh] mboten wonten maknaipun.

f. *Metatesis*

28) *Fonem* /a/ dipunucapaken [ə] saha *fonem* /ə/ dipunucapaken [a]

Wujud kalepatan salajengipun inggih menika /a/ dipunucapaken [ə] saha *fonem* /ə/ dipunucapaken [a]. Kalepatan *fonem* /a/ dipunucapaken [ə] saha *fonem* /ə/ dipunucapaken [a] dipunpangghaken setunggal tembung ingkang lepat pocapan *fonem*ipun. *Data* lepat pocapan /a/ dipunucapaken [ə] saha *fonem* /ə/ dipunucapaken [a] dipunandharaken ing ngandhap menika.

(75) Kula sakanca boten saged atur [piwəlas] menapa – menapa, namung matur agunging panuwun.

Saking *data* (75) ing nginggil ingkang lepat pocapan *fonem* /a/ dipunucapaken [ə] saha *fonem* /ə/ dipunucapaken [a] inggih menika tembung piwales [piwaləs]. Tembung piwales dipunucapaken [piwəlas] mujudaken lepat pocapan *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih saha tengahing wanda pungkasan. Bilih ngrunut maknaipun tembung, tembung piwales gadhah makna pamales, wewales (Poerwadarminta, 1939: 495), satemah bilih dipunucapaken [piwəlas] maknaipun ewah dados kawelasan (Poerwadarminta, 1939: 495). Bab menika

mboten jumbuh kaliyan konteks ukaranipun, satemah pocapan ingkang leres inggih menika [piwaləs].

29) Fonem /a/ dipunucapaken [ɔ] saha fonem /ɔ/ dipunucapaken [s]

Wujud lepat pocapan salajengipun inggih menika *fonem /a/* dipunucapaken [ɔ] saha *fonem /ɔ/* dipunucapaken [s]. *Fonem /a/* dipunucapaken [ɔ] saha *fonem /ɔ/* dipunucapaken [s] dipunpanggihaken setunggal tembung. *Data* lepat pocapan *fonem /a/* dipunucapaken [ɔ] saha *fonem /ɔ/* dipunucapaken [s] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (76) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha [kuwɔsɔ] ingkang paring rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagas, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (76) tembung ingkang mujudaken *fonem /a/* dipunucapaken [ɔ] saha *fonem /ɔ/* dipunucapaken [s] inggih menika tembung kuwaos [kuwaɔs] dados kuwasa [kuwɔsɔ]. *Fonem /a/* dipunucapaken [ɔ] saha *fonem /ɔ/* dipunucapaken [s]menika dunungipun wonten ing wiwitaning wanda pungkasan saha pungkasaning tembung. Sanadyan *Metatesis* awit saking lira- liruning *fonem* wonten ing wiwitaning wanda pungkasan saha pungkasaning tembung, nanging bab menika boten ndayani ewahipun makna tembung. Tembung kuwaos saha kuwasa gadhah makna ingkang sami inggih menika kadunungan kakiyatan (Poerwadarminta, 1939: 241). Sanadyan boten ewah maknanipun nanging bab pocapan bilih kajumbuhna kaliyan unggah- ungguh basa, pocapan ingkang leres inggih menika [kuwaɔs].

2. Bab ingkang Ndayani Lepat Pocapan

Bab ingkang ndayani lepat pocapan *fonem* wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan badhe dipunrembag wonten ing pirembagan menika. Pirembagan menika adhedhasar *data* saking *rekaman audio* sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan dipunpiji bab - bab ingkang ndayani lepat pocapan *fonem*. Pirembaganipun dipunadharaken wonten ing ngandhap menika.

a. Kalepatan Pocapan *Fonem Konsonan*

1) *Fonem /a/ dipunucapaken [ə]*

Kalepatan pocapan *fonem vokal* ingkang sepisan inggih menika *fonem /a/* dipunucapaken [ə]. *Fonem /a/* kalebet *vokal rendah; depan; tak bulat* saha *terbuka*. *Fonem [ə]* kalebet *vokal madya, tengah, tak bulat* saha *semi tertutup*. *Fonem /a/* dipunucapaken [ə] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (1) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha Kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, setemah panjenengan tuwin kula saged kempal [mənuŋgal] kanthi bagus, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (1) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika manunggal dipunucapaken [mənuŋgal]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ə] dados menunggal [mənuŋgal]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking kirang setitipun panutur inggih menika siswa, nalika mocapaken tembung [mənuŋgal]. Dados, tembung manunggal pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan ***Fonologi Bahasa Jawa*** inggih menika [manuŋgal]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan /a/ dipunucapaken [ə], nanging beda bab ingkang ndayani lepat pocapan saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (2) [SəlaǰəŋipUn] kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (2) tembung ingkang lepat pocapan inggih menika salajengipun dipunucapaken [səlaǰəŋipUn]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ə] dados selajengipun [səlaǰəŋipUn]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur kesesa anggenipun mocapaken tembung [səlaǰəŋipUn]. Dados, tembung selajengipun pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [salajəŋipUn]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /a/ dipunucapaken [ə], saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (3) Kula sakanca nyuwun pangapunten awit kekirangan saha [kələpatan], ugi ngaturaken panuwun dhateng kadang sepuh kelas IX ingkang sampun suka pitedah dhumateng rayi kelas VII lan kelas VIII bilih kula sakanca kedah manut kaliyan ngendikanipun bapak ibu guru.

Data (3) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika kalepatan dipunucapaken [kələpatan]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ə] dados kelepatan [kələpatan]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking daya pangaribawaning swanten sakiwa tengenipun, inggih menika *asimilasi regresif*. *Asimilasi regresif* inggih menika ewahipun swanten amargi daya pangaribawa *fonem* salajengipun.

Wonten ing bab menika, swanten [a] ingkang dumunung wonten ing pungkasaning wanda sepisan, dipunmangaribawani swanten [ə] wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih, sasampunipun *fonem* /l/. Dados, tembung kalepatan pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih

menika [kaləpatan]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan /a/ dipunucapaken [ə], saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (4) Boten kesupen, kula sakanca caos donga mugi-mugi kadang sepuh kelas IX kaparingan rahayu nir ing [səmbəkɔɔ] anggenipun nglajengaken pawiyatan satemah saged nggayuh ingkang dados gegayuhanipun.

Data (4) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika sambekala dipunucapaken [səmbəkɔɔ]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ə] dados sambekala [səmbəkɔɔ]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur kirang setiti nalika mocapaken tembung [səmbəkɔɔ]. Dados, tembung sambekala pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [sambəkɔɔ]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan /a/ dipunucapaken [ə], saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (5) Pramila kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau mepeng amrih sedaya [pəŋajabipUn] kadang sepuh kelas IX saged kaleksanan.

Data (5) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika pangajabipun dipunucapaken [pəŋajabipUn]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ə] dados pangajabipun [pəŋajabipUn]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur kirang setiti nalika mocapaken tembung [pəŋajabipUn]. Dados, tembung pangajabipun pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [paŋajabipUn]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan /a/ dipunucapaken [ə], saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (6) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, [sətəmah] panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagus, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (6) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika satemah dipunucapaken [sətəmah]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ə] dados setemah [sətəmah]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking daya pangaribawaning swanten sakiwa tengenipun, inggih menika *asimilasi regresif*. *Asimilasi regresif* inggih menika ewahipun swanten amargi daya pangaribawa *fonem* salajengipun.

Wonten ing bab menika, swanten [ə] ingkang dumunung wonten ing pungkasaning wanda sepisan, dipunmangaribawani swanten [ə] wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih utawi sawingkingipun *fonem* /t/. Dados, tembung satemah pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [satəmah].

2) *Fonem /a/ dipunucapaken [ɔ]*

Kalepatan pocapan *fonem vokal* salajengipun inggih menika *fonem /a/* dipunucapaken [ɔ]. *Fonem /a/* kalebet *vokal rendah; depan; tak bulat* saha *terbuka*. *Fonem [ɔ]* kalebet *vokal rendah, netral* saha *terbuka*. Panganggenipun pocapan [a] saha [ɔ] gumantung tembung saha *konteksipun*. Nanging, kasunyatan swanten [a] saha [ɔ] asring lintu, satemah mujudaken lepat ing mocapaken basa. Kalepatan *fonem /a/* dipunucapaken [ɔ] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (7) Para [rɔwUh] ingkang kinurmatan.

Data (7) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika rawuh dipunucapaken [rɔwUh]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ə] dados rawuh [rɔwUh]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking daya pangaribawaning swanten sakiwa tengenipun, inggih menika *asimilasi progresif*. *Asimilasi progresif* inggih menika ewahipun swanten amargi daya pangaribawa *fonem* saderengipun.

Wonten ing bab menika, swanten [ɔ] ingkang dumunung wonten ing pungkasaning wanda sepisan, dipunmangaribawani swanten [ɔ] wonten ing tembung para [pɔrɔ] saderengipun tembung rawuh. Dados, tembung rawuh pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan ***Fonologi Bahasa Jawa*** inggih menika [rawUh]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan /a/ dipunucapaken [ɔ], nanging beda bab ingkang ndayani lepat pocapan saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (8) Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang [tɔnpɔ] pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (8) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika tanpa dipunucapaken [tɔnpɔ]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ɔ] dados tanpa [tɔnpɔ]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking daya pangaribawaning swanten sakiwa tengenipun, inggih menika *asimilasi regresif*. *Asimilasi regresif* inggih menika ewahipun swanten amargi daya pangaribawa *fonem* salajengipun.

Wonten ing bab menika, swanten [ɔ] ingkang dumunung wonten ing pungkasaning wanda sepisan, dipunmangaribawani swanten [ɔ] wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih, sawingkingipun *fonem* /p/. Dados, tembung tanpa pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan ***Fonologi Bahasa Jawa*** inggih menika [tanpɔ]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan /a/ dipunucapaken [ɔ], saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (9) Kadang sepuh kelas IX ingkang sakedhap malih badhe [nilɔrakən] pawiyatan ing SMP menika, kula minangka wakilipun kelas VII saha kelas VIII ngaturaken panampi atur perpisahan saking kadang sepuh kelas IX.

Data (9) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika nilaraken dipunucapaken [nilɔrakən]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ɔ] dados nilaraken [nilɔrakən]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken tembung [nilɔrakən]. Dados, tembung nilaraken pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan ***Fonologi Bahasa Jawa*** inggih menika [nliarakən]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan /a/ dipunucapaken [ɔ], saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (10) Sejatospun tanggel jawab kadang sepuh kelas IX menika langkung [awrɔt], sansaya inggil tataran pawiyatan sansaya inggil jejibahanipun.

Data (10) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika awrat dipunucapaken [awrɔt]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ɔ] dados awrat [awrɔt]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken tembung awrat [awrat]. Dados, tembung awrat pocapan ingkang leres jumbuh

kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [awrat]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan fonem /a/ dipunucapaken [ɔ], saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (11) Menawi kula sakanca gadhah lepat [ucɔp] saha patrap ingkang ndayani boten mranani penggalih, kula nyuwun agunging pangapunten dhumateng Bapak Ibu saha sedaya warga sekolah.

Data (11) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika ucap dipunucapaken [ucɔp]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ɔ] dados ucap [ucɔp]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken tembung [ucɔp]. Dados, tembung ucap pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [ucap]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan /a/ dipunucapaken [ɔ], saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (12) Menawi kula sakanca gadhah lepat ucap saha [pɔtrɔp] ingkang ndayani boten mranani penggalih, kula nyuwun agunging pangapunten dhumateng Bapak Ibu saha sedaya warga sekolah.

Data (12) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika patrap dipunucapaken [pɔtrɔp]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ɔ] dados patrap [pɔtrɔp]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken tembung [pɔtrɔp]. Dados, tembung patrap pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [patrap]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan /a/ dipunucapaken [ɔ], saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (13) Pramila kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau mepeng amrih sedaya [paŋɔjabipUn] kadang sepuh kelas IX saged kaleksanan.

Data (13) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika pangajabipun dipunucapaken [paŋɔjabipUn]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ɔ] dados pangajabipun [paŋɔjabipUn]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken tembung [paŋɔjabipUn]. Dados, tembung pangajabipun pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [paŋajabipUn]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /a/ dipunucapaken [ɔ], saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (14) [sɔɭɔjəŋipUn] kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (14) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika salajengipun dipunucapaken [sɔɭɔjəŋipUn]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [ɔ] dados salajengipun [sɔɭɔjəŋipUn]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken tembung [sɔɭɔjəŋipUn]. Dados, tembung salajengipun pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [salajəŋipUn].

3) *Fonem* /a/ dipunucapaken [i]

Kalepatan pocapan *fonem vokal* salajengipun inggih menika *fonem* /a/ dipunucapaken [i]. *Fonem* /a/ kalebet *vokal rendah; depan; tak bulat* saha

terbuka. Fonem /i/ kalebet vokal tinggi; depan; tak bulat saha tertutup. Fonem /a/ dipunucapaken /i/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (19) Kadang sepuh kelas IX ingkang sakedhap malih badhe nilaraken pawiyatan ing SMP menika, kula minangka wakilipun kelas VII saha kelas VIII ngaturaken [pinampi] atur perpisahan saking kadang sepuh kelas IX.

Data (19) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika panampi dipunucapaken [pinampi]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [a] nanging dipunucapaken [i] dados pinampi [pinampi]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kesesa anggenipun mocapaken tembung [pinampi]. Dados, tembung panampi pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan *Fonologi Bahasa Jawa* inggih menika [panampi].

4) Fonem /ɔ/ dipunucapaken [a]

Kalepatan pocapan *fonem vokal* salajengipun inggih menika *fonem /ɔ/* dipunucapaken [a]. *Fonem [ɔ]* kalebet *vokal rendah, netral saha terbuka. Fonem /a/ kalebet vokal rendah; depan; tak bulat saha terbuka. Pangangenipun pocapan [ɔ] saha [a] gumantung tembung saha konteksipun. Nanging, kasunyatan swanten [ɔ] saha [a] asring lintu, satemah mujudaken lepating mocapaken basa. Fonem /ɔ/ dipunucapaken [a] dipunandharaken ing ngandhap menika.*

- (15) [para] kanca, siswa- siswi SMP Negeri 1 Prambanan ingkang kula tresnani.

Data (15) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika para dipunucapaken [arap]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ɔ] nanging dipunucapaken [a] dados para [para]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken

tembung [pɔrɔ]. Dados, tembung para pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan

Fonologi Bahasa Jawa inggih menika [pɔrɔ]. *Data sanes fonem /ɔ/*

dipunucapaken [a] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (16) Para kanca, [siswa]- siswi SMP Negeri 1 Prambanan ingkang kula tresnani.

Data (16) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika

siswa dipunucapaken [awsis]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ɔ]

nanging dipunucapaken [a] dados siswa [siswa]. Kalepatan pocapan *fonem*

menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika

mocapaken tembung [siswa]. Dados, tembung siswa pocapan ingkang leres

jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [siswɔ]. *Data sanes fonem*

/ɔ/ dipunucapaken [a] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (17) Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang [tanpa] pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (17) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika

tanpa dipunucapaken [tanpa]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ɔ]

nanging dipunucapaken [a] dados tanpa [tanpa]. Kalepatan pocapan *fonem* menika

dumadi awit saking daya pangaribawaning swanten sakiwa tengenipun, inggih

menika *asimilasi progresif*. *Asimilasi progresif* inggih menika ewahipun swanten

amargi daya pangaribawa *fonem* saderengipun.

Wonten ing bab menika, swanten [a] ingkang dumunung wonten ing

pungkasaning wanda kaping kalih, dipunmangaribawani swanten [a] wonten ing

tengahing wanda sepisan. Dados, tembung tanpa pocapan ingkang leres jumbuh

kaliyan *Fonologi Bahasa Jawa* inggih menika [tanpɔ]. *Data* sanes ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem* /a/ *alofon* /ɔ/ dipunucapaken [a] saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (18) [pramila] kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau mampeng amrih sedaya pangajabipun kadang sepuh kelas IX saged kaleksanan.

Data (18) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika pramila dipunucapaken [palimar]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ɔ] nanging dipunucapaken [a] dados pramila [palimar]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken tembung [pramila]. Dados, tembung pramila pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan *Fonologi Bahasa Jawa* inggih menika [pramilɔ].

5) *Fonem* /ə/ dipunucapaken [ɛ]

Kalepatan pocapan *fonem vokal* salajengipun inggih menika *fonem* /ə/ dipunucapaken [ɛ]. *Fonem* /ə/ kalebet *vokal madya; tengah; tak bulat* saha *semi tertutup*. *Fonem* /ɛ/ kalebet *vokal madya; depan; tak bulat* saha *semi tertutup*. *Fonem fonem* /ə/ dipunucapaken [ɛ] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (20) Salajengipun kula minangka wakil saking siswa kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun [ɲgulɔwɛnt̚ah] mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (20) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika nggulawentah dipunucapaken [ɲgulɔwɛnt̚ah]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ə] nanging dipunucapaken [ɛ] dados nggulawentah [ɲgulɔwɛnt̚ah]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur kirang setiti nalika mocapaken tembung [ɲgulɔwɛnt̚ah]. Dados, tembung

nggulawenthah pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [ŋgulɔwəntəh]. *Data* sanes *fonem* /ə/ dipunucapaken [ɛ] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (21) Boten kesupen, kula sakanca caos donga mugi-mugi kadang sepuh kelas IX kaparingan rahayu nir ing sembikala angg~~gajakən~~ [ɲləjəŋakən] pawiyatan satemah saged nggayuh ingkang dados gegayuhanipun.

Data (21) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika nglajengaken dipunucapaken [ɲləjəŋakən]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ə] nanging dipunucapaken [ɛ] dados nglajengaken [ɲləjəŋakən]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking saking panutur kirang setiti nalika mocapaken tembung [ɲləjəŋakən]. Dados, tembung nglajengaken pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [ɲləjəŋakən].

- (22) Pramila kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau [məmpəŋ] amrih sedaya pangajabipun kadang sepuh kelas IX saged kaleksanan.

Data (22) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika mēmpeng dipunucapaken [məmpəŋ]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ə] nanging dipunucapaken [ɛ] dados mēmpeng [məmpəŋ]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur kirang setiti nalika mocapaken tembung [məmpəŋ]. Dados, tembung mēmpeng pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [məmpəŋ].

6) *Fonem* /ə/ dipunucapaken [e]

Kalepatan pocapan *fonem vokal* salajengipun inggih menika *fonem* /ə/ dipunucapaken [e]. *Fonem* /ə/ kalebet *vokal madya; tengah; tak bulat saha semi*

tertutup. Fonem /e/ kalebet vokal madya; depan; tak bulat saha semi tertutup.

Fonem /ə/ dipunucapaken [e] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (23) Salajengipun kula minangka wakil saking siswa kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih awit saking sih [katresnan] bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (23) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika katresnan dipunucapaken [katresnan]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ə] nanging dipunucapaken [e] dados katresnan [katresnan]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur kesesa anggenipun mocapaken tembung [katresnan]. Dados, tembung katresnan pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [katresnan]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /ə/ dipunucapaken [e] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (24) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha Kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged [kempal] manunggal kanthi bagus, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (24) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika kempal dipunucapaken [kempal]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ə] nanging dipunucapaken [e] dados kempal [kempal]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa kirang setiti nalika mocapaken tembung [kempal]. Dados, tembung kempal pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [kəmpal].

7) *Fonem /ɛ/ dipunucapaken [ə]*

Kalepatan pocapan *fonem* vokal salajengipun inggih menika *fonem* /ɛ/ dipunucapaken [ə]. *Fonem* /ɛ/ kalebet vokal madya; depan; tak bulat saha semi

tertutup. Fonem /ə/ kalebet vokal madya; tengah; tak bulat saha semi tertutup.

Fonem /ɛ/ dipunucapaken [ə] dipunandharaken ing ngandhap menika.

(25) Bok bilih cekap semanten [aŋgən] kula matur.

*Data (25) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika anggen dipunucapaken [aŋgən]. Fonem ingkang kedahipun dipunucapaken [ɛ] nanging dipunucapaken [ə] dados anggen [aŋgən]. Kalepatan pocapan fonem menika dumadi awit saking panutur kirang setiti nalika mocapaken tembung [aŋgən]. Dados, tembung anggen pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [aŋgen].*

8) *Fonem /u/ dipunucapaken /u/*

Kalepatan pocapan fonem vokal salajengipun inggih menika fonem /u/ alofon /u/ dipunucapaken [u]. Fonem /u/ kalebet vokal madya; belakang; netral saha semi tertutup. Fonem /u/ kalebet vokal tinggi; belakang; netral saha tertutup. Fonem /u/ alofon /u/ dipunucapaken [u] dipunandharaken ing ngandhap menika.

(26) Salajengipun kula minangka wakil saking siswa kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang [wuru?] kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

*Data (26) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika wuruk dipunucapaken [wuru?]. Fonem ingkang kedahipun dipunucapaken [U] nanging dipunucapaken [u] dados wuruk [wuru?]. Kalepatan pocapan fonem menika dumadi awit saking *distribusi*, inggih menika dunungipun fonem /u/ mapan ing wanda sigeg. Dados, tembung wuruk pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [wurU?]. *Data sanes ingkang**

lepat pocapan fonem /u/ dipunucapaken [u] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (27) Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging [panuwun] ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (27) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika panuwun dipunucapaken [panuwun]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [U] nanging dipunucapaken [u] dados panuwun [panuwun]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking *distribusi*, inggih menika dunungipun fonem /u/ mapan ing wanda sigeg. Dados, tembung panuwun pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan ***Fonologi Bahasa Jawa*** inggih menika [panuwUn]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan /u/ dipunucapaken [u] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (28) [salajəŋipun] kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (28) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika salajengipun dipunucapaken [salajəŋipun]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [U] nanging dipunucapaken [u] dados salajengipun [salajəŋipun]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking *distribusi*, inggih menika dunungipun fonem /u/ mapan ing wanda sigeg. Dados, tembung salajengipun pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan ***Fonologi Bahasa Jawa*** inggih menika

[salajənipun]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan /u/ alofon /u/ dipunucapaken [u] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (29) Mugia bapak ibu guru kaparingan ganjaran ingkang [lankuŋ] sae saking Gusti ingkang maha agung, Amin.

Data (29) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika langkung dipunucapaken [lankuŋ]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [U] nanging dipunucapaken [u] dados langkung [lankuŋ]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking *distribusi*, inggih menika dunungipun fonem /u/ mapan ing wanda sigeg. Dados, tembung langkung pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan ***Fonologi Bahasa Jawa*** inggih menika [lankUŋ].

9) *Fonem* /u/ dipunucapaken [a]

Kalepatan pocapan *fonem vokal* salajengipun inggih menika *fonem* /u/ dipunucapaken [a]. *Fonem* /u/ kalebet *vokal tinggi; belakang; netral* saha *tertutup*. *Fonem* /a/ kalebet *vokal rendah; depan; tak bulat* saha *terbuka*. *Fonem* /u/ dipunucapaken [a] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (30) Bapak, ibu guru karyawan ingkang satuhu [lahurIn] budi.

Data (30) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika luhuring dipunucapaken [lahurIn]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [u] nanging dipunucapaken [a] dados lahuring [lahurIn]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken tembung [lahurIn]. Dados, tembung luhuring pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan ***Fonologi Bahasa Jawa*** inggih menika [luhurIn]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan /u/ dipunucapaken [a] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (31) [samɔŋɔ] langkung rumiyin atur syukur dhumateng gusti ingkang maha kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagas, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (31) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika sumangga dipunucapaken [samɔŋɔ]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [u] nanging dipunucapaken [a] dados samangga [samɔŋɔ]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken tembung [samɔŋɔ]. Dados, tembung sumangga pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [sumɔŋɔ].

10) *Fonem /i/ dipunucapaken* [a]

Kalepatan pocapan *fonem vokal* salajengipun inggih menika *fonem /u/* dipunucapaken [a]. *Fonem /u/* kalebet *vokal tinggi; belakang; netral* saha *tertutup*. *Fonem /a/* kalebet *vokal rendah; depan; tak bulat* saha *terbuka*. *Fonem /u/* dipunucapaken [a] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (32) Sejatosisipun tanggel jawab kadang sepuh kelas IX menika langkung awrat, sansaya inggil tataran pawiyatan sansaya inggil [jejabahanipUn].

Data (32) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika jejabahanipun dipunucapaken [jejabahanipUn]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [i] nanging dipunucapaken [a] dados jejabahanipun [jejabahanipUn]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken tembung [jejabahanipUn]. Dados, tembung jejabahanipun pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [jejabahanipUn]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan /i/ dipunucapaken [a] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

(33) Bapak kepala sekolah ingkang [kanUrmatan].

Data (33) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika kinurmatan dipunucapaken [kanUrmatan]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [i] nanging dipunucapaken [a] dados kanurmatan [kanUrmatan]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kesesa anggenipun mocapaken tembung [kanUrmatan]. Dados, tembung kinurmatan pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [kinUrmatan].

11) *Fonem /i/ dipunucapaken [i]*

Kalepatan pocapan *fonem vokal* ingkang pungkasan inggih menika *fonem /i/* dipunucapaken [i]. *Fonem /i/* kalebet *vokal tinggi; depan; tak bulat* saha *semi tertutup*. *Fonem /i/* kalebet *vokal tinggi; depan; tak bulat* saha *tertutup*. Lepat pocapan *fonem /i/* dipunucapaken [i] dipunandharaken ing ngandhap menika.

(34) Bapak, ibu guru karyawan ingkang satuhu [luhuriṅ] budi.

Data (34) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika luhuring dipunucapaken [luhuriṅ]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [I] nanging dipunucapaken [i] dados luhuring [luhuriṅ]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking *distribusi*, inggih menika dunungipun fonem */i/* mapan ing wanda sigeg. Dados, tembung luhuring pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [luhurIṅ]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem /i/* dipunucapaken [i] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

(35) Para kanca, siswa- siswi SMP Negeri 1 Prambanan [inḵanḵ] kula tresnani.

Data (35) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika ingkang dipunucapaken [iŋkaŋ]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [I] nanging dipunucapaken [i] dados ingkang [iŋkaŋ]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking *distribusi*, inggih menika dunungipun fonem /i/ mapan ing wanda sigeg. Dados, tembung ingkang pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [Iŋkaŋ]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (36) Sumangga langkung [rumiyin] atur syukur dhumateng gusti ingkang maha kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagas, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (36) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika rumiyin dipunucapaken [rumiyin]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [I] nanging dipunucapaken [i] dados rumiyin [rumiyin]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking *distribusi*, inggih menika dunungipun fonem /i/ mapan ing wanda sigeg. Dados, tembung rumiyin pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [rumiyIn]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (37) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumate gusti ingkang maha kuwaos ingkang [pariŋ] rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagas, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (37) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika paring dipunucapaken [pariŋ]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [I] nanging dipunucapaken [i] dados paring [pariŋ]. Kalepatan pocapan *fonem*

menika dumadi awit saking *distribusi*, inggih menika dunungipun fonem /i/ mapan ing wanda sigeg. Dados, tembung paring pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [parɪŋ]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (38) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha Kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, setemah panjenengan [tuwin] kula saged kempal manunggal kanthi bagas, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (38) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika tuwin dipunucapaken [tuwin]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ɪ] nanging dipunucapaken [i] dados tuwin [tuwin]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking *distribusi*, inggih menika dunungipun fonem /i/ mapan ing wanda sigeg. Dados, tembung tuwin pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [tuwɪn]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (39) Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken [agunɪŋ] panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (39) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika agunging dipunucapaken [agunɪŋ]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ɪ] nanging dipunucapaken [i] dados agunging [agunɪŋ]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking *distribusi*, inggih menika dunungipun fonem /i/ mapan ing wanda sigeg. Dados, tembung agunging pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [agunɪŋ]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (40) Salajengipun kula minangka wakil saking siswa kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking [sih] katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (40) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika sih dipunucapaken [sih]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [I] nanging dipunucapaken [i] dados sih [sih]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit *distribusi*, inggih menika dunungipun fonem /i/ mapan ing wanda sigeg. Dados, tembung sih pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [sih]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (41) Boten kesupen, kula sakanca caos donga mugi-mugi kadang sepuh kelas IX kaparingan rahayu [nir] ing sembikala anggenipun nglajengaken pawiyatan satemah saged nggayuh ingkang dados gegayuhanipun.

Data (41) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika nir dipunucapaken [nir]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [I] nanging dipunucapaken [i] dados nir [nir]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking *distribusi*, inggih menika dunungipun fonem /i/ mapan ing wanda sigeg. Dados, tembung nir pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [nir]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /i/ dipunucapaken [i] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (42) Sejatosisipun tanggel jawab kadang sepuh kelas IX menika langkung awrat, sansaya [ingil] tataran pawiyatan sansaya inggil jejibahanipun.

Data (42) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika inggil dipunucapaken [iŋgil]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [I] nanging dipunucapaken [i] dados inggil [iŋgil]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit *distribusi*, inggih menika dunungipun fonem /i/ mapan ing wanda sigeg. Dados, tembung inggil pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan ***Fonologi Bahasa Jawa*** inggih menika [iŋgil].

b. Kalepatan Pocapan *Fonem Konsonan*

12) *Fonem /t/ dipunucapaken [h]*

Kalepatan pocapan *fonem konsonan* ingkang sepisan inggih menika *fonem /t/* dipunucapaken [h]. *Fonem /t/* kalebet *konsonan hambat letup apiko-dental tak bersuara oral*. *Fonem /h/* kalebet *konsonan geseran laringal*. Lepat pocapan *fonem /t/* dipunucapaken /h/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

(43) Bapak, ibu guru karyawan ingkang [saluhu] luhuring budi.

Data (43) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika satuhu dipunucapaken [saluhu]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [t] nanging dipunucapaken [h] dados tanpa [saluhu]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur kirang setiti nalika mocaoken tembung [saluhu]. Dados, tembung satuhu pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan ***Fonologi Bahasa Jawa*** inggih menika [satuhu].

13) *Fonem /d/ dipunucapaken [ɖ]*

Kalepatan pocapan *fonem konsonan* ingkang salajengipun inggih menika *fonem /d/* dipunucapaken [ɖ]. *Fonem /d/* kalebet *konsonan hambat letup apiko-*

dental bersuara oral. Fonem /d/ kalebet konsonan hambat letup apiko-dental bersuara oral. Lepat pocapan fonem /d/ dipunucapaken /d/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

(44) Bapak, ibu guru karyawan ingkang satuhu luhuring [buḍi].

*Data (44) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika budi dipunucapaken [buḍi]. Fonem ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ḍ] dados budhi [buḍi]. Kalepatan pocapan fonem menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, dereng mangertos saestu kadospundi bedakaken pocapan [d] saha [ḍ]. Dados, tembung budi pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [budi]. Data sanes ingkang lepat pocapan fonem /d/ dipunucapaken [ḍ] saged dipuntingali ing ngandhap menika.*

(45) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha Kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagas, waras saha kathahing kabagyan wonten ing [aḍicoro] perpisahan siswa kelas IX menika.

*Data (45) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika adicara dipunucapaken [aḍicoro]. Fonem ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ḍ] dados adhicara [aḍicoro]. Kalepatan pocapan fonem menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, dereng mangertos saestu kadospundi bedakaken pocapan [d] saha [ḍ]. Dados, tembung adicara pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [adicoro]. Data sanes ingkang lepat pocapan fonem /d/ dipunucapaken [ḍ] saged dipuntingali ing ngandhap menika. ngandhap menika.*

- (46) Satemah [kaḍaŋ] sepuh kelas IX saged ngangsu kawruh wonten ing pawiyatan sadangunipun udakawis tigang warsa.

Data (46) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika kadang dipunucapaken [kaḍaŋ]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ḍ] dados kadhang [kaḍaŋ]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, dereng mangertos saestu kadospundi bedakaken pocapan [d] saha [ḍ]. Dados, tembung kadang pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [kadan]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ḍ] saged dipuntingali ing ngandhap menika. ngandhap menika.

- (47) Satemah kadang sepuh kelas IX saged ngangsu kawruh wonten ing pawiyatan [saḍaŋunipUn] udakawis tigang warsa.

Data (47) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika sadangunipun dipunucapaken [saḍaŋunipUn]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ḍ] dados sadhangunipun [saḍaŋunipUn]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, dereng mangertos saestu kadospundi bedakaken pocapan [d] saha [ḍ]. Dados, tembung sadangunipun pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [sadaŋunipUn]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ḍ] saged dipuntingali ing ngandhap menika. ngandhap menika.

- (48) Satemah kadang sepuh kelas IX saged ngangsu kawruh wonten ing pawiyatan sadangunipun [uḍḍokawIs] tigang warsa.

Data (48) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika udakawis dipunucapaken [uḍḍokawIs]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken

[d] nanging dipunucapaken [ɖ] dados udhakawis [uɖəkawIs]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, dereng mangertos saestu kadospundi bedakaken pocapan [d] saha [ɖ]. Dados, tembung udakawis pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [uɖəkawIs]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ɖ] saged dipuntingali ing ngandhap menika.ngandhap menika.

- (49) Kula sakanca nyuwun pangapunten awit kekirangan saha kalepatan, ugi ngaturaken panuwun dhateng kadang sepuh kelas IX ingkang sampun suka pitedah dhumateng rayi kelas VII lan kelas VIII bilih kula sakanca [kəɖah] manut kaliyan ngendikanipun bapak ibu guru.

Data (49) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika kedah dipunucapaken [kəɖah]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ɖ] dados kedhah [kəɖah]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, dereng mangertos saestu kadospundi bedakaken pocapan [d] saha [ɖ]. Dados, tembung kedah pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [kəɖah]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ɖ] saged dipuntingali ing ngandhap menika.ngandhap menika.

- (50) Kula sakanca nyuwun pangapunten awit kekirangan saha kalepatan, ugi ngaturaken panuwun dhateng kadang sepuh kelas IX ingkang sampun suka pitedah dhumateng rayi kelas VII lan kelas VIII bilih kula sakanca kedah manut kaliyan [ɲenɖikanipUn] bapak ibu guru.

Data (50) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika ngendikanipun dipunucapaken [ɲenɖikanipUn]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ɖ] dados ngendhikanipun [ɲenɖikanipUn]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur

inggih menika siswa, dereng mangertos saestu kadospundi bedakaken pocapan [d] saha [ɖ]. Dados, tembung ngendikanipun pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan *Fonologi Bahasa Jawa* inggih menika [ɲendikanipUn]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ɖ] saged dipuntingali ing ngandhap menika. ngandhap menika.

- (51) Kula sakanca nyuwun pangapunten awit kekirangan saha kalepatan, ugi ngaturaken panuwun dhateng kadang sepuh kelas IX ingkang sampun suka [pitəɖah] dhumateng rayi kelas VII lan kelas VIII bilih kula sakanca kedah manut kaliyan ngendikanipun bapak ibu guru.

Data (51) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika pitedah dipunucapaken [pitəɖah]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ɖ] dados pitedhah [pitəɖah]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, dereng mangertos saestu kadospundi bedakaken pocapan [d] saha [ɖ]. Dados, tembung pitedah pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan *Fonologi Bahasa Jawa* inggih menika [pitəɖah]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan /d/ dipunucapaken [ɖ] saged dipuntingali ing ngandhap menika.

- (52) Boten kesupen, kula sakanca caos [ɖoŋɔ] mugi-mugi kadang sepuh kelas IX kaparingan rahayu nir ing sambikala anggenipun nglajengaken pawiyatan satemah saged nggayuh ingkang dados gegayuhanipun.

Data (52) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika donga dipunucapaken [ɖoŋɔ]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ɖ] dados dhonga [ɖoŋɔ]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, dereng mangertos saestu kadospundi bedakaken pocapan [d] saha [ɖ]. Dados, tembung donga pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan *Fonologi Bahasa Jawa* inggih menika

[doŋɔ]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ɖ] saged dipuntingali ing ngandhap menika.ngandhap menika.

- (53) Boten kesupen, kula sakanca caos donga mugi-mugi kadang sepuh kelas IX kaparingan rahayu nir ing sambikala anggenipun nglajengaken pawiyatan satemah saged nggayuh ingkang [ɖaɖɔs] gegayuhanipun.

Data (53) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika dados dipunucapaken [ɖaɖɔs]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ɖ] dados dhadhos [ɖaɖɔs]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, dereng mangertos saestu kadospundi bedakaken pocapan [d] saha [ɖ]. Dados, tembung dados pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan ***Fonologi Bahasa Jawa*** inggih menika [ɖaɖɔs]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken /ɖ/ saged dipuntingali ing ngandhap menika.ngandhap menika.

- (54) Pramila kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau mepeng amrih [səɖɔyɔ] pangajabipun kadang sepuh kelas IX saged kaleksanan.

Data (54) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika sedaya dipunucapaken [səɖɔyɔ]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ɖ] dados sedhaya [səɖɔyɔ]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, dereng mangertos saestu kadospundi bedakaken pocapan [d] saha [ɖ]. Dados, tembung sedaya pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan ***Fonologi Bahasa Jawa*** inggih menika [səɖɔyɔ]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /d/ dipunucapaken [ɖ] saged dipuntingali ing ngandhap menika.ngandhap menika.

- (55) Menawi kula sakanca gadhah lepat ucap saha patrap ingkang [nɖayani] boten mranani penggalih, kula nyuwun agunging pangapunten dhumateng Bapak Ibu saha sedaya warga sekolah.

Data (55) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika ndayani dipunucapaken [nɖayani]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [d] nanging dipunucapaken [ɖ] dados ndhayani [nɖayani]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, dereng mangertos saestu kadospundi bedakaken pocapan [d] saha [ɖ]. Dados, tembung ndayani pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan ***Fonologi Bahasa Jawa*** inggih menika [ndayani].

14) Fonem /d/ dipunucapaken [d]

Kalepatan pocapan *fonem konsonan* ingkang salajengipun inggih menika *fonem /d/* dipunucapaken [ɖ]. *Fonem /d/* kalebet *konsonan hambat letup apiko-dental bersuara oral*. *Fonem /d/* kalebet *konsonan hambat letup apiko-dental bersuara oral*. Lepat pocapan *fonem /d/* dipunucapaken [ɖ] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (56) Menawi kula sakanca gadhah lepat ucap saha patrap ingkang ndayani boten mranani penggalih, kula nyuwun agunging pangapunten [ɖumatɛŋ] Bapak Ibu saha sedaya warga sekolah.

Data (56) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika dhumateng dipunucapaken [ɖumatɛŋ]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ɖ] nanging dipunucapaken [d] dados dumateng [ɖumatɛŋ]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, dereng mangertos saestu kadospundi bedakaken pocapan [ɖ] saha [d]. Dados, tembung

dhumateng pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [ɖumatəŋ].

15) *Fonem /t/ dipunucapaken [t]*

Kalepatan pocapan *fonem konsonan* ingkang salajengipun inggih menika *fonem /t/ dipunucapaken [t]*. *Fonem /t/ kalebet konsonan hambat letup apiko-palatal tak bersuara oral*. *Fonem /t/ kalebet konsonan hambat letup apiko-dental tak bersuara oral*. Lepat pocapan *fonem /t/ dipunucapaken [t]* dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (57) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha Kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal [kanti] bagus, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (57) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika kanthi dipunucapaken [kanti]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [t] nanging dipunucapaken [t] dados kanti [kanti]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, dereng mangertos saestu kadospundi bedakaken pocapan [t] saha [t]. Dados, tembung kanthi pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [kan̪ti]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem /t/ dipunucapaken [t]* saged dipuntingali ing ngandap menika.

- (58) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha Kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagus, waras saha [katahIn̪] kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Data (58) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika kathahing dipunucapaken [katahIn̪]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [t]

nanging dipunucapaken [t] dados katahing [katahIn]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, dereng mangertos saestu kadospundi bedakaken pocapan [t] saha [t]. Dados, tembung kathahing pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [katahIn]. *Data* sanes ingkang lepat pocapan *fonem* /t/ dipunucapaken [t] saged dipuntingali ing ngandap menika.

- (59) Salajengipun kula minangka wakil saking siswa kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun [ngulowəntəh], mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (59) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika nggulawenthah dipunucapaken [ngulowəntəh]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [t] nanging dipunucapaken [t] dados nggulawenthah [ngulowəntəh]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, dereng mangertos saestu kadospundi bedakaken pocapan [t] saha [t]. Dados, tembung nggulawenthah pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [ngulowəntəh].

16) *Fonem* /g/ dipunucapaken [y]

Kalepatan pocapan *fonem konsonan* ingkang salajengipun inggih menika *fonem* /g/ dipunucapaken [y]. *Fonem* /g/ kalebet *konsonan hambat letup dorso-velar bersuara oral*. *Fonem* /y/ kalebet *semi vokal medio- palatal luncuran bersuara*. Lepat pocapan *fonem* /g/ dipunucapaken [y] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (60) Satemah kadang sepuh kelas IX saged ngangsu kawruh wonten ing pawiyatan sadangunipun udakawis [tiyan] warsa.

Data (60) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan inggih menika tigang dipunucapaken [tiyaŋ]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [g] nanging dipunucapaken [y] dados tiyang [tiyaŋ]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken tembung [tiyaŋ]. Dados gayut kaliyan *konteks* ukaranipun tembung tigang pocapan ingkang leres inggih menika [tigaŋ].

c. Kalepatan Tambahing *Fonem*

17) Tambahing *fonem* /a/

Tambahing *fonem* ingkang sepisan inggih menika tambahing *fonem* /a/.

Data lepat pocapan tambahing *fonem* /a/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (61) Pramila kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau mepeng amrih sedaya pangajabipun kadang sepuh kelas IX saged [kaləʔsanaan].

Saking *data* (61) ingkang lepat pocapan tambahing *fonem* /a/ inggih menika tembung kaleksanan dipunucapaken [kaɓʔsanaan]. Tembung kaleksanan dipunucapaken [kaɓʔsanaan] mujudaken lepat pocapan tambahing *fonem vokal*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing wanda pungkasan. Tambahing *fonem* /a/ menika dumadi awit saking panutur kirang setiti nalika mocapaken tembung [kaɓʔsana an]. Dados, tembung kaleksanan ingkang leres pocapanipun jumbuh kaliyan konteks ukaranipun inggih menika [kaləʔsanən].

18) Tambahing *fonem* /g/

Tambahing *fonem* ingkang salajengipun inggih menika tambahing *fonem* /g/. *Data* lepat pocapan tambahing *fonem* /g/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (62) Kula ngraosaken [bingah] panjenengan sampun kasil lulus saking SMP menika kanthi mbeta ijasah dhateng pawiyatan ingkang langkung inggil.

Saking *data* (62) ingkang lepat pocapan tambahing *fonem* /g/ inggih menika tembung bingah dipunucapaken [bingah]. Tembung kaleksanan dipunucapaken [bingah] mujudaken lepat pocapan tambahing *fonem konsonan*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing tembung. Tambahing *fonem* /g/ menika dumadi awit saking panutur kirang setiti nalika mocapaken tembung [bingah]. Dados jumbuh kaliyan konteks ukaranipun, tembung bingah ingkang leres pocapanipun inggih menika [bingah].

19) Tambahing *fonem* /a/ saha /w/

Tambahing *fonem* ingkang salajengipun inggih menika tambahing *fonem* /a/ saha /w/. *Data* lepat pocapan tambahing *fonem* /a/ saha /w/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (63) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng gusti ingkang maha kuwaos ingkang [parawIn] rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagas, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Saking *data* (63) ingkang lepat pocapan tambahing *fonem* /a/ saha /w/ inggih menika tembung paring dipunucapaken [parawIn]. Tembung paring dipunucapaken [parawIn] mujudaken lepat pocapan tambahing kalih *fonem*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing tembung. Tambahing *fonem* /a/ saha /w/ menika dumadi awit saking panutur kirang setiti nalika mocapaken tembung [parawIn]. Dados juumbuh kaliyan konteks ukaranipun tembung paring ingkang leres pocapanipun inggih menika [parIn].

20) Tambahing *fonem* /h/ saha /a/

Tambahing *fonem* ingkang salajengipun inggih menika tambahing *fonem* /h/ saha /a/. *Data* lepat pocapan tambahing *fonem* /h/ saha /a/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (64) Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa [pəpinḍahan] awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Saking *data* (64) ingkang lepat pocapan tambahing *fonem* /h/ saha /a/ inggih menika tembung pepindhan dipunucapaken [pəpinḍahan]. Tembung pepindhan dipunucapaken [pəpinḍahan] mujudaken lepat pocapan tambahing kalih *fonem*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing tembung. Tambahing *fonem* /h/ saha /a/ menika dumadi awit panutur kirang setiti nalika mocapaken tembung [pəpinḍahan]. Dados jumbuh kaliyan konteks ukaranipun, tembung pepindhan ingkang leres pocapanipun inggih menika [pəpinḍan].

d. Sudaning *Fonem*

21) Sudaning *Fonem* /g/

Sudaning *fonem* ingkang sepisan inggih menika sudaning *fonem* /g/. Sudaning *fonem* /g/ dipunpanggiaken kalih tembung. *Data* lepat pocapan sudaning *fonem* /g/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (65) Salajengipun kula minangka wakil saking siswa kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun [ɲulowəntəh], mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Saking *data* (65) ingkang lepat pocapan sudaning *fonem* /g/ inggih menika tembung nggulawenthah dipunucapaken [ɲulɔwənt̪ah]. Tembung nggulawenthah dipunucapaken [ɲulɔwənt̪ah] mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning tembung. Sudaning *fonem* /g/ menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken tembung [ɲulɔwənt̪ah]. Dados jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** tembung nggulawenthah ingkang leres pocapanipun inggih menika [ɲulɔwənt̪ah].

- (66) Boten kesupen, kula sakanca caos donga mugi-mugi kadang sepuh kelas IX kaparingan rahayu nir ing sambikala anggenipun nglajengaken pawiyatan satemah saged [ɲayUh] ingkang dados gegayuhanipun.

Saking *data* (66) ingkang lepat pocapan sudaning *fonem* /g/ inggih menika tembung nggayuh dipunucapaken [ɲayUh]. Tembung nggayuh dipunucapaken [ɲayUh] mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning tembung. Sudaning *fonem* /g/ menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken tembung [ɲayUh]. Dados jumbuh kaliyan konteks ukaranipun, tembung nggayuh ingkang leres pocapanipun inggih menika [ɲgayUh].

22) Sudaning *fonem* /m/

Sudaning *fonem* ingkang salajengipun inggih menika sudaning *fonem* /m/. Sudaning *fonem* /m/ dipunpangguhaken setunggal tembung. *Data* lepat pocapan sudaning *fonem* /m/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (67) Kadang sepuh kelas IX ingkang sekedhap malih badhe nilaraken pawiyatan ing SMP menika, kula minangka wakilipun kelas VII saha kelas VIII ngaturaken [panapi] atur perpisahan saking kadang sepuh kelas IX.

Saking *data* (67) ingkang lepat pocapan sudaning *fonem* /m/ inggih menika tembung panampi dipunucapaken [panapi]. Tembung panampi dipunucapaken [panapi] mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing tembung. Sudaning *fonem* /m/ menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken tembung [panapi]. Dados jumbuh kaliyan konteks ukaranipun, tembung panampi ingkang leres pocapanipun inggih menika [panampi].

23) Sudaning *fonem* /k/ saha /a/

Sudaning *fonem* ingkang salajengipun inggih menika sudaning *fonem* /k/ saha /a/. Sudaning *fonem* /k/ saha /a/ dipunpangguhaken setunggal tembung. *Data* lepat pocapan sudaning *fonem* /k/ saha /a/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (68) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha Kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagus, waras saha kathahing [bagyan] wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Saking *data* (68) ingkang lepat pocapan sudaning *fonem* /k/ saha /a/ inggih menika tembung kabagyan dipunucapaken [bagyan]. Tembung kabagyan dipunucapaken [bagyan] mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing wiwitaning tembung. Sudaning *fonem* /k/ saha /a/ menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken tembung [bagyan]. Dados jumbuh kaliyan konteks ukaranipun, tembung kabagyan ingkang leres pocapanipun inggih menika [kabagyan].

24) Sudaning *fonem* /k/ saha /i/

Sudaning *fonem* ingkang salajengipun inggih menika sudaning *fonem* /k/ saha /i/. Sudaning *fonem* /k/ saha /i/ dipunpanggihaken setunggal tembung. *Data* lepat pocapan sudaning *fonem* /k/ saha /i/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (69) Kadang sepuh kelas IX ingkang sekedhap malih badhe nilaraken pawiyatan ing SMP menika, kula minangka [walipUn] kelas VII saha kelas VIII ngaturaken panampi atur perpisahan saking kadang sepuh kelas IX.

Saking *data* (69) ingkang lepat pocapan sudaning *fonem* /k/ saha /i/ inggih menika tembung wakilipun dipunucapaken [walipUn]. Tembung wakilipun dipunucapaken [walipUn] mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing tembung. Sudaning *fonem* /k/ saha /i/ menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken tembung [walipUn]. Dados jumbuh kaliyan konteks ukaranipun, tembung wakilipun ingkang leres pocapanipun inggih menika [wakilipUn].

25) Sudaning *fonem* /a/ saha /n/

Sudaning *fonem* ingkang salajengipun inggih menika sudaning *fonem* /a/ saha /n/. Sudaning *fonem* /a/ saha /n/ dipunpanggihaken tigang tembung. *Data* lepat pocapan sudaning *fonem* /a/ saha /n/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (70) Mugia bapak ibu guru [kapariṅ] ganjaran ingkang langkung sae saking Gusti ingkang maha agung, Amin.

Saking *data* (70) ingkang lepat pocapan sudaning *fonem* /a/ saha /n/ inggih menika tembung kaparingan dipunucapaken [kapariṅ]. Tembung kaparingan dipunucapaken [kapariṅ] mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem*, inggih

menika ingkang dunungipun wonten ing pungkasaning tembung. Sudaning *fonem* /a/ saha /n/ menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kesesa nalika mocapaken tembung [kapariŋ]. Dados jumbuh kaliyan konteks ukaranipun, tembung kaparingan ingkang leres pocapanipun inggih menika [kapariŋan]. *Data* sanes ingkang lepat sudaning *fonem*ipun saged dipuntingali wonten ing ngandhap menika.

- (71) Boten kesupen, kula sakanca caos donga mugi-mugi kadang sepuh kelas IX kaparingan rahayu nir ing sambikala anggenipun nglajengaken pawiyatan satemah saged nggayuh ingkang dados [gəgayuhipUn].

Saking *data* (71) ingkang lepat pocapan sudaning *fonem* /a/ saha /n/ inggih menika tembung gegayuhanipun dipunucapaken [gəgayuhipUn]. Tembung gegayuhanipun dipunucapaken [gəgayuhipUn] mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing tembung. Sudaning *fonem* /a/ saha /n/ menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kesesa nalika mocapaken tembung [gəgayuhipUn]. Dados, tembung gegayuhanipun ingkang leres pocapanipun inggih menika [gəgayuhanipUn].

- (72) Awit [kawigatoŋsipUn] kula aturaken agunging panuwun.

Saking *data* (72) ingkang lepat pocapan sudaning *fonem* /a/ saha /n/ inggih menika tembung kawigatosanipun dipunucapaken [kawigatoŋsipUn]. Tembung kawigatosanipun dipunucapaken [kawigatoŋsipUn] mujudaken lepat pocapan sudaning *fonem*, inggih menika ingkang dunungipun wonten ing tengahing tembung. Sudaning *fonem* /a/ saha /n/ menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kesesa nalika mocapaken tembung [kawigatoŋsipUn]. Dados jumbuh kaliyan konteks ukaranipun, tembung kawigatosanipun ingkang leres pocapanipun inggih menika [kawigatoŋsanipUn].

e. Lepat Pocapan saha Sudaning *Fonem*

26) *Fonem* /t/ dipunucapaken [t] saha Sudaning *Fonem* /g/

Lepat pocapan ingkang pungkasan inggih menika *fonem* /t/ dipunucapaken [t] saha sudaning *fonem* /g/. Lepat pocapan *fonem* /t/ dipunucapaken [t] saha sudaning *fonem* /g/ dipunpanggihaken setunggal tembung. *Data* lepat pocapan *fonem* /t/ dipunucapaken [t] saha sudaning *fonem* /g/ dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (73) Salajengipun kula minangka wakil saking siswa kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun [ɲulɔwəntəh], mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.

Data (73) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem* /t/ dipunucapaken [t] saha sudaning *fonem* /g/ inggih menika tembung nggulawenthah dipunucapaken [ɲul ɔwəntəh]. Sudaning *fonem* /g/ dumadi awit saking panutur kirang setiti nalika mocapaken tembung [ɔwəntəh]. Salajengipun *fonem* /t/ dipunucapaken [t] menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa dereng mangertos saestu bedanipun *fonem* /t/ saha /t/. Dados, tembung nggulawenthah pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan ***Fonologi Bahasa Jawa*** inggih menika [ɲgulɔwəntəh].

27) *Fonem* /ə/ dipunucapaken [a] saha Sudaning *Fonem* /g/

Lepat pocapan ingkang pungkasan inggih menika *fonem* /ə/ dipunucapaken [a] saha sudaning *fonem* /g/. Lepat pocapan *fonem* /ə/ dipunucapaken [a] saha sudaning *fonem* /g/ dipunpanggihaken setunggal tembung. *Data* lepat pocapan

fonem /ə/ dipunucapaken [a] saha sudaning *fonem /g/* dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (74) Menawi kula sakanca gadhah lepat ucap saha patrap ingkang ndayani boten mranani [paŋgalh], kula nyuwun agunging pangapunten dhumateng Bapak Ibu saha sedaya warga sekolah.

Data (74) tembung ingkang mujudaken lepat pocapan *fonem /ə/* dipunucapaken [a] saha sudaning *Fonem /g/* inggih menika tembung penggalih dipunucapaken [paŋgalh]. *Fonem* ingkang kedahipun dipunucapaken [ə] nanging dipunucapaken [a] dados pangalih [paŋgalh]. Kalepatan pocapan *fonem* menika dumadi awit saking panutur inggih menika siswa, kirang setiti nalika mocapaken tembung [paŋgalh]. Dados, tembung penggalih pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan *Fonologi Bahasa Jawa* inggih menika [pəŋgalh].

f. *Metatesis*

28) *Fonem /a/* dipunucapaken [ə] saha *fonem /ə/* dipunucapaken [a]

Kalepatan pocapan gesehing *fonem vokal /a/* dipunucapaken [ə] saha *fonem /ə/* dipunucapaken [a]. *Fonem /a/* kalebet *vokal rendah; depan; tak bulat* saha *terbuka*. *Fonem /ə/* kalebet *vokal madya; tengah; tak bulat* saha *semi tertutup*. *Fonem /a/* dipunucapaken [ə] saha *fonem /ə/* dipunucapaken [a] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (75) Kula sakanca boten saged atur [piwəlas] menapa – menapa, namung matur agunging panuwun.

Saking *data* (75) ing nginggil ingkang lepat pocapan *a/* dipunucapaken [ə] saha *fonem /ə/* dipunucapaken [a] inggih menika tembung piwales dipunucapaken [piwəlas]. Tembung piwales dipunucapaken [piwəlas]

mratandhani wontenipun *proses* lintunipun dunungipun swanten ingkang kawastanan *metatesis*. *Metatesis* inggih menika ewahipun urutaning swanten *fonemis* wonten ing tembung. Bab menika bok bilih amargi panutur kesesa anggenipun mocapaken tembung piwales, satemah *fonem* /a/ ingkang kedahipun dipunucapaken wonten ing pungkasaning wanda kaping kalih lintu kaliyan *fonem* /ə/ ingkang tengahing wanda pungkasan. Bab menika mboten jumbuh kaliyan *konteks* ukaranipun, satemah pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan **Fonologi Bahasa Jawa** inggih menika [piwaləs].

29) Fonem /a/ dipunucapaken [ɔ] saha fonem /ɔ/ dipunucapaken [s]

Lepat pocapan salajengipun inggih menika *fonem* /a/ dipunucapaken [ɔ] saha *fonem* /ɔ/ dipunucapaken [s]. *Fonem* /a/ dipunucapaken [ɔ] saha *fonem* /ɔ/ dipunucapaken [s] dipunpanggiaken setunggal tembung. *Data* lepat pocapan *fonem* /a/ dipunucapaken [ɔ] saha *fonem* /ɔ/ dipunucapaken [s] dipunandharaken ing ngandhap menika.

- (76) Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng Gusti ingkang Maha [kuwɔsɔ] ingkang paring rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagus, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.

Saking *data* (76) ing nginggil ingkang lepat pocapan *fonem* /a/ dipunucapaken /ɔ/ saha *fonem* /ɔ/ dipunucapaken [s] inggih menika tembung kuwaos dipunucapaken [kuwɔsɔ]. Tembung kuwaos dipunucapaken [kuwɔsɔ] mratandhani wontenipun *proses* lintunipun dunungipun swanten ingkang

kawastanan *metatesis*. *Metatesis* inggih menika ewahipun urutaning swanten *fonemis* wonten ing tembung.

Bab menika bok bilih amargi panutur kesesa anggenipun mocapaken tembung piwales, satemah *fonem* /a/ ingkang kedahipun dipunucapaken wonten ing pungkasaning wanda kaping sepisan lintu kaliyan swanten /ɔ/ ingkang wiwitaning wanda pungkasan. Tembung kuwaos dipunucapaken [kuwɔsɔ] mboten ewah maknaipun. Sanadyan boten ewah maknaipun nanging bab pocapan bilih dipunjumbuhaken kaliyan unggah- ungguh basa, pocapan ingkang leres jumbuh kaliyan ***Fonologi Bahasa Jawa*** inggih menika [kuwaɔs].

BAB V

DUDUTAN

A. Dudutan

Adhedhasar gambaran asiling panaliten ing nginggil, saged kadudut bilih kalepatan pocapan *fonem* dumadi wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan. Kalepatan pocapan *fonem* awujud kalepatan pocapan *fonem vokal*, kalepatan pocapan *fonem konsonan*, tambahing *fonem*, sudaning *fonem*, lepat pocapan lan sudaning *fonem* saha *metatesis* dipunandharaken ing ngandhap menika.

1. Wonten ing panaliten menika dipunpangguhaken enem wujud kalepatan pocapan wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan. Wujud- wujud kalepatan pocapan wonten ing sesorah inggih menika kalepatan pocapan *fonem vokal*, kalepatan pocapan *fonem konsonan*, tambahing *fonem*, sudaning *fonem*, lepat pocapan lan sudaning *fonem* saha *metatesis*. Kalepatan pocapan *fonem vokal* kaperang dados *fonem* /a/ dipunucapaken [ə], *fonem* /a/ dipunucapaken [ɔ], *fonem* /a/ dipunucapaken /i/, *fonem* /ɔ/ dipunucapaken [a], *fonem* /ə/ dipunucapaken [ɛ], *fonem* /ə/ dipunucapaken [e], *fonem* /ɛ/ dipunucapaken [ə], *fonem* /u/ dipunucapaken [u], *fonem* /u/ dipunucapaken [a], *fonem* /i/ dipunucapaken [a], saha *fonem* /i/ dipunucapaken [i]. Kalepatan pocapan *fonem konsonan* inggih menika kaperang dados *fonem* /t/ dipunucapaken [h], *fonem* /d/ dipunucapaken [ɖ],

fonem /d/ dipunucapaken [d], *fonem /t/* dipunucapaken [t], saha *fonem /g/* dipunucapaken /y/. Tambahing *fonem* inggih menika kaperang dados tambahing *fonem /a/*, tambahing *fonem /g/*, tambahing *fonem /a/* saha /w/ saha tambahing *fonem /a/* saha /n/. Sudaning *fonem* inggih menika kaperang dados sudaning *fonem /g/*, sudaning *fonem /m/*, sudaning *fonem /k/* saha /a/, sudaning *fonem /k/* saha /i/, saha sudaning *fonem /a/* saha /n/. Lepat pocapan saha sudaning *fonem* inggih menika *fonem /t/* dipunucapaken [t] saha sudaning *fonem /g/*. Ingkang pungkasan *metatesis* inggih menika kaperang dados *fonem /a/* dipunucapaken [ə] saha *fonem /ə/* dipunucapaken [a] saha *fonem /a/* dipunucapaken [ɔ] saha *fonem /ɔ/* dipunucapaken [s].

2. Bab ingkang ndayani lepat pocapan wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan inggih menika enem bab ing antawisipun saking *aspek linguistik* inggih menika *asimilasi progresif*, *asimilasi regresif* saha *distribusi*. Bab ingkang ndayani lepat pocapan saking *aspek non- linguistik* inggih menika panutur kesesa mocapaken, panutur dereng mangertos cara mocapaken saha panutur kirang setiti nalika mocapaken.

Adhedhasar dudutan ing nginggil kadudut wujud- wujud kalepatan pocapan *fonem* saha bab- bab ingkang ndayani lepat pocapan *fonem* wonten ing sesorah siswa kelas VIII SMP Negeri 1 Prambanan. Kalepatan pocapan kasebut dumadi wonten ing *fonem vokal* saha *konsonan* ingkang beda.

B. Implikasi

Asiling panaliten menika inggih menika bilih wonten ing sesorah dening siswa kelas VIII SMP 1 Prambanan dumados lepat pocapan *fonem*. Asiling panaliten menika kangge siswa saged dados pangertosan linuwih bab cara mocapaken *fonem* basa Jawi ,satemah nalika mocapaken wonten ing *komunikasi* lesan saha gladhen sesorah salajengipun boten nglampahi lepat pocapan.

Kangge pasinaon basa Jawi panaliten menika saged dados *bahan ajar* pamulangan basa Jawi babagan *fonologi*, mliginipun ing babagan ngginakaken *fonem* basa Jawi kanthi leres wontening sesorah. Kangge panaliti, panaliten menika saged dipunginakaken minangka *referensi* dening panaliti salajengipun ingkang badhe nliti bab ingkang *relevan*.

C. Pamrayogi

Panaliten menika ngrembag wujud kalepatan pocapan *fonem* basa Jawi lan bab- bab ingkang ndayani lepat pocapan wonten ing sesorah siswakelas VIII SMP 1 Prambanan. Pramila awit saking menika, dipunajab wonten panaliten salajengipun ingkang badhe ngrembag bab sanes, umpaminipun *faktor psikolinguistik* saha *sosial* ingkang ndayani siswa lepat mocapaken *fonem* basa Jawi. Kejawi menika, ugi saged dipunwontenaken panaliten bab *frekuensi* dumadinipun kalepatan pocapan basaJawi wontening sesorah siswa kelas VIII SMP 1 Prambanan.

KAPUSTAKAN

- Arikunto, Suharsimi. 2006.*Prosedur Penelitian: Edisi Revisi VI*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Bahar, Putra. 2010. *Seni Pidato*. Tangerang: Sunshine Books.
- Chaer, Abdul. 2009. *Fonologi Bahasa Indonesia*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Departemen Pendidikan dan Kebudayaan. 1997. *Analisis Kesalahan Bahasa*. Jakarta: Depdikbud.
- Dulay, Heidi, dkk. 1982. *Language Two*. New York: Oxford University Press.
- Handayani, Nurani. 2011. Kesalahan **Pelafalan Fonem** Bahasa Jawa oleh Penyiar Berita Yogyakarta di Stasiun Televisi TVRI Yogyakarta. *Skripsi S1*. Yogyakarta: Program Pendidikan Bahasa Daerah, FBS UNY.
- Hastuti. 2003. *Sekitar Analisis Kesalahan Berbahasa Indonesia*. Yogyakarta: Mitra Gama Widya.
- Jones, Daniel. 1950. *The Phoneme: Its Nature And Use*. England: W. Heffer & Sons Ltd.
- Keraf, Gorys. 1997. *Komposisi*. Flores: Nusa Indah.
- Kesuma, Tri Mastoyo Jati. 2007. *Pengantar (metode) Penelitian Bahasa*. Yogyakarta: Carasvatibooks.
- Kuntari, Umi. 2010. *Tuntunan Lengkap Pranatacara Sing Kepenak, Luwes tur Nyenengake*. Yogyakarta: Pinus
- Lucas, Stephen E. 2009. *The Art of Publik Speaking: Tenth Edition*. New York: Mc Graw-Hill.
- Maidar, G. Adan Mukti, U. S. 1998. *Pembinaan Kemampuan Berbicara Bahasa Indonesia*. Jakarta: Erlangga.
- MGMP Kabupaten Klaten. 2012. *Kurikulum Muatan Lokal: Bahasa Jawa 2012*. Klaten: Tim MGMP Kabupaten Klaten.
- Mulyani, Siti. 2008. *Fonologi Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Kanwa Publisher.

- Muslich, Masnur. 2012. *Fonologi Bahasa Indonesia*. Jakarta: PT BumiAksara.
- Nurhayati, Endang dan Siti Mulyani. 2006. *Linguistik Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Bagaskara.
- Poerwadarminta. 1939. *Baoesastra Djawa*. Batavia: J.B Wolters Uitgevers Maatschappij N. V.
- Purwadi. 2010. *Ekspresi Lisan*. Yogyakarta: PuraPustaka.
- Putri, Kartika Dewi Widayani. 2013. Kesalahan **Penggunaan Fonem** Bahasa Jawa Dalam Dialog Kethoprak Bocah “Jaka Kendhil Juanapati”. *Skripsi SI*. Yogyakarta: Program Pendidikan Bahasa Daerah, FBS UNY.
- Rakhmat, Jalaludin. 1994. *Retorika Modern Pendekatan Praktis*. Bandung: Andi Offset.
- Sudaryanto. 1988. *Metode Linguistik; Bagian Pertama*. Yogyakarta: Gajah Mada University Press.
- _____, 1992. *Tata Bahasa Baku Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Duta Wacana University Press.
- Sulistyo, Niko Bimo. 2013. Analisis Kesalahan **Fonologis** pada Siaran Berita Bahasa Jawa Yogyakarta 2012. *Skripsi SI*. Yogyakarta: Program Pendidikan Bahasa Daerah, FBS UNY.
- Syamsuddin, AR saha S. Vismaia Damaianti. 2006. *Metode Penelitian Pendidikan Bahasa*. Bandung: PT Remaja Rosdakarya.
- Tarigan & Tarigan. 1990. *Pengajaran Analisis Kesalahan Berbahasa*. Bandung: Angkasa.
- Tjatur Wisnu Sasangka, Sry Satriya. 2001. *Paramasastra Gagrag Anyar Basa Jawa*. Surabaya: Yayasan Paramalingua.

Non Pustaka :

- Muslich, Masnur. 2009. “Perubahan Bunyi Dalam bahasa Indonesia”
<http://muslich-m.blogspot.com/2009/03/perubahan-bunyidalam-bahasa-indonesia.html> Dipunduh surya kaping 10 Mei 2013 wanci 13.44 WIB.

LAMPIRAN

Tabel Analisis Wujud saha Bab Ingkang Ndayani Lepat Pocapan

No.	Data	Wujud Kalepatan						Bab Ingkang Ndayani						Andharan
		1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	
1.	Bapak kepala sekolah ingkang [kanUrmatan]. (S26/10/04/13)	√									√			Tembung kinurmatan dipunucapaken [kanurmatan], <i>fonem</i> /i/ dipunucapaken [a]. Bab ingkang ndayani: panutur kesesa nalika mocapaken.
2.	Bapak, ibu guru karyawan ingkang [saluhu] luhuring budi. (S11/10/04/13)		√										√	Tembung satuhu dipunucapaken [saluhu], <i>fonem</i> /t/ dipunucapaken [l] Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken.
3.	Bapak, ibu guru karyawan ingkang satuhu [lahuring] budi. (S15/10/04/13)	√											√	Tembung luhuring dipunucapaken [lahurɪŋ], <i>fonem</i> /u/ dipunucapaken [a]. Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti anggenipun mocapaken.
4.	Bapak, ibu guru karyawan ingkang satuhu luhuring [buɖi]. (S1/10/04/13)		√									√		Tembung budi dipunucapaken [buɖi], <i>fonem</i> /d/ dipunucapaken [ɖ]. Bab ingkang ndayani: panutur dereng mangertos cara mocapaken.

No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan
5.	Bapak, ibu guru karyawan ingkang satuhu [luhuring] budi. (S5/10/04/13)	√								√				Tembung luhuring dipunucapaken [luhurin], <i>fonem</i> /l/ dipunucapaken [i]. Bab ingkang ndayani: <i>distribusi fonem</i> /i/ ing wanda sigeg
6.	[Para] kanca, siswa- siswi SMP Negeri 1 Prambanan ingkang kula tresnani. (S17/10/04/13)	√											√	Tembung para dipunucapaken [para], <i>fonem</i> /ɔ/ dipunucapaken [a]. Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nggenipun mocapaken
7.	Para kanca, [siswa]- siswi SMP Negeri 1 Prambanan ingkang kula tresnani. (S11/10/04/13)	√											√	Tembung siswa dipunucapaken [sIswa], <i>fonem</i> /ɔ/ dipunucapaken /a/. Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nggenipun mocapaken
8.	Para kanca, siswa- siswi SMP Negeri 1 Prambanan [ingkang] kula tresnani. (S11/10/04/13)	√								√				Tembung ingkang dipunucapaken [inƙaŋ], <i>fonem</i> /l/ dipunucapaken [i]. Bab ingkang ndayani: <i>distribusi fonem</i> /i/ ing wanda sigeg

No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan
9.	[Samangga] langkung rumiyin atur syukur dhumateng gusti ingkang maha kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun. (S1/10/04/13	√											√	Tembung sumangga dipunucapaken [samɔŋ
10.	Sumangga langkung [rumiy in] atur syukur dhumateng gusti ingkang maha kuwaos ingkang paring rahmat saha barokahipun. (S27/10/04/13)	√								√				Tembung rumiyin dipunucapaken [rumiyin], <i>fonem /ɪ/</i> dipunucapaken [i]. Bab ingkang ndayani: <i>distribusi fonem /i/</i> ing wanda sigeg
11.	Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng gusti ingkang maha kuwaos ingkang [paraw iŋ]rahmat saha barokahipun, (S27/10/04/13)				√								√	Tembung paring [parɪŋ] dipunucapaken [parawɪŋ]. Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken

No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan
12.	Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng gusti ingkang maha [kuwasa] ingkang paring rahmat saha barokahipun, satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagas, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.(S27/10/04/13)						√				√			Tembung kuwaos [kuwaos]
13.	Sumangga langkung rumiyin atur syukur dhumateng gusti ingkang maha kuwaos ingkang [pariŋ] rahmat saha barokahipun. (S9/10/04/13)	√								√				Tembung paring dipunucapaken [pariŋ], <i>fonem</i> /l/ dipunucapaken [i] Bab ingkang ndayani: <i>distribusi fonem</i> /i/ ing wanda sigeg
14.	Satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagas, waras saha kathahing [bagyan] wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika. (S9/10/04/13)			√									√	Tembung kabagyan dipunucapaken [bagyan]. Sudaning <i>fonem</i> /k/ saha /a/. Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken.

No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan
15.	[sətəmah] panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagus, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika. (S9/10/04/13)	√							√					Tembung satemah dipunucapaken [sətəmah]. <i>fonem /a/ dipunucapaken /ə/.</i> Bab ingkang ndayani: <i>Asimilasi regresif</i>
16.	Setemah panjenengan [tuwin] kula saged kempal manunggal kanthi bagus, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika. (S26/10/04/13)	√								√				Tembung tuwin dipunucapaken [tuwin], <i>fonem /I/ dipunucapaken [i]</i> Bab ingkang ndayani: <i>distribusi fonem /i/ ing wanda sigeg</i>
17.	Setemah panjenengan tuwin kula saged [kempal] manunggal kanthi bagus, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika. (S1/10/04/13)	√											√	Tembung kempal dipunucapaken [kempal], <i>fonem /ə/ dipunucapaken /e/.</i> Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken.
18.	Setemah panjenengan tuwin kula saged kempal [mənunggal] kanthi bagus, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika. (S1/10/04/13)	√											√	Tembung manunggal dipunucapaken [mənungga], <i>fonem /a/ dipunucapaken /ə/.</i> Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken.

No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan
19	Satemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal [kanti] bagus, waras saha kathahing kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.(S20/10/04/13)		√									√		Tembung kanthi dipunucapaken [kanti], <i>fonem</i> /t/ dipunucapaken [t]. Bab ingkang ndayani: panutur dereng mangertos cara mocapaken.
20.	Para [rɔwUh] ingkang kinurmatan. (S27/10/04/13)	√						√						Tembung rawuh dipunucapaken [rɔwUh], <i>fonem</i> /a/ dipunucapaken [ɔ]. Bab ingkang ndayani: <i>Asimilasi progresif</i>
21.	Setemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagus, waras saha [katahIn] kabagyan wonten ing adicara perpisahan siswa kelas IX menika.(S27/10/04/13)		√									√		Tembung kathahing dipunucapaken [katahIn], <i>fonem</i> /t/ dipunucapaken [t]. Bab ingkang ndayani: panutur dereng mangertos cara mocapaken.
22.	Setemah panjenengan tuwin kula saged kempal manunggal kanthi bagus, waras saha katahing kabagyan wonten ing [aɖicara] perpisahan siswa kelas IX menika.(S09/10/04/13)		√									√		Tembung adicara dipunucapaken [aɖicara], <i>fonem</i> /d/ dipunucapaken [ɖ]. Bab ingkang ndayani: panutur dereng mangertos cara mocapaken.

No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan
23.	[salajəŋipun] kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tapa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas. (S09/10/04/13)	√								√				Tembung salajengipun dipunucapaken [salajəŋipun], <i>fonem /U/</i> dipunucapaken [u] Bab ingkang ndayani: <i>distribusi fonem /ui/</i> ing wanda sigeg
24.	[səlaɲəŋipUn] kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas. (S1/10/04/13)	√									√			Tembung salajengipun dipunucapaken [səlaɲəŋipun], <i>fonem /a/</i> dipunucapaken [ə] Bab ingkang ndayani: panutur kesesa nalika mocapaken
25.	[sɔləɲəŋipun] kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas. (S4/10/04/13)	√											√	Tembung salajengipun dipunucapaken [sɔləɲəŋipun], <i>fonem /a/</i> dipunucapaken [ɔ] Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti anggenipun mocapaken

No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan
26.	Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken [aguŋiŋ] panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas. (S9/10/04/13)	√								√				Tembung agunging dipunucapaken [aguŋiŋ], <i>fonem /ɪ/</i> dipunucapaken [i] Bab ingkang ndayani: <i>distribusi fonem /i/</i> ing wanda sigeg
27.	Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging [panuwun] ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas. (S9/10/04/13)	√								√				Tembung panuwun dipunucapaken [panuwun], <i>fonem /U/</i> dipunucapaken [u] Bab ingkang ndayani: <i>distribusi fonem /u/</i> ing wanda sigeg
28.	Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang [tɔnpɔ] pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas.	√							√					Tembung tanpa dipunucapaken [tɔnpɔ], <i>fonem /a/</i> dipunucapaken [ɔ] Bab ingkang ndayani: <i>Asimilasi regresif</i>

	(S8/10/04/13)													
No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan
29.	Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang [tanpa] pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas. (S12/10/04/13)	√						√						Tembung tanpa dipunucapaken [tanpa], <i>fonem</i> /ɔ/ dipunucapaken [a] Bab ingkang ndayani: <i>Asimilasi progresif</i>
30.	Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih [katresnan] bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas. (S10/10/04/13)	√									√			Tembung katresnan dipunucapaken [katresnan], <i>fonem</i> /ə/ dipunucapaken [e] Bab ingkang ndayani: panutur kesesa nalika mocapaken.
31.	Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun [ɲgulowəntah], mulang		√									√		Tembung nggulawenthah dipunucapaken [ɲgulowəntah], <i>fonem</i> /t/ dipunucapaken [t] Bab ingkang ndayani: panutur

	wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas. (S8/10/04/13)													dereng mangertos cara mocapaken.
No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan
32.	Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking [sih] katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas. (S8/10/04/13)	√								√				Tembung sih dipunucapaken [sih], <i>fonem</i> /I/ dipunucapaken [i] Bab ingkang ndayani: <i>distribusi fonem /i/</i> ing wanda sigeg
33.	Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa [pepinḍahan] awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas. (S1/10/04/13)				√								√	Tembung pepindhan dipunucapaken [pepinḍahan], tambahing <i>fonem</i> /h/ saha /a/. Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken.
34.	Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun [ḡulowəntəh], mulang			√									√	Tembung nggulawenthah dipunucapaken [ḡulowəntəh], sudaning <i>fonem</i> /g/. Bab ingkang ndayani: panutur

	wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas. (S4/10/04/13)														kirang setiti nalika mocapaken.
No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan	
35.	Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun [ɲgulɔwɛntəh], mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas. (S4/10/04/13)	√											√	Tembung nggulawenthah dipunucapaken [ɲgulɔwɛntəh], fonem /e/ dipunucapaken [ɛ] Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken.	
36.	Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun nggulawenthah, mulang [wuruk] kanthi sabar, tulus saha ikhlas. (S4/10/04/13)	√								√				Tembung wuruk dipunucapaken [wuruk], fonem /U/ dipunucapaken [u] Bab ingkang ndayani: distribusi fonem /u/ ing wanda sigeg	
37.	Satemah [kaɖaŋ] sepuh kelas IX saged ngangsu kawruh wonten ing pawiyatan sadangunipun udakawis tigang warsa. (S3/10/04/13)		√									√		Tembung kadang dipunucapaken [kaɖaŋ], fonem /d/ dipunucapaken [ɖ] Bab ingkang ndayani: panutur	

														dereng mangertos cara mocapaken.
No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan
38.	Satemah kadang sepuh kelas IX saged ngangsu kawruh wonten ing pawiyatan sadangunipun udakawis [tiyaŋ] warsa. (S10/10/04/13)		√										√	Tembung tigang dipunucapaken [tiyaŋ], <i>fonem</i> /g/ dipunucapaken [y] Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken.
39.	Satemah kadang sepuh kelas IX saged ngangsu kawruh wonten ing pawiyatan sadangunipun [uḍɔkawɪs] tigang warsa. (S4/10/04/13)		√									√		Tembung udakawis dipunucapaken [uḍɔkawɪs], <i>fonem</i> /d/ dipunucapaken [ḍ] Bab ingkang ndayani: panutur dereng mangertos cara mocapaken.
40.	Mugia bapak ibu guru [kaparɪŋ] ganjaran ingkang langkung sae saking Gusti ingkang maha agung, Amin.(S9/10/04/13)			√							√			Tembung kaparingan dipunucapaken [kaparɪŋ], sudaning <i>fonem</i> /a/ saha /n/. Bab ingkang ndayani: panutur kesesa nalika mocapaken.
41.	Mugia bapak ibu guru kaparingan ganjaran ingkang [laŋkuŋ] sae saking Gusti ingkang maha agung, Amin.(S9/10/04/13)	√								√				Tembung langkung dipunucapaken [laŋkuŋ], <i>fonem</i> /U/ dipunucapaken [u] Bab ingkang ndayani:

																distribusi fonem /u/ ing wanda sigeg
No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan		
42.	Kadang sepuh kelas IX ingkang sakedhap malih badhe nilaraken pawiyatan ing SMP menika, kula minangka wakilipun kelas VII saha kelas VIII ngaturaken [panapi] atur perpisahan saking kadang sepuh kelas IX. (S27/10/04/13)			√									√	Tembung panampi dipunucapaken [panapi], sudaning fonem /m/. Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken.		
43.	Kadang sepuh kelas IX ingkang sakedhap malih badhe nilaraken pawiyatan ing SMP menika, kula minangka wakilipun kelas VII saha kelas VIII ngaturaken [pinampi] atur perpisahan saking kadang sepuh kelas IX. (S1/10/04/13)	√									√			Tembung panampi dipunucapaken [pinampi], fonem /a/ dipunucapaken /i/. Bab ingkang ndayani: panutur kesesa nalika mocapaken.		
44.	Kadang sepuh kelas IX ingkang sakedhap malih badhe nilaraken pawiyatan ing SMP menika, kula minangka [walipUn] kelas VII saha kelas			√							√			Tembung wakilipun dipunucapaken [walipUn], sudaning fonem /k/ saha /i/. Bab ingkang ndayani: panutur		

	VIII ngaturaken pinampi atur perpisahan saking kadang sepuh kelas IX.(S27/10/04/13)														kesesa nalika mocapaken.
No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan	
45.	Kadang sepuh kelas IX ingkang sakedhap malih badhe [nilɔrakən] pawiyatan ing SMP menika, kula minangka wakilipun kelas VII saha kelas VIII ngaturaken panampi atur perpisahan saking kadang sepuh kelas IX.(S9/10/04/13)	√											√	Tembung nilaraken dipunucapaken [nilɔrakən], fonem /a/ dipunucapaken /ɔ/. Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken.	
46.	Kula ngraosaken [bingah] panjenengan sampun kasil lulus saking SMP menika kanthi mbeta ijasah dhateng pawiyatan ingkang langkung inggil. (S27/10/04/13)				√								√	Tembung bingah dipunucapaken [bingah], tambahing fonem /g/. Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken.	
47.	Kula sakanca nyuwun pangapunten awit kekirangan saha [kələpatan], ugi ngaturaken panuwun dhateng kadang sepuh kelas IX ingkang sampun suka pitedah dhumateng rayi kelas VII lan kelas VIII bilih kula sakanca kedah	√							√					Tembung kalepatan dipunucapaken [kələpatan], fonem /a/ dipunucapaken /ə/. Bab ingkang ndayani: Asimilasi regresif	

	manut kaliyan ngendikanipun bapak ibu guru. (S7/10/04/13)													
No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan
48.	Kula sakanca nyuwun pangapunten awit kekirangan saha kalepatan, ugi ngaturaken panuwun dhateng kadang sepuh kelas IX ingkang sampun suka pitedah dhumateng rayi kelas VII lan kelas VIII bilih kula sakanca [keḍah] manut kaliyan ngendikanipun bapak ibu guru.(S7/10/04/13)		√									√		Tembung kedah dipunucapaken [kəḍah], <i>fonem</i> /d/ dipunucapaken [ḍ] Bab ingkang ndayani: panutur dereng mangertos cara mocapaken.
49.	Kula sakanca nyuwun pangapunten awit kalepatan, ugi ngaturaken panuwun dhateng kadang sepuh kelas IX ingkang sampun suka pitedah dhumateng rayi kelas VII lan kelas VIII bilih kula sakanca kedah manut kaliyan [ḡəḇḍikanipUn] bapak ibu guru.(S8/10/04/13)		√									√		Tembung ngendikanipun dipunucapaken [ḡəḇḍikanipUn], <i>fonem</i> /d/ dipunucapaken [ḍ] Bab ingkang ndayani: panutur dereng mangertos cara mocapaken.
50.	Kula sakanca nyuwun pangapunten awit kekirangan saha kalepatan, ugi ngaturaken panuwun dhateng kadang sepuh kelas IX ingkang sampun suka [pitəḍah] dhumateng rayi kelas VII lan kelas VIII bilih kula sakanca kedah		√									√		Tembung pitedah dipunucapaken [pitəḍah], <i>fonem</i> /d/ dipunucapaken [ḍ] Bab ingkang ndayani: panutur dereng mangertos cara mocapaken.

	manut kaliyan ngendikanipun bapak ibu guru. (S11/10/04/13)														
No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan	
51.	Kula sakanca mboten saged atur [piwəlas] menapa – menapa, namung matur agunging panuwun. (S8/10/04/13)						√				√			Tembung piwales dipunucapaken [piwelas], gesehing fonem /a/ saha /ə/. Bab ingkang ndayani: panutur kesesa nalika mocapaken.	
52.	Mboten kesupen, kula sakanca caos [ɖoŋɔ] mugi-mugi kadang sepuh kelas IX kaparingan rahayu nir ing sambikala. (S11/10/04/13)		√									√		Tembung donga dipunucapaken [ɖoŋɔ], fonem /d/ dipunucapaken [ɖ] Bab ingkang ndayani: panutur dereng mangertos cara mocapaken.	
53.	Mboten kesupen, kula sakanca caos donga mugia kadang sepuh kelas IX kaparingan rahayu nir ing [səmbekɔɔ] anggenipun nglajengaken pawiyatan	√											√	Tembung sambekala dipunucapaken [səmbekɔɔ], fonem /a/ dipunucapaken [ə] Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken.	

	satamah saged nggayuh ingkang dados gegayuhanipun. (S12/10/04/13)														
No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan	
54.	Mboten kesupen, kula sakanca caos donga mugi-mugi kadang sepuh kelas IX kaparingan rahayu nir ing sembikala anggenipun [ɲlajəŋakɛn] pawiyatan satamah saged nggayuh ingkang dados gegayuhanipun. (S12/10/04/13)	√											√	Tembung nglajengaken dipunucapaken [ɲlajəŋakɛn], <i>fonem</i> /ə/ dipunucapaken [ɛ] Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken.	
55.	kelas IX kaparingan rahayu nir ing sembikala anggenipun nglajengaken pawiyatan satamah saged nggayuh ingkang [ɖadɔs] gegayuhanipun. (S15/10/04/		√									√		Tembung dados dipunucapaken [ɖadɔs], <i>fonem</i> /d/ dipunucapaken [ɖ] Bab ingkang ndayani: panutur dereng mangertos cara mocapaken.	
56.	kelas IX kaparingan rahayu nir ing sembikala anggenipun nglajengaken pawiyatan satamah saged [ɲayUh] ingkang dados gegayuhanipun. (S13/10/04/13)			√							√			Tembung nggayuh dipunucapaken [ɲayUh], sudaning <i>fonem</i> /g/. Bab ingkang ndayani: panutur kesesa nalika mocapaken.	
57.	kelas IX kaparingan rahayu [nir] ing sembikala anggenipun nglajengaken	√								√				Tembung nir dipunucapaken [nir], <i>fonem</i> /l/ dipunucapaken	

	pawiyatan satemah saged nggayuh ingkang dados gegayuhanipun. (S20/10/04/13)													[i] Bab ingkang ndayani: <i>distribusi fonem /i/</i> ing wanda sigeg
No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan
58.	kelas IX kaparingan rahayu nir ing sembikala anggenipun nglajengaken pawiyatan satemah saged nggayuh ingkang dados [gəgayuhipUn]. (S2/10/04/13)			√							√			Tembung gegayuhipun dipunucapaken [gəgayuhipUn], sudaning <i>fonem /a/</i> saha <i>/n/</i> . Bab ingkang ndayani: panutur kesesa nalika mocapaken.
59.	Sejatosipun tanggel jawab kadang sepuh kelas IX menika langkung awrat, sansaya [inggil] tataran pawiyatan sansaya inggil jejibahanipun. (S17/10/04/13)	√								√				Tembung inggil dipunucapaken [inggil], <i>fonem /I/</i> dipunucapaken [i] Bab ingkang ndayani: <i>distribusi fonem /i/</i> ing wanda sigeg
60.	Sejatosipun tanggel jawab kadang sepuh kelas IX menika langkung [awrɔt], sansaya inggil tataran pawiyatan sansaya inggil jejibahanipun. (S2/10/04/13)	√											√	Tembung awrat dipunucapaken [awrɔt], <i>fonem /a/</i> dipunucapaken [a] Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken
61.	Sejatosipun tanggel jawab kadang sepuh kelas IX menika langkung awrat, sansaya inggil tataran pawiyatan sansaya inggil	√											√	Tembung jejibahanipun dipunucapaken [jəjabahanipUn], <i>fonem /i/</i>

	[jəjabahanipUn]. (S17/10/04/13)														dipunucapaken [a] Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken.
No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan	
62.	[pramila] kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau mepeng amrih sedaya pangajabipun kadang sepuh kelas IX saged kaleksanan. Amin. (S8/10/04/13)	√											√	Tembung pramila dipunucapaken [pramila], fonem /ɔ/ dipunucapaken [a] Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken	
63.	Pramila kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau mepeng amrih sedaya [paŋɔjabipUn] kadang sepuh kelas IX saged kaleksanan. Amin. (S7/10/04/13)	√											√	Tembung pangajabipun dipunucapaken [paŋɔjabipUn], fonem /a/ dipunucapaken [ɔ] Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken	
64.	Pramila kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau mepeng amrih sedaya [pəŋajabipUn] kadang sepuh kelas IX saged kaleksanan. Amin. (S1/10/04/13)	√									√			Tembung pangajabipun dipunucapaken [pəŋajabipUn], fonem /a/ dipunucapaken [ə] Bab ingkang ndayani: panutur kesesa nalika mocapaken	

No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan	
65.	Pramila kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau mēmpeng amrih sedaya pangajabipun kadang sepuh kelas IX saged [kaləʔsanaan]. Amin. (S1/10/04/13)				√								√	Tembung kaleksanan dipunucapaken [kaləʔsanaan], tambahing fonem /a/ saha /n/. Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken	
66.	Pramila kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau [məmpɛŋ] amrih sedaya pangajabipun kadang sepuh kelas IX saged kaleksanan. Amin. (S2/10/04/13)	√											√	Tembung mēmpeng dipunucapaken [məmpɛŋ], t fonem /ə/ dipunucapaken /ɛ/. Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken	
67.	Pramila kadang sepuh kelas IX kedah langkung greget sinau mēmpeng amrih [səḍoyɔ] pangajabipun kadang sepuh kelas IX saged kaleksanan. Amin. (S17/10/04/13)		√									√		Tembung sedaya dipunucapaken [səḍoyɔ], fonem /d/ dipunucapaken [ḍ] Bab ingkang ndayani: panutur dereng mangertos cara mocapaken.	

No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan
68.	Satemah kadang sepuh kelas IX saged ngangsu kawruh wonten ing pawiyatan [sa d anunipUn] udakawis tigang warsa. (S26/10/04/13)		√									√		Tembung sadangunipun dipunucapaken [sa d anunipUn], <i>fonem</i> /d/ dipunucapaken [d] Bab ingkang ndayani: panutur dereng mangertos cara mocapaken.
69.	Bok bilih cekap semanten [aŋgən] kula matur. (S1/10/04/13)	√											√	Tembung anggen dipunucapaken [aŋgən], <i>fonem</i> /ɛ/ dipunucapaken [ə] Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti mocapaken.
70.	Menawi kula sakanca gadhah lepat [ucɔp] saha patrap ingkang ndayani mboten mranani penggalih, kula nyuwun agunging pangapunten dhumateng Bapak Ibu saha sedaya warga sekolah. (S9/10/04/13)	√											√	Tembung ucap dipunucapaken [ucɔp], <i>fonem</i> /a/ dipunucapaken [ɔ] Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti mocapaken.
71.	Menawi kula sakanca gadhah lepat ucap saha [pɔtrɔp] ingkang ndayani mboten mranani penggalih, kula nyuwun	√											√	Tembung patrap dipunucapaken [pɔtrɔp],

	agunging pangapunten dhumateng Bapak Ibu saha sedaya warga sekolah. (S11/10/04/13)															fonem /a/ dipunucapaken [ɔ] Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti mocapaken.
No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan		
72.	Menawi kula sakanca gadhah lepat ucap saha patrap ingkang [nɖayani] mboten mranani penggalih, kula nyuwun agunging pangapunten dhumateng Bapak Ibu saha sedaya warga sekolah. (S24/10/04/13)		√									√		Tembung ndayani dipunucapaken [nɖayani], fonem /d/ dipunucapaken [ɖ] Bab ingkang ndayani: panutur dereng mangertos cara mocapaken.		
73.	Menawi kula sakanca gadhah lepat ucap saha patrap ingkang ndayani mboten mranani [paɲallh], kula nyuwun agunging pangapunten dhumateng Bapak Ibu saha sedaya warga sekolah. (S24/10/04/13)					√							√	Tembung penggalih dipunucapaken [paɲallh], fonem /ə/ dipunucapaken [a] saha sudaning fonem /g/. Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti mocapaken.		
74.	Menawi kula sakanca gadhah lepat ucap saha patrap ingkang ndayani mboten mranani penggalih, kula nyuwun agunging pangapunten [ɖumatəŋ] Bapak Ibu saha sedaya warga sekolah. (S14/10/04/13)		√									√		Tembung dhumateng dipunucapaken [ɖumatəŋ], fonem / ɖ / dipunucapaken [ɖ] Bab ingkang ndayani: panutur dereng mangertos cara mocapaken.		

No.	Data	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Andharan
75.	Awit [kawigatoꞥsipUn] kula aturaken agunging panuwun. (S20/10/04/13)			√							√			Tembung kawigatosanipun dipunucapaken [kawigatoꞥsipUn], sudaning <i>fonem</i> /a/ saha /n/. Bab ingkang ndayani: panutur kesesa nalika mocapaken.
76.	Salajengipun kula minangka wakil saking kelas VII saha VIII ngaturaken agunging panuwun ingkang tanpa pepindhan awit saking sih katresnan bapak/ ibu guru ingkang sampun [ɲuloꞥwəntah], mulang wuruk kanthi sabar, tulus saha ikhlas. (S24/10/04/13)					√						√	√	Tembung nggulawenthah dipunucapaken [ɲuloꞥwəntah], <i>fonem</i> /t/ dipunucapaken [t] saha sudaning <i>fonem</i> /g/. Bab ingkang ndayani: panutur kirang setiti nalika mocapaken saha dereng mangertos cara mocapaken.

Katrangan *tabel analisis data*

Wujud kalepatan pocapan wonten ing sesorah :

1. ngandharaken titikaning kalepatan *fonem vokal*
2. ngandharaken titikaning kalepatan *fonem konsonan*
3. ngandharaken titikaning kalepatan sudaning *fonem*
4. ngandharaken titikaning kalepatan tambahing *fonem*
5. ngandharaken titikaning kalepatan *fonem* saha sudaning *fonem*
6. ngandharaken titikaning kalepatan gesehing *fonem*

Bab ingkang ndayani lepat pocapan :

- a. ngandharaken titikaning *asimilasi progresif*
- b. ngandharaken titikaning *asimilasi regresif*
- c. ngandharaken titikaning *distribusi*
- d. ngandharaken titikaning panutur kesesa mocapaken
- e. ngandharaken titikaning panuturdereng mangertosi cara mocapaken
- f. ngandharaken titikaning panutur kirang setiti